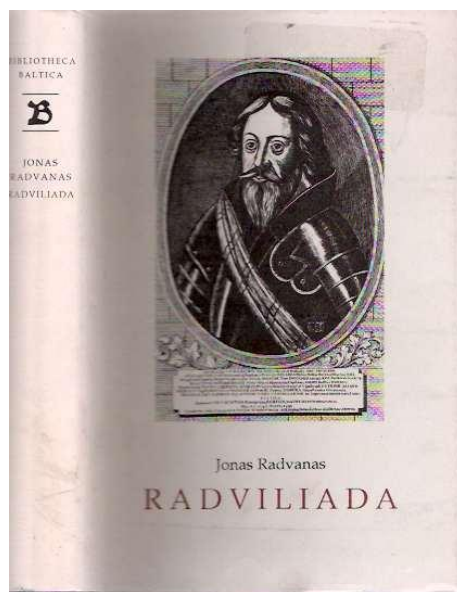

JONAS RADVANAS

RENEŠANSAS

LIETUVA

- ❖ Jonas Radvanas – *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės* Renesanso poetas, herojinio lotyniško epo „Radviliada“ autorius. Vadinamas Lietuvos Vergilijumi.
- ❖ Biografinių duomenų likę nedaug.
- ❖ Buvo protestantas – evangelikas reformatas. Jautėsi dėkingas savo globėjui Mikalojui Radvilui Rudajam.
- ❖ Joną Radvaną parašyti „Radviliadą“ paskatino vienas ištikimiausių Radvilo Rudojo patikėtinių - Lydos seniūnas Jonas Abramavičius.
- ❖ Autorius poemoje įamžino XVI a. LDK istoriją ir Radvilo Rudojo žygius, todėl poemos turinys ir siužetas susiję su to meto LDK politinėmis realijomis ir Livonijos karo istorija.
- ❖ Poema parašyta lotynų kalba. 1592 m. Vilniuje išspausdinta (apimtis apie 3 300 hegzametro eilučių).

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM apie Radvilas <http://vimeo.com/7639899>

JONAS RADVANAS

KONTEKSTAS.

Renesanso epochoje kūrėsi tautinės kultūros, kilo Reformacija. Pradėtos leisti lietuviškos knygos (M. Mažvydas, B. Vilentas, J. Bretkūnas, M. Daukša ir kt.). Į Lietuvą Renesansas atėjo per Lenkiją ir Prūsijos kunigaikštystę XVI amžiaus pirmojoje pusėje. Lietuvos šviesuoliai A. Kulvietis ir S. Rapolionis studijavo Vitembergo universitete Vokietijoje, o A. Kulvietis dar ir Sienos universitete (Italija). Universitetinį išsilavinimą Lietuvos jaunimas nuo XV amžiaus jau galėjo įsigyti Krokuvoje bei Vilniuje.

Renesansas ir Reformacija Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos kultūrai atnešė daug naujovių. Svarbiausios iš jų:

- 1) lotynų, rusėnų bei lenkų kalba rašomuose **raštuose valstybinio patriotizmo ir tautinio valstybės mintys;**
- 2) suprantama gimtosios kalbos reišmė ir atsiranda pirmosios lietuviškos knygos **lietuvių kalba;**
- 3) eiliuotame epe sukuriamas meninis herojus **Lietuvos valstybės kūrėjo ir gynėjo** paveikslas.

KŪRYBA

Poema Radviliada“

Pilnas pavadinimas. „Ketrios knygos apie gyvenimą ir garsius žygius amžino atminimo šviesiausiojo kunigaikščio Mikalojaus Radvilo, Jurgio sūnaus, Dubingių ir Biržų kunigaikščio, Vilniaus vaivados ir tt., prakilnaus pono Jono Abramavičiaus, Varnėnų pono, liepimu bei valia parašytas lietuvių Jono Radvano“.

Kūrinio kontekstas. Poemos turinys ir siužetas susijęs su XVI a. LDK politinėmis realijomis ir Livnijos karo istorija. 1557 metas Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas pasirašė LDK sutartį su Livonijos ordinu – taip tikėjosi įveikti galimą Maskvos kunigaikštystės agresiją. Maskvos kunigaikštis Ivanas Rūstusis pradėjo Livonijos karą (1558). Kare dalyvavo Radvila Rudasis. 1564 m. Polocko apylinkėse, prie Ulos upės, Radvilos vadovaujama kariuomenė (apie 4000 vyrų) užpuolė Maskvos kariuomenę (apie 25000 vyrų) ir nugalėjo. Tai buvo viena iš didžiausių XVI amžiaus lietuvių pergalių. 1578 metais Radvila Rudasis, tapęs LDK didžiuoju etmonu, pergalingai užbaigė kovas prieš Maskvos kariuomenę ir nulėmė Livonijos karo pabaigą.

Siužeto pagrindas. Radvilo Rudojo gyvenimo detalės ir herojiškas vadovavimas mūšiams tapo „Radviliados“ siužeto pagrindu.

I dalis 31-96 eil.

„Ginklais galinga yra ir šlove išgarsėjusi žemė čia, plačiuose laukuose, per kuriuos nusidriekus – motina derlių skalsių ir gentis, įgudus kariauti.“

31-96 eilutėse pristatoma geografinė padėtis – nuo Baltijos iki Juodosios jūros, mitinė kilmė iš romėnų. Čia minimos vietos, kurias Renesanse visa Europa laikė civilizacijos lopšiais. „Kampanijos kloniai“ ir „derlingojo Posto rožynai“ – Italijos, „Panchajos Tempėjai“ – Arabija, „Alkinojo miškai“ – Graikija, „persų laukai ir upeliai“ – Persija. Viso šito lietuviams „išmintinga gamta pašykštėjo“. Neduodama iškasenų gamta šiuo stygiumi ugdo ypatingas Lietuvos krašto žmonių savybes: narsą, ištvermę, meilę gimtinei. **Lietuvos žmonės yra garsūs narsa, ištverme, karingumu, kilnumu, šlove, nes yra užsigrūdinę ir žinomi žygdarbiais kariai.**

PASAMPROTAUKIME

Ar harmoningi žmogaus ir gamtos santykiai gali išugdyti meilę savo kraštui?

III d. 85- 169 eilutės.

Šiose eilutėse daug dėmesio skiriama Radvilo skydai. Jame parodoma istorija – nuo mitinio Libono atvykimo į Lietuvos žemes iki Žalgirio mūšio. Vadinasi, skydas „asmeniškai susijęs su lietuvių karingumu ginant tėvynę, saugant nuo priešų. (...)... skydo nešiotojas jo nemato. Jį mato priešas. Taigi skydo magiškoji galia turi ne tik apsaugoti karį, bet ir paveikti priešą. (D. Dilytė).

Pasakojime apie Radvilo skydą įtvirtinami Lietuvos valstybės **istoriniai, kultūriniai ir tautiniai** pagrindai: lietuvių kilmė iš romėnų, sostinė Vilnius, valdančioji Gediminaičių dinastija. Fragmentu minimi Lietuvos Didieji Kunigaikščiai: Gediminas, Algirdas, Kęstutis, Jogaila ir kt.

Autoriaus požiūris į garbingą Lietuvos praeitį pakylėtas: „garbingieji karaliai“, „garsūs valdovai protu ir kautynių trimitais įžymūs“, „tvirčiausi lietuvių kariai“.

Taigi, ant Radvilo Rudojo skydo nupiešti istoriniai preitės vaizdai atskleidžia lietuvių kovas su priešais, protėvių narsa ginant Tėvynę.

TĖVYNĖS GYNĖJO KODEKSAS

Jaunasis Radvilas mokomas žynio Mūsajo. Žmogaus būtis, teigia žynys, dvilypė: kūno mirtingumas ir dvasios nemarumas žmogų prilygina tiek paprastiems mirtingiesiems, tiek nemariems dievams. Į pasaulį siūloma žvelgti iš dieviškosios perspektyvos. Tai nereiškia puikybės, atvirksčiai, suteikia supratimą, kad visa, kas žemiška, yra laikina ir **tik patys verčiausi dalykai išlieka amžinai.**

Garbės kodekso pamatas, kuriuo remsis LDKa Gynėjas, yra ne kilmingas kraujas, bet paties herojaus dorybė. Jaunajam Radvilui Mūsajas piešia su keliu: didvyrių, tarnaujančių Tėvynei ir Faetono. Pastarasis kelias – išpuikėlio, apakinto savo didybės kelias, vedantis į pražūtį. Anot žynio, tik vienas kelias tinkamas, tas, kuris veda tarnystės Tėvynei ir paklusnumo bei pagarbumo protėviams link. Taigi žynys moko būsimą karžygį stoiskos laikysenos: dorumo (tarnystės tėvynei), padarumo (pagarbos protėviams), kuklumo, nuosaikumo. Tokia dvasia išauklėtas Radvilas Rudasis

ir mirties patale prašys Dievo: „*Tik, Visagali, prašau: pasigailėjęs lietuvių, galingai/ Lietuvai dar dovanok ir skeptrą, ir garbę, ir šlovę*“.

PASAMPROTAUKIME

Ar dar aktualus Tėvynės Gynėjo garbės kodeksas šiandien?

TAUTINĖS TAPATYBĖS ŽENKLAI POEMOJE¹

Autorius, kūrinio pavadinimas, išleidimo metai, originalo kalba	Tapatybės ženklai (teritorija, gamta, istorija, giminystės ryšiai, papročiai, kalba)	Autoriaus pozicija (pasirinkimas)
Jonas Radvanas „Radviliada“ (1588 m.) lotynų kalba; (Id. 31-96; IIId. 85-169 eil.).	„Ginklais galinga yra ir šlove išgarsėjusi <u>žemė</u>“, „...Juk nuo <u>Baltijos iki Juodosios</u>/ valdo lietuviai žemes...“ Tyras kaip stiklas upes vainikuoja ta <u>žemės grožybė- /girių aukštų karūna</u>; jos viršūnėmsičia žvaigždynus/ remia, o medžių šaknim ligi Sikso vėlių nusileidžia.“ „<u>Gūdūs miškai</u> čia turtus neapsakomus slepia./ Čia ažuolynai <u>pilni bitučių skysto nektaro</u>“. „Štai <u>Boristenis</u> sravas“ (Dnepras), „Štai <u>Dauguva</u>“, „Tik ne mažesnė už ją ta lietuvių skaidriausioji upė - / <u>Vilija</u><...> pasiėmusi seserį <u>Vilnią</u><...> leidžias žemyn į brolelio <u>Nemuno</u> glėbį“, „... upė <u>Šventoji</u>, kuri – skaistesnė už gintarą – srūva per <u>Žemitių</u> laukus ir į <u>Nemuną</u> įteka našų.“ Šitos <u>štai žemės vaikai</u> – lietuviai, <u>ryžtingi sūduviai, jotvingiai</u>...“. „Čia <u>Erdvilo</u> lopšys ir gimtinė narsuolio <u>Traidenio</u>, / <u>Skirmanto</u>, ginklais stipraus, ir narsaus <u>kunigaikščio Mingailos</u>, / <u>Romanto</u>, <u>Mindaugo</u>, kurs ant galvos užsidėjo vainiką / Romos, <u>Vytenio</u> kilnaus ir atšventusio pergalių daugel / <u>tėvo visos Lietuvos Gedimino</u>, kuriam vadovaujant / mūrai iškilo aukšti tirštai apgyvendinto <u>Vilniaus</u>. / Čia pamatysi abu <u>Gedimino vaikus</u> narsiaširdžius - / <u>Algirdą su Kęstučiu</u>; ši <u>Jogailą</u> pagimdžiusi žemė / Davė <u>sarmatų kraštams</u> karalius...“ „Šitam skyde <u>Lietuvos praeitis</u> ir garbongos senolių/ pergalės mena laikus, kai į <u>Platelių</u> karantą smėlėtą / Sykį Libono laivai atkeliavo per <u>Baltijos jūrą</u><...> kaip puokiose žiotyse žydravilnės <u>Dubysos</u> pastatė/ Naująją Romą kariai...“ „...Čia miestas iškils pagarsėjęs“ - /taria <u>žynys Lizdeika</u>, ir lemtingi žodžiai pagimdo/ <u>Vilnių – globėją tautų</u>, ir kadaise stovėjusioas lūšnos / kėlusios juoką kitiems, <u>į didingą sostinę</u> virsta:/ miestams didžiausiems dabar ji prilygsta dėl galios lietuvių.“ „Veikiai <u>Jogaila</u> drauge su laisvės augintiniais <u>lenkais</u>/ ir su lietuvių <u>pulkais</u> prieš kryžiuočių kariuomenę stoja.<...> <u>Griunvaldas</u> plūsta kraujais, ir magistrą	Vytauto Didžiojo laikų Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė iškyla kaip didi valstybė ar netgi imperija - „įžymioji Lietuva“. Girios yra Lietuvos didybės ženklas, pasididžiavimo šaltinis, giria pavaizduota tarsi mitinis Pasaulio medis, jungiantis gyvenimą, mirtį ir amžinybę, praeitį, dabartį ir ateitį. Poetas jaučiasi atstovaujantis valstybei, kuri nesibaimina jokių priešų. Rodoma pagarba praeičiai, praeitis įkvepia pasitikėjimą ateitimi. Lietuva idealizuojama. Ateičiai poetas įamžina tokį tėvynės paveikslą, kokį savo romantinėse vizijose regės A. Mickevičius, S. Daukantas, A. Baranauskas ir Maironis.

¹ Lentelė parengta lietuvių kalbos mokytojos ekspertės V. Zykienės

	mirtis čia ištinka“.	
PASAMPROTAUKIME Ar šiandien dar svarbu išsaugoti tautinę tapatybę?		

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kodėl poema skirta Radvilai Rudajam?
2. Kokios svarbiausios Radvilo Rudojo vertybės? Kaip jos susijusios su Renesanso epocha?
3. Koks Lietuvos vaizdas kuriamas J. Radvano poemoje?
4. Kaip vaizduojami Lietuvos miškai?
5. Su kokiomis viltimis siejama Lietuvos ateitis? Ar šiandien tos viltys tapusios realybe?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Kokia asmenybė verta pagarbos?
2. Koks gyvenimas vertas šlovinimo?
3. Ar svarbu išlaikyti tautinę tapatybę?
4. Kas lemia apsisprendimą įsipareigoti savo valstybei?
5. Kodėl svarbu kurti tautos praeities pasakojimą?
6. Kokių tikslų siekia Renesanso laikų herojus?
7. Kas lemia asmenybės vertę Renesanso kūriniuose?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Baumilienė O., Gasparavičienė R., Juodkienė J... Istorinio naratyvo galimybės Jono Radvano herojiniame epe Radviliada(1)//Gimtas žodis, 2012, nr.7, p. 12-20.
3. Baumilienė O., Gasparavičienė R., Juodkienė J... Istorinio naratyvo galimybės Jono Radvano herojiniame epe Radviliada(2)//Gimtas žodis, 2012, nr. 8, p. 2-7.
4. Baumilienė O., Gasparavičienė R., Juodkienė J... Istorinio naratyvo galimybės Jono Radvano herojiniame epe Radviliada(3)//Gimtas žodis, 2012, nr. 9, p. 2-5.
5. *Jovaišas A.* Senoji Lietuvos literatūra (iki XIX a. pradžios). Vadovėlis aukštesniųjų klasių mokiniams, Kaunas: Šviesa, 1998.
6. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
7. *Martišiūtė-Linartienė A. ir kt.* Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011
8. Zykiene V. Tautinės tapatybės ženklai Renesanso literatūroje.// Gimtas žodis, 2011, nr. 11, p. 23-30.

JONAS RADVANAS**TESTAS**

1. J. Radvanas.....epochos kūrėjas.

- ☐ viduramžių
- ☐ renesanso
- ☐ baroko

2. Ar tiesa, kad poemą „Radviliada“ J. Radvanas sukūrė Vergilijaus „Eneidos“ pavyzdžiu?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

3. Poemos „Radviliada“ siužetas susijęs su

- ☐ LDK politinėmis realijomis
- ☐ Livonijos karu
- ☐ Žygimanto Augusto ir Barbaros Radvilaitės meilės istorija

4. Ar Radvila Rudasis dalyvavo kare prieš Maskvos kunigaikštystę?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

5. Kas poemos „Radviliada“ herojus?

- ☐ Žygimantas Augustas
- ☐ Radvila Rudasis
- ☐ Radvila Juodasis

6. Ar tiesa, kad J. Radvanas savo poemoje aukština Lietuvos gamtos grožį?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

7. Radvilą Rudąjį auklėja

- ☐ Lizdeika
- ☐ J. Radvanas
- ☐ Mūsąjas

8. Radvilos Rudojo skyde įtvirtinami Lietuvos valstybėspagrindai.

- ☐ istoriniai
- ☐ religiniai
- ☐ kultūriniai
- ☐ tautiniai

9. Radvilos Rudojo skyde pavaizduota

- ☐ Vilniaus įkūrimas
- ☐ romėnų atvykimas
- ☐ Gediminaičių dinastija
- ☐ Livonijos karas

**10. Kurios savybės įeina į LDK
karžygio garbės kodeksą**

- ☐ padorumas
- ☐ kuklumas
- ☐ saikingumas

MARTYNAS MAŽVYDAS

RENESANSAS

MAŽOJI LIETUVA

- ❖ Gimė apie 1520 metus. Mirė 1563 metais Ragainėje, Mažojoje Lietuvoje.
- ❖ Mokėsi Karaliaučiaus universitete. Ragainėje dirbo liuteronų kunigu.
- ❖ Martynas Mažvydas norėjo, kad lietuviai pats galėtų suprasti ir apmąstyti Dievo žodį, todėl jis siekė, kad lietuviai skaitytų gimtąją kalbą.
- ❖ Išleido pirmąją lietuvišką knygą „Katekizmas“ (1547).
- ❖ Renesanso epochos metu vyko reformacija. Reformacijos idėjos atsiskleidžia „Katekizme“.

PAŽIŪRĖKIME, PAKLAUSYKIME

Apie reformatorių M. Liuterį <http://filmi.lt/2013/05/liuteris-luther.html>

Apie autorių ir jo kūrinių <http://vimeo.com/13904337>,
<http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1375/Dokumentiniai%20filmai/page/18>

MARTYNAS MAŽVYDAS

KONTEKSTAS.

Beveik nėra duomenų, kurie leistų nusakyti M. Mažvydo gyvenimą iki išvykimo iš Lietuvos į Prūsiją 1546 m. Aišku tai, kad netekęs abiejų Karaliaučiaus universiteto profesorių lietuvių – A. Kulviečio ir S. Rapolionio – kunigaikštis Albrechtas iš Lietuvos pakvietė M. Mažvydą, nes jis buvo laikomas eruditu. (Prūsijos kunigaikštis Albrechtas rėmė reformacijos judėjimą, telkė ir globojo šviesuolius, rūpinosi rengti kunigus lietuvius, kurie dirbtų ir Prūsijoje, ir Lietuvoje. Suprato, kad norint skelbti Dievo žodį žmonėms suprantama kalba, reikia pasirūpinti ir literatūra *tikintiesiems*).

1546 metais M. Mažvydas įrašytas į Karaliaučiaus universiteto studentus. *Studijuodamas parengė ir išleido „Katekizmą“ (1547)*. 1549 metais paskiriamas į Ragainę. Čis klebonu dirbo iki mirties (1563). Apie M. Mažvydo gyvenimą Ragainėje žinoma iš 13 laiškų, 12 iš jų – Albrechtui. Atvykęs į Ragainę rado mirusio ankstesnio klebono šeimą – aklą žmoną ir 9 vaikus. Našlę pakirto maras. M. Mažvydas vedė vyriausią dukrą Benigną. Kartu su žmona auklėjo ir šelpė būrelį jos brolių ir seserų. Materialinė padėtis Ragainėje buvo prasta. Tačiau M. Mažvydas uoliai vykdė švietėjo ir kunigo pareigas.

KŪRYBA

„Katekizmas“

Pirmoji lietuviška knyga – tai ne tik lietuvių raštijos, bet ir lietuvių gramatikos, terminijos, taip pat pasaulietinės poezijos, muzikos, istorijos pradžia.

Pilnas pavadinimas. „Katekizmo prasti žodžiai dėl bernelių jaunų naujai suguldytos“.

Prakalboje „Knygelės pačios bylo liuvinykump ir žemaičiump“ nurodoma, kaip pažinti tikrąją religiją, šiuo atveju – liuteronybę.

„Katekizmą“ sudaro originalūs ir verstiniai tekstai. Originalios yra prakalbos, dedikacijos ir kai kurie kiti knygos intarpai.

ELEMENTORIUS parengtas pagal lotynišką G. Sauromeno elementorių (1529).

„Katekizmas“ pradedamas „Didžiajai kunigaikštystei“

Laimingoji tėvyne didžiųjų valdovų, garsinga
Lietuva, dievo žodžius gryna priimki širdimi,
Kad, kai duosi teisme aukštajam apyskaitą savo,
Nespaustų tavęs pyktis teisėjo baisaus.

„Katekizme“ išspausdinta eiliuota lietuviška prakalba „Broliai, seserys“ laikoma **pirmuoju lietuvišku eilėraščiu**, parašytu sintaksine-intonacine eilėdara.

PASAMPROTAUKIME

Kaip pirmosios lietuviškos knygos pasirodymas susijęs su Renesanso idėjomis? Kaip tai atsispindi kūrinyje?

TAUTINĖS TAPATYBĖS ŽENKLAI²

Autorius, kūrinio pavadinimas, išleidimo metai, originalo kalba	Tapatybės ženklai (teritorija, gamta, istorija, giminystės ryšiai, papročiai, kalba)	Autoriaus pozicija (pasirinkimas)
Martynas Mažvydas „Katekizmo prasti žodžiai, mokslas skaitymo rašto ir giesmės, dėl krikščionystės ir dėl bernelių jaunų naujai suguldytos“ (1547 m.). Prakalba „Knygelės pačios bylo lietuvininkump ir žemaičiųump“ (lietuvių kalba).	„ <u>Broliai, seserys</u> , imkiat mani ir skaitykiat“. „Skaitykiat ir duokiat ing rankas kiek vaiko,/ Kaip <u>žemaičio</u> , taip ir <u>lietuvinynko</u> .“ „ <u>Kaukus</u> , <u>žemėpatis</u> ir <u>laukosargus</u> pameskiat,/ Visas velniuvas, <u>deives</u> apleiskiat.“ „...Geresniai <u>atmen arti</u> , nent poterį byloti.“	Knygelės vardu su meile kreipiamasi į tautiečius lietuvius, gyvenančius Mažojoje Lietuvoje ir Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje; trokštama, kad konservatyvi žemdirbių tauta greičiau taptų krikščioniška vidumi; raginama keistis, tapti kultūringesniems, rūpinamasi kalba.

PASAMPROTAUKIME

Ar šiandien ieškodami tautinės tapatybės ženklų galime remtis M. Mažvydo kūrinium? Kodėl?

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Dėl ko M. Mažvydas leido lietuviškas knygeles? Nurodykite bent dvi priežastis.
2. M. Mažvydas – humanistinių tendencijų žmogus. Pagrįskite arba paneikite šį teiginį.
3. Koks, autoriaus požiūriu, rašto vaidmuo skleidžiant tikėjimą?
4. Kokius pagrindinius savo knygos tikslus autorius mini „Katekizmo“ pratarmėje?
5. Viena žymiausių XX a. poečių Salomėja Nėris eilėraštyje apie K. Donelaitį rašė: „Karžygiu mes Donelaitį šiandien minim“. Ar galėtumėme karžygiu, perfrazuodami poetės mintis, šiandien pavadinti M. Mažvydą?

² Lentelė parengta lietuvių kalbos mokytojos ekspertės V. Zykienės

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ką reiškia būti pilietiškam?
2. Ar tautinė tapatybė šiandien vis dar vertybė?
3. Kam žmogui reikalinga knyga?
4. Koks tikėjimo vaidmuo tautos istorijoje?
5. Kas lemia asmenybės vertę Renesanso kūriniuose?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. *Jovaišas A.* Senoji Lietuvos literatūra (iki XIX a. pradžios). Vadovėlis aukštesniųjų klasių mokiniams, Kaunas: Šviesa, 1998.
3. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
4. *Martišiūtė-Linartienė A. ir kt.* Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011
5. Zykiene V. Tautinės tapatybės ženklai Renesanso literatūroje.// Gimtasis žodis, 2011, nr. 11, p. 23-30.

M. MAŽVYDAS**TESTAS**

1. Ar tiesa, kad M. Mažvydas buvo A. Kulviečio ir S. Rapolionio darbų sekėjas?

- ☐ Taip ☐ Ne

2. Kas rėmė M. Mažvydo darbą?

- ☐ Karalienė Bona
☐ Žygimantas Augustas
☐ kunigaikštis Albrechtas

3. M. Mažvydas klebonu dirba

- ☐ Tolminkiemyje ☐ Stalūpėnuose
☐ Ragainėje

4. Kokia tema dominuoja knygoje „Katekizmas“?

- ☐ moralės
☐ tikėjimo ☐ raštingumo

5. Ar tiesa, kad M. Mažvydo „Katekizmas“ skatino lietuvių tautiškumą, lietuvių kalbos vartojimą?

- ☐ Taip ☐ Ne

6. Kokios aplinkybės padėjo atsirasti pirmajai lietuviškai knygai „Katekizmas“?

- ☐ viduramžių neigimas
☐ reformacijos judėjimas
☐ Mažosios ir Didžiosios Lietuvos konfliktas

7. Pirmojoje lietuviškoje knygoje galime rasti

☐ lietuvių kalbos gramatikos	☐ pasaulietinės poezijos
☐ lietuvių kalbos gramatikos terminų	☐ muzikos istorijos

8. „Katekizmą“ sudaro

- ☐ originalūs tekstai
- ☐ verstiniai tekstai
- ☐ abu variantai

9. Pirmuoju lietuvišku eilėraščiu laikoma

- ☐ lietuviška prakalba „Broliai, seserys“
- ☐ prakalba „Didžiajai kunigaikštystei“

10. Kokia „Katekizmo“ reikšmė XVI a. Lietuvai?

☐ Mokymo
pradžia	☐ Poezijos
pradžia	☐ Vertimo
meno pradžia
☐ Literatūrin
ės kalbos
pradžia	☐ Religinės
muzikos pradžia	☐ Knygos
meno pradžia

MIKALOJUS DAUKŠA

RENESANSAS

LIETUVA

- ❖ Kilęs nuo Kėdainių (apie 1527 arba 1538-1613). Ėjo Krakių klebono ir Žemaičių vyskupijos kanauninko pareigas.
- ❖ Prie Krakių bažnyčios buvo įsteigęs mokyklą ir rūpinosi ja.
- ❖ Ilgą laiką dirbo su vyskupu Merkeliu Giedraičiu, suvaidinusi ryškų vaidmenį kontrreformacijos judėjime.
- ❖ Mirė ir palaidotas Varniuose.

DARBAI

- ❖ 1595 metais iš lenkų kalbos išverstas „Katekizmas“ – pirmoji Lietuvoje išleista lietuviška knyga.
- ❖ 1599 metais lenkų jėzuito Jokūbo Vujeko pamokslų rinkinio vertimas „Postilė“.
- ❖ „Postilės“ prakalbą („Prakalba į malonųjį skaitytoją“) galima laikyti lietuvių kalbos teisių gynimo ir puoselėjimo manifestu.

PAŽIŪRIM, PAKLAUSOM

<http://postilla.mch.mii.lt/Dauksa/apiedauksa.htm>

MIKALOJUS DAUKŠA

KONTEKSTAS.

XVI a. pabaigoje lietuvių kalba išsikovoja pripažinimą tiek katalikiškoje, tiek kalvinistiškoje kultūros šalyje.

Kilęs iš bajorų, labai išsilavinęs. 1572 metais paskiriamas Žemaičių vyskupijos kanauninku ir persikelia į jo centrą Varnius. Kunigaikštis M. Giedraitis, tapęs Žemaičių vyskupu, ėmė remti M. Daukšos literatūrinę veiklą.

1595 metais išleidžiamas „Katekizmas“, 1599 metais – „Postilė“. Abu leidiniai versti iš lenkų kalbos.

KŪRYBA

„Postilė“

Svarbiausias „Postilės“ originalus priedas „Prakalba į malonųjį skaitytoją“. Prakalba parašyta lenkiškai, kad suprastų didikai.

Čia kalba laikoma svarbiausiu tautos požymiu. Jos išaukštinimui paskyrė pakiliausias eilutes, į kurias įeina tauriausi žodžiai: **meilė, motina, tėvas, saulė, garbė, gyvybė**.

TAUTINĖ TAPATYBĖ

M. Daukša pirmasis LDK literatūroje suformuoja tautos sampratą: tauta – tai bendruomenė, kurią vienija teritorija, papročiai ir kalba: „Kurgi sakau, pasaulyje yra tauta, tokia prasta ir niekinga, kad neturėtų šių trijų savų ir tarsi įgimtų dalykų: **tėvų žemės, papročių ir kalbos?**“

Rašytojas prakalboje įvardija žemę, papročius ir kalbą kaip pagrindines vertybes, formuojančias gyventojų **tautinę tapatybę**, siekdamas skatinti LDK žmones neatsisakyti gimtosios kalbos (nesmerkdamas kitų kalbų vartojimo), laikytis tik mums – lietuviams – būdingų papročių ir skirti savąją teritoriją.

Mikalojus Daukša remiasi Renesanso epochai būdingomis idėjomis, tad pagrindinis ir svarbiausias jo argumentų šaltinis – gamta, žmogiškoji prigimtis, pasaulio tvarkos dėsningumas: „Kaip iš prigimties kiekvienas yra prisirišęs prie savo kilmės ir tautos, lygiai taip pat ir prie savo gimtosios kalbos“, „Sunaikink kalbą – sunaikinsi santaiką, vienybę ir dorybę. Sunaikink kalbą – sunaikinsi dangaus saulę, sujauksi pasaulio tvarką, atimsi gyvybę ir garbę.“

PASAMPROTAUKIME

Kurie K. Daukšos teiginiai apie kalbą yra aktualūs ir šiomis dienomis?

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kodėl M. Daukša rašė prakalbą lenkų, o ne lietuvių kalba?
2. Įrodykite, kad M. Daukšos prakalbą galima laikyti lietuvių kalbos gynimo ir puoselėjimo manifestu.
3. Kokių kultūros laimėjimų pasiekė Lietuva Renesanso epochoje?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar taisyklinga kalba – vertybė?
2. Ar iš tiesų žodis – svarbiausias dalykas gyvenime?
3. Kam žmogui duota kalba?
4. Ar galiu didžiuoti savo protėviais?
5. Ar lietuvių kalbai lemta išnykti?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Jovaišas A. Senoji Lietuvos literatūra (iki XIX a. pradžios). Vadovėlis aukštesniųjų klasių mokiniams, Kaunas: Šviesa, 1998.
3. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
4. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

Mikalojus Daukša - Prakalba į malonųjį skaitytoją

Man, norinčiam, gerbiamas ir mielas Skaitytojau, ką nors gera savo tėvų šaliai padaryti ar kuo nors jai pagelbėti, atiteko ir mano luomui priderantis, ir mūsų garsiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje paplitusiai katalikų Bažnyčiai ne tik puikus ir didžiai malonus, bet ir labai reikalingas darbas: jau seniai kunigo Vujeko, mokyto teologo jėzuito, parašytus ir surinktus ir visiems katalikams didelę paslaugą teikiančius, į čekų ir vokiečių kalbas išverstus pamokslus į savąją, mūsų, lietuvių, kalbą išversti ir visiems skaitymui pateikti.

Tikiuosi tuo savo darbu ir patarnavimu ne tik lietuvių bažnyčiai, bet ir visiems Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės piliečiams iš dalies įtiksiąs, kai kuriems duosiąs progos pagalvoti ir pasvarstyti didesnius dalykus ir paskatinsiąs karščiau rūpintis gimtąja kalba ir ją skleisti. Nors, tiesą sakant, retas kuris iš mūsų, ypač prakilnesniųjų, nemoka lenkų kalbos ir negali skaityti lenkiškai rašytų pamokslų, tačiau, mano manymu, daugiausia yra tokių, kurie lenkų kalbos nesupranta arba menkai ją temoka. Žinau, kaip visos tautos vertina, myli ir brangina veikalus, gimtąja kalba rašytus (todėl, manau, visos tautos ir suskato versti knygas iš kitų kalbų į savas), tiktai mūsų lietuvių tauta, besimokydama lenkų kalbos ir ją vartodama, taip yra paniekinusi, apleidusi, kone išsižadėjusi savo kalbos, jog kiekvienas tai aiškiai mato, bet už tai vargu ar kas ją pagirs.

Kurgi, sakau, pasaulyje yra tauta, tokia prasta ir niekinga, kad neturėtų šių trijų savų ir tarsi įgimtų dalykų: tėvų žemės, papročių ir kalbos? Visais amžiais žmonės kalbėjo savo gimtąja kalba ir visados rūpinosi ją išlaikyti, turtinti, tobulinti ir gražinti. Nėra tokios menkos tautos, nėra tokio niekingo žemės užkampio, kur nebūtų vartojama sava kalba. Tąja kalba paprastai visi rašo įstatymus, ją leidžia savosios ir svetimų tautų istorijas, senas ir naujas, ją aptaria visus valstybės reikalus, ją gražiai ir padoriai vartoja visokiais atvejais Bažnyčioje, tarnyboje, namie. Pati prigimtis visus to moko ir kiekvienas beveik iš motinos krūties įgauna potraukį į savąją kalbą - ją mielai vartoti, išlaikyti ir propaguoti.

Tai akivaizdžiai matome ne tiktai žmonių, bet ir neišmintingų padarų gyvenime. Kas per keistenybės būtų tarp gyvulių, jeigu varnas užsimanytų sukti kaip lakštingala, o lakštingala - krankti kaip varnas, ožys - staugti kaip liūtas, o liūtas - bliauti kaip ožys? Dėl tokio savo būdo pakeitimo pranyktų savitumas, beveik pranyktų ir tokių įvairių gyvulių esmė ir prigimtis. Jeigu toks gyvulių paikumas sukeltų tarp jų tokių sąmyšių, tai galime suprasti, koks sumišimas ir netvarka kyla, kai žmogus, dėl kitos tautos kalbos savo gimtąją visiškai paniekinęs, taip pamėgsta svetimąją (pamiršdamas savąją, kuria Dievas ir gamta liepia kalbėti), lyg pats būtų ne to krašto ir kalbos.

Ne žemės derlumu, ne drabužių skirtingumu, ne šalies gražumu, ne miestų ir pilių tvirtumu gyvuoja tautos, bet daugiausia išlaikydamos ir vartodamos savo kalbą, kuri didina ir išlaiko bendrumą, santaiką ir brolišką meilę. Kalba yra bendras meilės ryšys, vienybės motina, pilietiško tautos tėvas, valstybės sargas. Sunaikink ją - sunaikinsi santaiką, vienybę ir gerovę. Sunaikink ją, - užtemdysi saulę danguje, sumaišysi pasaulio tvarką, atimsi gyvybę ir garbę. Kas išsklaidė ir išvaikė tuos, kurie buvo pastatę bokštą iki pat debesų, norėdami išgarsinti savo vardą? Kalbų nesantaika. Kas daugiausia pradėjo kovas, maištus ir sukilimus pasaulyje? Kalbų skirtingumas. Visos nesantaikos tarp tautų, visi šmeižtai, vienos tautos niekinimas kitos, visa tai kilo iš kalbų skirtingumo, kaip iš visokio sąmyšio šaknų.

Juk iš prigimties kiekvienas labiausiai linksta ir stipriai prisiriša tiek prie savo tautos ir kraujo, tiek ir prie savo kalbos. Antra vertus. kuo gi išsilaikė iki šiol ta didžioji Persijos karalystė, senovinė monarchija? Tiktai savo kalbos santaika. Kuo gi kitose tautose garsėjo ana Romos valstybė? Dėl ko jų žygdarbiai net tolimiausius žemės kraštus pasiekė? Vien tik išlaikymu gimtosios kalbos, kuriai praturtinti ir skleisti ne tiktai įstatymus leido, bet ir įvairius filosofijos mokslus dėstė ir savo dievų garbę aprašė. Graikų kalbą draudė vartoti įstatymuose ir senate. Kuo išsilaikė Arabų šalis, Graikų valstybės ir kiti tolimi kraštai? Vien tiktai gavo gimtosios kalbos išlaikymu. Nekalbu apie Italų žemę, kuri taip rūpinasi išlaikyti ir skleisti savo kalbą, jog nėra jokių, net sunkiausio turinio knygų, kurių jos žmonės nebūtų išvertę į savo kalbą. Neliesiu, nes visi tai žinome, mūsų kaimyninės Lenkijos, kurioje kaip žydi ir turtėja kalba - kas nežino? Kas nėra girdėjęs. Visa tai sakau ne tam, kad peikčiau kitų kalbų, mokėjimą ir vartojimą (tai visados visų žmonių buvo ir tebėra vertinama ir giriama), ypač lenkų kalbos, kuri, mūsų Didžiajai Kunigaikštystei mielai susijungus su garsinga Lenkijos valstybe, virto lyg ir gimtąja. Aš tiktai smerkiu mūsų gimtosios lietuvių kalbos apleidimą, kone išsižadėjimą ir bodėjimąsi ja. Duok Dieve, kad mes laiku apsidairytume ir iš to praradimo kada nors prisikeltume. Argi nematome, kiek daug mūsų Didžiojoje Kunigaikštystėje žūsta dėl tikybos ir sielos išganymo dalykų nežinojimo; kiek daug atsilikusių ir paskendusį sunkiuose pagoniškuose prietaruose ir šiandien tebegyvena. Argi negirdime, kiek daug jų miršta, pikta ir nekrikščioniškai gyvenę, ir į amžiną

prapultį eina. Tai žala, atsirandanti dėl tėvų kalbos apleidimo, dėl gimtosios kalbos paniekinimo. Kaip paprasti žmonės supras, kas gera ir išganinga, jeigu tas, kuris turi juos mokyti, jų kalbos arba nemoka, arba ją bjaurisi; kaip jie klausys ir tikės, ką sako šv. Povilas, jeigu neturi skelbėjo; ką jie darys, jeigu nesupranta mokytojo. Pasigailėkime mūsų pačių kraujo, kuris džiūsta dėl barbariškos ganytojiško darbo padėties. Pasigailėkime mūsų pačių kūno dalių (nes mes sudarome vieną kūną ne vien Kristuje, bet ir Tėvynėje). Neleiskime, kad mūsų pačių dalis taip niekingai pražūtų. Neniekindime sielų, apšlakstytų brangiu Kristaus krauju, idant rūstusis Dievas tame didžiajame Tribunole nepateiktų mums didžiulės sąskaitos, idant tasai, kuris, gyvybę atėmęs kūnui, turi galią nutremti sielą į amžinąjį pasmerkimą, nepareikalautų iš mūsų atpildo už mūsų brolių kraują. Bijokime to drebėdami ir neniekinkime savo tautos kalbos - ypač tie, kurie žmonių sieloms tarnaujame, nes dėl jos nepaisymo ir apleidimo mes su visa gentimi atsiduriame pavojuje. Štai kas, štai kas iš tiesų didžia dalimi pažadino ir paskatino mane išversti tas knygas į mūsų tėvų kalbą; štai kas tą iš tiesų nelengvą darbą pasaldino, padarė jį dėkingą ir malonų.

Tad priimkite, žmonių sielų Ganytojai, tą menką savo brolio paslaugą. Priimki, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, tą mano darbelį, mažą, bet atsiradusį iš didelės meilės Tau. Klausyki ir mūsų tauta, mokyto vyro, pagarsėjęsio savo tuo turtingo išganingo mokslo veikalu ir Lenkijoje, ir kitose šalyse, bylojančio į Tave jau ne lenkų, o tavo pačios kalba. Ir čia išgirsi gryną ir nesuklastotą Tavojo Jėzaus mokslą. Pasisemsi iš čia sukauptos Šventųjų Tėvų ir mokyto vyrų senovinės išminties bei tikrojo katalikų tikėjimo. Čia rasi tiesos apgynimą nuo naujų pseudomokslo. Skaitykite visi su meile, o ypač jūs, kurių rūpesčiui patikėtos tikinčiųjų sielos. Iš čia sėmsitės sveiko mokslo, teisingo visuotinio tikėjimo mokymo, kurį jiems perteikinsite. Ir čia išmoksitės, kaip suprasti ir aiškinti Šventąjį raštą bei įveikti jo neaiškumus. Iš čia kaip iš strėlinės galėsite traukti aštrias strėles, kuriomis perversite ir beveik sunaikinsite ir eretikų žabangas, ir klaidingų mokslų apgaulės, ir naujus piktžodžiavimus. Čia rasite vaistų įvairiausioms dvasišioms ligoms ir žaizdoms gydyti. Čia sužinosite net savo ir savo Avelių privalomas pareigas. Kai kada tas mano veikalas galės padėti ir užsiėmusiems ganytojams, kurie dažnai sugaišta gerokai laiko, ieškodami pamokslui medžiagos ir žodžių. Ši knyga palengvina ir viena, ir kita. Nes ir medžiagos įvairumas, ir žodžių gausumas lengvai praturtins stropų skaitytoją. Padės taip pat ir katalikams ūkininkams, kurie kartais arba kokių nors sunkumų supančioti, arba dėl didelio Bažnyčių atstumo (nors kiekviena katalikų šventė turėtų tuos sunkumus lengvinti) negali atvykti į pamokslą. Tai galės išlyginti, skaitydami tuos pamokslus namie, sėdamiesi iš jų, kaip pridera, dvasinės stiprybės bei krikščioniškos saldybės ir naudos.

Pagaliau, kad ir negautum kitos paramos ir naudos iš tų knygų, išverstų į lietuvių kalbą, gana man bus, jog šiuo, nors ir mažu savo darbeliu, - kaip manau ir geidžiu, - duosiu pradžią ir paskatinsiu mūsų mylėti gimtąją kalbą, jos laikytis ir ją ugdyti. Juk tatai mums ir visiems Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojams, kaip sakytą, labai turėtų rūpėti. Likis su Dievu, mielas Skaitytojau, ir gauk iš šių taip reikalingų knygų malonumo ir naudos.

Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt

M. DAUKŠA**TESTAS****1. M. Daukša gimė**

- ☐ Kėdainių rajone
- ☐ Varniuose
- ☐ Kražiuose

2. Ar tiesa, kad M. Daukša Varniuose dirba kanauninku?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

3. M. Daukšos veiklą remia

- ☐ vyskupas Valančius
- ☐ vyskupas M. Giedraitis
- ☐ Parapijiečiai

4. Ar tiesa, kad svarbiausias „Postilės“ priedas „Prakalba į malonųjį skaitytoją“ originalus?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

5. „Postilėje“ žodžiai „Kalba yra bendras meilės ryšys, vienybės motina, pilietiškumo tėvas, valstybės sarga.“ parašyti

- ☐ lietuviškai
- ☐ lenkiškai

6. Ar tiesa, kad M. Daukša manė, jog tauta ne tik bajorai, bet ir prastuomenė?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

7. M. Daukša kilęs

- ☐ nuo Raseinių
- ☐ nuo Kėdainių
- ☐ nuo Varnių

8. M. Daukša kurį laiką dirbo su

- ☐ vyskupu M. Giedraičiu
- ☐ vyskupu Valančiumi
- ☐ vyskupu A. Baranausku

9. Kuri M. Daukšos knyga išleista pirmiau?

- ☐ „Katekizmas“
- ☐ „Postilė“

10. Ar tiesa, kad prie Krakių bažnyčios M. Daukša buvo įsteigęs mokyklą?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

MOTIEJUS KAZIMIERAS

SARBIEVIJUS

(1595-1640)

KRIKŠČIONIŠKASIS HORACIJUS

- ❖ Gimė Lenkijos šiaurėje, Mozūrijos regione. Būdamas 17 metų įstojo į Jėzuitų ordiną ir buvo atsiųstas mokytis į Vilnių. Paskui studijavo Braunsberge, dėstė poetiką Kražių jėzuitų kolegijoje, o 1620 buvo priimtas į Vilniaus universitetą.
- ❖ 1622 galima vadinti lemtingais, nes išvyksta studijuoti į Romą. Čia domisi Romos kultūra, antikinė literatūra, susipažįsta su Vakarų Europos rašytojų kūryba. Pats ima garsėti kaip poetas.
- ❖ Pasakojama, kad popiežius Urbonas VIII M.K. Sarbievijų paskelbė poetu ir taip prilygino Dantei ir Petrarkai.
- ❖ Pirmasis rinkinys išspausdintas Kelne. Kitam rinkiniui, kuris išleistas Amsterdame, antraštinio lapo graviūrai eskizą nupiešė P. Rubensas.
- ❖ Nuo 1627 dirba Vilniaus universitete. Šv. Jonų bažnyčioje garsėja kaip geras pamokslininkas.
- ❖ Mirė Varšuvoje.

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM

Vilniaus barokas <http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1375/Dokumentiniai%20filmai/page/23>

M. K. SARBIEVIJUS

KONTEKSTAS.

Lietuvoje Barokas sutapo su karų, bado, marų laikotarpiu. XVII a. viduryje buvo suduotas skaudus smūgis kultūrinės raidos procesams. Jo pasekmės jautėsi visą šimtą metų. Iš vienos pusės Rusijos, iš kitos – Švedijos kariuomenės užėmė beveik visą Lietuvą. 1655 m. Rusijos kariuomenė pirmą kartą Lietuvos istorijoje užėmė Vilnių, Kauną ir Gardiną. Vilnius buvo žiauriai nusiaubtas. Švedai šeiminkavo Žemaitijoje ir Panevėžio bei Kėdainių rajone. Išsivaduoti iš šių okupacijų pavyko tik po kelerių metų. Baroko laikais Lietuvoje paplito įvairūs religinio pobūdžio renginiai, maldininkų procesijos. Prie Vilniaus (Verkiuose), Žemaitijoje (Garduose, db. Žemaičių Kalvarija) buvo įrengti kryžiaus keliai – koplytėlės, vaizduojančios Kristaus kelią į Golgotos kalvą netoli Jeruzalės. XVII amžiaus pradžioje šventuoju paskelbtas Jogailos vaikaitis Kazimieras. Barokas – prieštaringa ir dramatiška epocha.

KŪRYBA³

Visą M.K. Sarbievijaus poeziją persmelkia didysis krikščioniškųjų vertybių trejetas – **tikėjimas, viltis ir meilė**. Taip pat ir **dvasinės ramybės**, kylančių iš minėtųjų vertybių, siekis. O dvasinė ramybė susijusi su pamatine žmogaus dora. „Žmonės nuo žvėrių vien dorybė skiria“, – sako eilėraštyje „Lemties žaidimai“.

Materialių dalykų troškimas, garbės vaikymaisi sukelia kančią ir sutrikdo vidinę pusiausvyrą. Sarbievijus jungia **antikos filosofų stoikų** nuostatas su **krikščioniškomis** tiesomis.

Odė „Telefui Likui“ apie likimo ir sėkmės nepastovumą. Struktūrinis pagrindas – likimo ratas. Fortūna – tai kitimo, permainingumo, atsitiktinumo simbolis, kartais vaizduojama kaip savarankiška, žmogui priešiška jėga, kartais – kaip Dievo ar aukštesnių jėgų dvasios reiškėja. Basisukantis ratas tam tikru gyvenimo tarpsniu žmogų gali iškelti į viršūnes, šlovės, turtų, valdžios aukštumas, bet vietoje ratas nestovi, ir, žiūrėk, ką tik mėgavęsis likimo dovanomis žmogus gali atsidurti to rato apačioje, patirti negandas, nešlovę, skurdą, netektis ir pažeminimą. Odėje pabrėžiama nuolatinė laiko ir sėkmės kaita: „Veja vakaras vakarą,/kartais būna blogiau, kartais ir vėl geriau“.

PASAMPROTAUKIME

Kodėl XXI amžiaus žmogui svarbu prisiminti stoiškos laikysenos dėsnius?

Odė „Pauliui Kazlovijui“ jungiamos dvi pagrindinės temos – nuostata, kad žmogui būtinas poilsis dvasios ramybei atgauti, ir atbundančio pavasario grožis, atskleidžiamas konkrečių lietuvių realijų kupinu peizažu. Odėje poetas keičia bičiulį užkopti į Vilniuje esantį Lukiškių kalną. Nuo jo atsiveria miesto ir gamtos vaizdai, žadinantys prisiminimus apie istoriją, prisimenamas kilmės iš romėnų mitas. Iš apmąstymų grįžtama į odės parašymo metus 1632. Tai tretieji metai po 1629 m.

³ Odės (teorija) aptariamasi remiantis O. Daukšienės ir O. Baumilienės straipsniais. Plačiau literatūros sąrašas.

Altmarko sutarties, užbaigusios 3 dešimtmečius trukusius LDK karus su Švedija („Kaip atgyja lengvai tautos taikos metu“).

Individualų žmogaus poilsio poreikį galima susieti su tautoms reikalinga atgaiva po karų ir kitų nelaimių.

Odėje „Janui Libinijui“ du kartus įvardijama pati dorybės sąvoka: „Tai lai paslėps mane? Mana dorybė“ ir „Dorybė vengia, net jei verta yra, /Šlovingo garso“. Taigi dorybė slepia žmogų nuo šlovės. „Bet kodėl?“ – paklaustų nustebęs šių dienų individas, nepalaujamai tos šlovės ieškantis loterijoje, televizijoje, socialiniuose tinkluose. M. K. Sarbievijus sako: „Savęs aš pilnas. Ko man daugiau norėt?“ Buvimas su savimi, savistaba, mėgavimasis pilnatve, toli nuo minios – štai kas Sarbievijaus odės subjekto laimė. Tokiai laimei nereikia žiūrovų.

*Mane tik viena jaudina: kaip aš pats
Atliksiu savo vaidmenį dramoj šioj,
Ar bus patenkinta Dievybė,
Ar pasitiks jį karštais plovimais.*

Tik Dievybė yra odės kalbančiojo vertintoja, nes tik ji, bet ne mirtingas ir laikinas žmogus atstovauja dieviškai tvarkai.

PASAMPROTAUKIME

Kada žmogus gali ištarti žodžius „savęs aš pilnas“? Ar pažįstate tokių žmonių?

Odės moralas – dorybė (šiuo atveju – nuosaikumas, išmintis, kuklumas) gali apsaugoti nuo pavojų, nes kur šlovė, ten pavydas.

PASAMPROTAUKIME

Ar mūsų dienų „žvaigždėms“ būdingas nuosaikumas, išmintis, kuklumas? Argumentuotai pagrįskite savo nuomonę. Ar šios savybės jiems reikalingos? Kodėl?

Odė „Krispui Levinijui“ plėtoja laikinumo temą. Ji susijusi su laiko įvaizdžiais: valandomis, mėnesiais, metais, upe. Kadangi kaita susijusi su laiko tėkme, tekste išsiskiria ne vienas laiko galybės ir visos aplinkos kontrastingas vaizdinys: daiktų kalba tik patvirtina šlovės laikinumą, nes netrukus nukris šalmas, pasirodys, kad dailūs rūbai laikini, pabals auksas – daiktai neamžini, laikas viską nutrina, naikina, o laivo įvaizdis tik patvirtina pagrindinę odės mintį – žmogaus jaunystė, gyvenimas praskrieja greičiau nei laivas Adrijos jūroje. Iš greitai pralekiančio gyvenimo sumaišties žmogų turi vaduoti išminties dorybė. Žmogus, stebėdamas aplinką, turėtų suprasti, kad viskas greitai praeina, todėl neprotinga pasitikėti laikina šlove, turtais, jaunyste, negali remtis likimu, nes jis ir duoda, ir atima. Reikia suprasti, kad greitai bėgantis gyvenimas yra dieviškos tvarkos dalis, kurios jis negali pakeisti: „*Valandoms visoms šioms šio pasaulio Viešpats/ Uždeda sparnus per visatą skristi*“.

Žmogus turi suprasti, kad viskas laikina, o aplinkos stebėjimas tai tik patvirtina.

PASAMPROTAUKIME

Kodėl žmogui svarbu suvokti, kad šlovė laikina?

APIBENDRINIMAS. *Harmonijos su savimi, su pasauliu ir su pasaulio Kūrėju paieškos, dvasinės ramybės siekis, pamatinių vertybių pažinimas, vidinis žmogaus tobulėjimo kelias, dorybių savyje ugdymas – visa tai atsispindi M. K. Sarbievijaus poezijoje.*

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Apibūdinkite Baroko asmenybę (pasaulėžiūrą, vertybes).
2. Koks yra M. K. Sarbievijaus lyrinis herojus? Kokią gyvenimo filosofiją jis išsako?
3. Ką M. K. Sarbievijaus lyriniam subjektui reiškia šlovė ir dorybė, lemtis ir Dievybė?
4. Kokie motyvai ir vaizdiniai vyrauja M. K. Sarbievijaus lyrikoje?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar saikingumas trukdo džiaugtis gyvenimu?
2. Kas žmogui padeda išverti likimo smūgius?
3. Kokia žmogaus gyvenimo prasmė?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Baumilienė O. Stoikų moralės recepcija keturiose Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus etinėse odėse//Gimtas žodis, 2011, nr. 9, p. 17-21.
3. Daukšienė O. Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poezija: bendražmogiškos tiesos baroko stiliumi//Gimtas žodis, 2011, nr. 9, p. 7-16.3.
4. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
5. *Martišiūtė-Linartienė A. ir kt.* Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

ODĖS

I, 7. TELEFUI LIKUI

Skundžiasi likimo ir sėkmės nepastovumu

Apgaulinga žmogaus lemtis,
 Žaidžia, Telefai, ji žaidžia mumis, deja.
 Viskas laikina žemėj šioj,
 Ką materija čia sukuria nerangi.
 Lemia įnoris. Tuoj nukris
 Tai, kas kyla, bet vėl kils ir nukris atgal.
 Šitaip išleikia kamuolys,
 Sviestas rankos lengvos, pasišokėdamas:
 Čia jis siekia dangaus skliautus,
 Čia į žemę skaudžiais smūgiais atsimuša.
 Veja vakaras vakarą,
 Kartais būna blogiau, kartais ir vėl geriau.
 Lekia metai lyg debesys,
 Su Favonais eikliais tolsta dešimtmečiai.
 Amžiai praleikia viesulu,
 Ir akimirka ši, lyg užburta dainos,
 Tuoj žaibų vežimu nuskries.
 Ak, kaip Notus greitus ragina valanda!
 Lyros muzika maloni
 Nei švilpynė graudi nesugrąžins atgal.
 Nors vadinama nuostabia,
 Ši daina pagyrų linkusi negirdėt.
 Jai beskambant, lemties ranka
 Grobia miestus, tautas ir varganoj tėkmėj
 Nugramzdina ji karalius:
 Puošnūs skeptrai, šlovė, buvusi jų galia
 Virsta greit pelenų krūva.
 Aukso rūmus ir jų stulbinančias menes
 Su visais žmonėmis kartu
 Ji palaidos ūmai, bokštus sugriovusi.
 O virš griuvenų tų baisių,
 Virš kapų, didžiūnus žemės priglaidusių,
 Skries lemtis triumfuodama
 Ir žvaigždžių orbitas ji nusineš kartu
 Sūkury nesuvaldomam.
 Kol diena po, dienos bėga gyvenimas,
 Tol mums, Telefai, lemta klyst.
 Žaidžia ratas lemties, žaidžia mumis, deja.
 Gal mes klystam, o gal tikrai
 Toks gražus atspindys supančių mus daiktų?
 Likai, jeigu žinai, sakyk:
 Tai, ką matom aplink, ar iš tiesų yra,
 Ar apgaulė akių tikrai?
 Ar matyto seniai sapno gražaus tąsa?

IV, 12. JANUI LIBINIJUI

Teisina savo vienišumą

Ko aš slepiuosi, klausi, Libinijau,
Menkoj trobelėj, delsdamas ją palikt,
Kai man visi, duris atvėrę,
Kviečia užėti į savo rūmus?

Savęs aš pilnas. Ko man daugiau norėt?
Savy slepiuosi ir atsiskyrusios
Stebiu savosios sielos sceną,
Apžvelgiu tuščią būties teatrą.

Mane tik viena jaudina: kaip aš pats
Atliksiu savo vaidmenį dramoj šioj,
Ar bus patenkinta Dievybė,
Ar pasitiks jį karštais plojimais.

Lemtis kiekvieną veiksmą juk vertina:
Ji vieną giria, kitą - apkaltina.
Tad jei mane gerai įvertins,
Būsiu laimingas, nors nieks nemato.

Šlovės triukšmingos aš nekenčiu kelių
Išmintų: Gandas iškelia kartais ją
Su vėjais palankiais aukštybėn,
Bet pasiviję pavydo strėlės

Ar pavyduolių tūžmo pilni balsai
Sparnus netvirtus ir neužgrūdintus
Jai pakerta, į nuogą žemę
Krinta jinai ir skausmingai trenkias

Į kietą uolą. Tad lai paslėps mane
Mana dorybė. Populiari šlovė,
Iš lūpų skrisdama į lūpas,
Te nesilanko po mano stogu.

Dorybė vengia, net jei verta yra,
Šlovingo garso. Kuo nuo žmonių toliau,
Tuo mus rečiau pasieks pavydas:
Mėgsta mat jis su draugais ateiti.

M. K. SARBIEVIJUS**TESTAS**

1. M. K. Sarbievijus..... atstovas.

- ☐ renesanso
- ☐ baroko
- ☐ apšvietos

2. Ar teisingas teiginys: „Baroko Lietuvoje kultūra klestėjo“?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

3. M. K. Sarbievijaus kūrybą persmelkia

- ☐ tikėjimas
- ☐ meilė
- ☐ viltis
- ☐ liūdesys

4. Ar dvasinė ramybė, pasak M. K. Sarbievijaus, susijusi su pamatine žmogaus dora?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

5. M. K. Sarbievijaus poezijoje svarbios

- ☐ biblinės tiesos
- ☐ antikinės stoikų tiesos
- ☐ rytietiškos tiesos

6. Odėje „Telefui Likui“ svarbiausi motyvai

- ☐ likimo rato
- ☐ fortūnos ☐ Vilniaus peizažas

7. Apie individualaus žmogaus poilsio reikalingumą daugiausiai kalbama odėje

- ☐ „Telefui Likui“ ☐ „Krispui Levinijui“
- ☐ „Janui Libinijui“ ☐ „Pauliui Kazlovijui“

8. M. K. Sarbievijaus poezijoje dorybė laikoma

- ☐ nuosaikumas ☐ išmintis
- ☐ meilė ☐ kuklumas

9. Ar viskas šitame tekste teisinga? „Harmonijos su savimi, su pasauliu ir su pasaulio Kūrėju paieškos, dvasinės ramybės siekis, pamatinių vertybių pažinimas, vidinis žmogaus tobulėjimo kelias, dorybių savyje ugdymas - visa tai atsispindi Sarbievijaus poezijoje“.

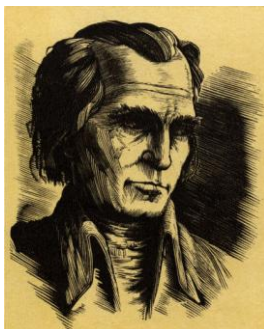
- ☐ Taip ☐ Ne

10. Ar, pasak Sarbievijaus, saikingumas trukdo džiaugtis gyvenimu?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

KRISTIJONAS DONELAITIS

(1714-1781)

Gimtinė – Lazdynėlių kaimas, gaubiamas Romintės girios, tapusios natūralia užtvara nuo maro bacilos ir išsaugojusios Donelaičio šeimą.

Studijos Karaliaučiaus universitete. Čia jis studijavo

- ❖ teologiją;
- ❖ mokėsi klasikinių kalbų;
- ❖ poetikos meno.
- ❖ lankė lietuvių kalbos seminarą;
- ❖ gerai susipažino su antikinė literatūra.

1740m. K. Donelaitis baigė universitetą ir buvo paskirtas Stalupėnų mokyklos antruoju mokytoju ir bažnytinio mokinių choro vedėju, netrukus tapo šios mokyklos vadovu.

1743m. K. Donelaitis paskirtas Tolminkiemio parapijos pastoriumi ir ėjo šias pareigas iki mirties.

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM

K. Donelaitis ir Tolminkiemis

<http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1375/Dokumentiniai%20filmai/page/33>

Daina <http://www.youtube.com/watch?v=8SAvc7OXPLg&feature=related>

KRISTIJONAS DONELAITIS

KONTEKSTAS.

Mažoji Lietuva – istoriškai susidariusi XVI a. ir iki 1945 metų egzistavusi vientisa vakarinių lietuvių etninė teritorija prie Baltijos jūros. Priklausydama Prūsijos, nuo 1871 m. – Vokietijos valstybei, ji niekada neturėjo administracinio ir politinio savarankiškumo, todėl buvo apibrėžiama tik geografinėmis, tautinio išskirtinumo ir valstybinio pavaldumo kategorijomis.

XVIII a. lietuviai gyveno dviejuose valstybėse:

Didžioji Lietuva įėjo į Lenkijos sudėtį, o mažesnioji lietuvių apgyventa teritorija priklausė Vokietijos imperijai (tai vadinamoji Rytų Prūsija arba Mažoji Lietuva).

Mažosios Lietuvos lietuviai buvo daugiausia evangelikai liuteronai, sietini su protestantiškąja vokiečių kultūra, tuo tarpu dauguma Lietuvos ir Lenkijos gyventojų buvo katalikai.

Didžiojoje Lietuvoje XVIII a. laikomas kultūros nuosmukiu, nes tuo tarpu nutautėja Lietuvos aukštuomenė, o vėliau įvyksta politinė drama: Lietuvos ir Lenkijos valstybė buvo padalinta.

Tuo tarpu Mažonoje Lietuvoje lietuvių kultūra kaip tik išgyvena tam tikrą pakilimą.

Plėtodama liaudies švietimą, valdžia siekė ne tik išmokyti lietuvius skaityti ir rašyti lietuviškai, bet ir priartinti juos prie vokiečių kalbos ir kultūros, tačiau kai kuriose parapijose mišios pirmiausia buvo laikomos vokiečių kalba, o tada – žmonėms nepatogiu metu – lietuvių. Manoma, kad visa tai vyko todėl, kad lietuviai buvo laikomi menkaverte tauta.

Tuo metu Mažonoje Lietuvoje plito Pietistų sąjūdis. Tai buvo religinis judėjimas, kurį palaikė krašto valdžia.

Kiekvinam žmogui jis kėlė aktyvaus religinio mokymo svarbą. Pietistai aukštino natūralias dorybes: **darbštumą, teisingumą, nusižeminimą valdžiai.**

Tai (Pietistų sąjūdis) paaiškina ir kai kuriuos K. Donelaičio veiklos bei kūrybos ypatumus.

Pietizmą platino ne tik pastoriai, bet ir iš kaimo į kaimą keliaujantys maldininkai. Tokie pamokslininkai dažniausiai būdavo pavyzdingi valstiečiai, kurie savo tikėjimo ir tautos broliams pagelbėdavo ne tik žodžiais, bet ir darbais. Šis bendruomenės sąjūdis skatino savitarpio pagalbą; nejučiomis stiprėjo paprasto valstiečio, kalbančio gimtąja kalba, vertės supratimas.

PASAMPROTAUKIME

Ar pietistų siūlytos dorybės aktualios šių dienų žmogui? Kodėl?

KŪRYBA

Poema „Metai“

TRUMPAI:

- ❖ Išleido L. Rėza 1818 metais.
- ❖ Remtasi antikine tradicija.
- ❖ Parašyta hegzametru.
- ❖ Tikslas – apibūdinti lietuvių būrų bendruomenę, dvasinius jos bruožus, materialinę ir socialinę padėtį.
- ❖ Kompozicija – 4 dalys („Pavasario linksmybės“, „Vasaros darbai“, „Rudens gėrybės“, „Žiemos rūpesčiai“), kurių pavadinimas atspindi vyraujančią nuotaiką.
- ❖ Personažai – Vyžlaukio kaimo gyventojai (49 veikėjai). Jie griežtai skirstomi į viežlybuosius ir nenaudėlius.
- ❖ Pasaulis suskirstytas pagal griežtą dievišką tvarką.
- ❖ Daug gamtos vaizdų, kurie gretinami su žmogaus gyvenimu.
- ❖ Pristatomas bendravimas su kitataučiais.
- ❖ Daug vulgarumo, nes Donelaitis rėmėsi kasdienine kaimo žmonių kalba.

Valstiečių vertybių sistemą sudaro: *darbas, kuklumas, tikėjimas, paprastumas*.
Baisiausios ydos: *tinginystė, girtuokliavimas, svetimų papročių medžiojimas*.

VEIKĖJAI

Nerandame ištisinio veikėjų portreto, jie mažai individualizuoti, charakteris kuriamas nenuosekliai. Visi veikėjai pagal jų moralę skirstomi į **teigiamus** („viežlybuosius“) ir **neigiamus** („nenaudėlius“). Ryškiausi teigiami: Pričkus, Krizas, Luras, Selmas, Enskys; ryškiausi neigiami: Dočys, Plaučiūnas, Slunkius, Pelėda.

Luras daugiau filosofuoja apie žmogaus likimą:

Mes (taip pons, kaip būrs), lopšy verkšlendami bėdžiai,
Amžio būsiančio tikt blogą pumpurą rodom.

Luras pastebi gamtoje nuolatinį kitimą: gimimą ir mirimą, žydėjimą ir vytimą, o žmogų lygina su žole, kurią nukerta pjovėjas; taip giltinės dalgis nukirs ir žmogų. Taigi jam atrodo, kad žmogaus amžiau prilygsta žydinčioms ir krintančioms žolelėms. Aštriai Luras pasisako prieš kitataučius kaip lietuvių moralės smukimo tiesioginius kaltininkus. Anot jo, daug lietuvių, durnai prisiriję, ima dainuoti vokiškas dainas, įpranta keiktis ir kaip vokiečiai kasdien į karčemą bėga, paskui ne vienas jų *ant apjuoko* rėplinėja. Dar piktinasi svetimtaučiais ir todėl, kad šie, nors valgo lietuvių duoną, šveičia jų dešras ir lašinius, niekina lietuvius.

Krizas yra turtingas būras.

Tėvas mirė, kai jis buvo mažas, tad mama elgetavo, o jis pats piemenavo pas Blekerį, o kai paaugo, akėjo, arė. Tai žmogus, kuris nori viską sugebėti atlikti, padaryti, ką gali kiti, ir dar juos pralenkti. Jau pusbernis ne vieną suaugusį pranoko išmintimi ir sugebėjimu

daug ką pačiam pasidaryti. Savo gabumais, nagingumu, sumanumu, darbštumu ir taupumu sugeba prasigvyventi. Pas jį visi mielai užsuka, visi myli, gerbia. Krizo vaišingumas ryškiausiai matomas per dukters vestuves. Stalai buvo apdengti plonom staltiesėmis, apkrauti valgiais ir gėrimais. Kiekvieną Krizas pasitinka pasikloniodamas ir viežlybai vaišina. Bet su samdiniais nelabai sutaria. Vėliau Dočys sudegina jo namus. Dabar Krizas vaikšto elgetaudamas, kiekvienam nužemintai nusilenkdamas.

PASAMPROTAUKIME:
KĄ REIŠKIA BŪTI VIEŽLYBAM?

Slunkius ir Pelėda yra kaimynai.

Jie panašūs savo gyvenimo būdu: tinginiai, apsileidėliai, nevalos. Kartu jų šonus skalbia, bet jie vienas kitą užstoja, vienas kitam padeda. Jų trobos tokios apleistos, aplūžusios, griūvančios, kad arkliui sužvengus sparai nuo stogo krinta; viduje- kiaulės, mėšlynas. Kai pavasarį visi atkutę ruošiasi į darbus, Slunkius rąžosi, apgailestaudamas praėjusią žiemą. Į baudžiąvą jis vos vos traukia. Jo ideali būseną yra miegas.

PASAMPROTAUKIME
Ar tikrai blogai pateisinti savo ydas?

Gamta K. Donelaičio poemoje tiesiogiai susijusi su žmogaus gyvenimo įvykiais ir jų nuotaika.

Gamta. Kasdienį būrų gyvenimą visur lydi gamtos vaizdai; gamta čia sudaro ne tik foną, kuriame nuolat veikia žmonės, bet yra susieta su žmonių gyvenimo įvykiais ir jų nuotaika. Pavasaris- tai gamtos pabudimo metas, garsų, spalvų ir linksmybės bei pavasarinių darbų metas. Rudens lietūs liūdnai nuteikia būrą, bet kartu tai sotesnis metas, kai galima pasidžiaugti vasaros darbų vaisiais, pasisvečiuoti, paplepėti. Šis gamtos pasikeitimų vaizdavimas leidžia poetui kalbėti apie gyvenimo priešybes, kurti įvairiapusį būrų gyvenimo paveikslą.

PASAMPROTAUKIME
Ar išties žmogui svarbu išlaikyti harmoningus santykius su gamta?

Kristijono Donelaičio poemoje „Metai“ viena iš svarbiausių temų yra tikėjimas. Donelaitis, kaip Mažosios Lietuvos lietuvis, buvo evangelikas liuteronas ir priklausė protestantiškajai supaprastintai krikščionybės kryptčiai – pietizmui. Savita religinė pietizmo praktika atsispindi ir „Metuose“: religinės temos nėra siejamos su apeigomis maldos namuose, jos buitiškos, paprastos, nuoširdžios, perteikiamos mokymu.

PAMĄSTYKITE
Koks žmogaus santykis su Dievu „Metuose“?

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Aptarkite K. Donelaičio kultūrinę aplinką.
2. Kokia buvo lietuvių padėtis ir lietuviškos kultūros būklė Prūsų Lietuvoje Apšvietos laikais?

Metodinę priemonę parengė lietuvių kalbos mokytoja metodininkė Adelė Žeimytė

3. Koks vaidmuo „Metuose“ tenka žmonėms, gyvūnams, paukščiams, pasakotojui, Dievui?
4. Ko siekia ir už ką kovoja lietuvių bendruomenė „Metuose“?
5. Koks „Metų“ žmogaus santykis su Dievu ir gamta?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Kokios ydos pražūtingos
2. Ar savęs teisinimas slopina sąžinę?
3. Kokios savybės ir elgesys lėmė asmenybės vertę Apšvietos epochoje?
4. Kokiomis vertybėmis remiasi K. Donelaičio „Metų“ bendruomenė?
5. Kuo mums išlieka svarbi K. Donelaičio „Metų“ išmintis?
6. Kokias argumentais K. Donelaitis skatino lietuvių orumą ir tautinę savigarbą?
7. Kodėl, pasak K. Donelaičio. Lietuvis turi būti „viežlybas“?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. *Jovaišas A.* Senoji Lietuvos literatūra (iki XIX a. pradžios). Vadovėlis aukštesniųjų klasių mokiniams, Kaunas: Šviesa, 1998.
3. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
4. Lietuvių kalbos konspektas.
5. *Martišiūtė-Linartienė A. ir kt.* Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

Poemos „Metai“ ištrauka.

„Rods, - tarė Luras, ant kumpos lazdos pasirėmęs, -
 Dievui būk garbė! sveiki pavasarį baigiam
 Ir visi drūti pargrįžtant vasarą matom.
 Vei! kaip vėl aukštyn saulelė kopti paliovė
 Ir, aukščiaus savo žerintį nuritusi ratą,
 Ant dangaus išgaidrinto sėdėdama žaidžia.
 Vei! kaip jos skaistums, kūrendams žiburį karštą,
 Žemės vainikus pamaži jau pradeda vytint
 Ir grožybes jų puikias su pašaru maišo.
 Ak! kaip tūla mūsų žolelių taip nusirėdė,
 Kad nei boba jau didei sukrošusi kumpso.
 O kiek jų darže žmogaus ranka nusiskynė
 Ir, grožybėms jų margoms trumpai pasidžiaugus,
 Jaugi suvytusias ir nederingas išmetė laukan.

Bet taip ir paukšteliams mūs linksmiems pasidarė.
 Ką gegužė pakukavo, ką lakštingala suokė
 Ir ką vieversiai poroms lakstydami žaidė, -
 Tai jau baigias vis ar jau visai pasiliovė.
 Daug gyvų daiktų, kurie lizde prasidėjo,
 Tėvą su moma prastoję penisi patys
 Ir dainas savo tėvų atkartodami čypsi.
 Taip trumpam čėse nei naujas sviets pasidarė.

Tokius aš dyvus kaip sens žmogus pamatydamas
 Irgi dūsaudams iš širdies, tuo šūkteriu gaudžiai:
 Ak! tariau, kaip visai niekings mūsų veikalas amžio.
 Mes silpni daiktai, kaip švents mums praneša Dovyds,
 Nei žolelės ant laukų dar augdami žydin.
 Kožnas viens žmogus užgimdams pumpurui lygus,
 Iš kurio žiedelis jo pirmiaus išsilukštin,
 Ik po tam jis, peržydėjęs ir nusirėdęs,
 Užaugin vaisius ir amžį savo pabaigia.
 Taip, iš viso taip, ir mums biedniems pasidaro.

Mes (taip pons, kaip būrs), lopšyį verkšlendami biedžiai,
 Amžio būsiančio tikt blogą pumpurą rodom.
 O paskui, kad čėsas jau žydėti pareina,
 Štai viens kaip ponatis poniškai šokinėdams,
 O kits būriškai kaip būrvaikis bėginėdams,
 Jaunas savo dienas glūpai gaišindami lošta.
 Bet štai! kad ūsai pirmi jau pradeda želti,
 Ir kad darbus jau sunkokus reikia nutverti,
 Ai! kur dingsta glūps ir vaikiškas šokinėjims.
 O kiek syk, linksmi šokinėjant ir besispardant,
 Giltinė su rauplėms piktoms atšokusi smaugia
 Ar su karštlige dar tikt macką pasuka biedžių.
 Bet ir klapams, ir mergoms ji gatavą dalgį
 Aštrina vis ir, jauno jų n'atbodama veido,

Kirsteria taip akiai, kad kasos irgi kepurės
 Su grožybėmis visoms į nieką pavirsta.
 Taigi matai, kaip žmogiškas trumpintelis amžis
 Žydinčioms ir krintančioms prilygsta žolelėms."
 Taip besipasakojant, štai vakmistras pasirodė
 Ir besispardydams taip baisiai keikti pagavo, -
 Kad sviets visas su visais daiktais padrebėjo.
 „Kad perkūns, kad velnias!" Ai žmogau, pasimislyk!
 Kam dūksti taip, kam keiki taip išsižojęs?
 Ar tave patį jau šėtons padūkino visą?
 Neprieteliau! kam plėšais taip, kas tau pasidarė?
 Bet jis dar labiaus ir taip durnuoti pradėjo,
 Kad visoki paukščiai po dangum nusigando.
 Syveida kytra nulenkus uodegą bėgo;
 O sturluks, ausis iškėlęs irgi drebėdams,
 Į arčiausius krūmus vos nusikakino slėptis.
 Bet ir rupuižės, ir varlės taip nusigando,
 Kad jos umaru su vaikais į vandenį šoko.
 Žiurkės po kraiku su pelėms irgi pelėdoms
 Dėl tokių baisybių jau apalpti pradėjo;
 O daug žvirblių pusgyvių nuo stogo nupuolė.
 Taip, ar girdit, taip tas neprietelius prasikeikė.

K. DONELAITIS**TESTAS****1. K. Donelaičio jaunystės metais Mažojoje Lietuvoje gyveno**

- ☐ daugiau lietuvių
- ☐ maždaug po lygiai lietuvių ir vokiečių
- ☐ daugiau vokiečių

2. K. Donelaičio tėvai buvo

- ☐ žemvaldžiai
- ☐ baudžiauninkai
- ☐ laisvieji valstiečiai

3. Vidurinį išsilavinimą K. Donelaitis gavo

- ☐ Karaliaučiuje
- ☐ Peterbuge
- ☐ Tilžėje

4. Kokį dar išsilavinimą, be teologinio, universitete gavo K. Donelaitis?

- ☐ ekonominį
- ☐ muzikinį
- ☐ retorinį

5. K. Donelaitis pamokslus sakydavo

- ☐ lietuvių kalba
- ☐ priešpiet vokiečių, popiet – lietuvių
- ☐ vokiečių kalba

6. Kokių paukščių labai žavėjosi K. Donelaitis ir apie jo giesmelę rašė laiške draugu J. Jordanui?

- ☐ ereliu
- ☐ lakštingala
- ☐ kiele

7. Šiuos žodžius K. Donelaitis mėgo ar dėl jų pykdavo? **Laiminga parapija, kur nėra karaliaus kelio/Laimingesnė ta, kur nėra karaliaus dvaro;/ Laimingiausia toji, kur nėra jokio pono.**

- ☐ Žodžiai patiko
- ☐ Žodžiai erzino

8. Kaip „Metų“ vestuvėse pasakotojas žiūri į dainavimą?

- ☐ Teigiamai
- ☐ Neigiamai

9. Kaip „Metų“ vestuvėse pasakotojas žiūri į šokius?

- ☐ Teigiamai
- ☐ Neigiamai

10. Kuris būras mirtinai sumušamas dėl šilingo?

- ☐ Pričkus
- ☐ Krizas
- ☐ Lauras

ADOMAS MICKEVIČIUS

(1798-1855)

- ❖ Jo protėviai iš tėvo pusės buvo lietuvių bajorai Rimvydai. Poetas gimė istorinėje Lietuvoje (Naugarduke, dabartinėje Baltarusijoje).
- ❖ Baigė Vilniaus universitetą, mokytojavo Kaune.
- ❖ Rašė Lietuvos temomis (jei ne kalbėjo, tai bent suprato lietuviškai).
- ❖ A. Mickevičiui Lietuva buvo Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, o lietuvio sąvoka labiau reiškė istoriškai suprantamą LDK pilietybę. 1822 m. Mickevičius Vilniuje išleido pirmąją poezijos knygą, kurią sudarė romantinio stiliaus kūriniai.
- ❖ Tai ir yra romantizmo Lietuvoje pradžia.
- ❖ Po metų (1823) išėjo antroji poezijos knyga, kurioje buvo „Vėlinių“ II ir IV d., poema „Gražina“.
- ❖ Mickevičius romantiškai išgyveno didelę meilę Marilei. Romantizmas nelaimingą, atsako nepatyrusią meilę vertino kaip svarbią dvasinę patirtį.
- ❖ 1823 m. draugijos buvo susektos, daug jaunų žmonių suimta. A. Mickevičius ištremtas iš Lietuvos į Rusiją („Krymo sonetai“).
- ❖ Savo romantinius idealus poetas siekė įgyvendinti tikrovėje. Prasidėjus Rusijos ir Turkijos karui Mickevičius išvyko į Konstantinopolį organizuoti lenkų legiono. Ten užsikrėtęs cholera mirė.

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM

<http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/9072>

ADOMAS MICKEVIČIUS

„A. Mickevičius, be abejonės, vienas didžiausių XIX a. Europos rašytojas, gerai žinojo, kas jam yra Lietuva. (..) Iš A. Mickevičiaus kelios kartos mokėsi meilės Lietuvai. Visa tai žinome. Bet nekalbame, kas A. Mickevičius pats kūrė XIX a. lietuvių literatūrą, jos dvasią aktyviai veikė iki Maironio, kartu su juo ir net iki šių dienų.“ (V. Daujotytė).

KONTEKSTAS.

Svarbus Mickevičiaus biografijos faktas – studijos Vilniaus universitete. Čia tuo metu veikė slaptos Filomatų (mokslo mylėtojų) ir Filaretų (doros mylėtojų) draugijos. Filomatai ir filaretai siekė didesnio jauno žmogaus sąmoningumo ir patriotiškumo, skleidė laisvės, doros idėjas. A. Mickevičius parašė „Filaretų dainą“, kurioje šlovina studentišką šaunumą, brangina tiesą ir gerį: „Tenai, kur neužgęsta / Vienybė ir drąsa, / Nėra geresnio masto / Kaip gėris ir tiesa“.

KŪRYBA

RINKINYS „Krymo sonetai“

„Akermano stepės“. Pirmąją soneto dalį sudaro 2 ketureiliai, kuriais kuriamas peizažas. O trieiluose atskleidžiami lyrinio subjekto jausmai. Sonete aprašomas keliavimas stepe. Žolynų bangavimas leidžia šią kelionę lyginti su plaukiojimu. Akermano ugnys – tai Akermano uosto švyturys. Aliuzija į Lietuvą: „Isiklausau tyloj... Išgirst ausis galėtų/ Balsus iš Lietuvos. Važiuokim, nieks nešaukia.“ Vyrauja liūdesys ir vienišumas.

„Vėlinės“

„Vėlinės“ – romantinė poema. Meninis pasaulis kuriamas iš liaudies fantazijų, tikėjimų, apiegų elementų ir asmeninių išgyvenimų.

1,2,4 dalys buvo sukurtos Lietuvoje, todėl kartais vadinamos Vilniaus „Vėlinėmis“. 2 dalyje vaikų, žiauraus pono ir merginos vėlės, apsakydamos savo patirtį, aprėpia žmogaus gyvenimą, atskleidžia žemiškos skirties sunkumą ir, svarbiausia, moralinę pareigą būti žmoniškam, gyveni ne vien sau. Taip A. Mickevičius išaukština socialinio teisingumo, atsaomybės už savo gyvenimą, žmoniškumo idėjas.

4 dalis atskleidžia svajones, idealų ir tikrovės neatitikimą. Gustavas – romantinė asmenybė. Jis iškeliamas aukščiau už paprastus mirtinguosius. Atskleidžiama romantinė meilė moteriai.

3 dalyje Gustavas tampa Konradu, kovotoju dėl savo tautos ir žmonių laimės. Čia romantiškas kūrėjas patiria **kūrėjo genijaus** galią. Jis tiki, kad turi galios keisti pasaulį. Visgi, šalia plėtojama Konrado, kaip mylinčio Tėvynę, tema. Konradas pasiryžęs kovoti su tautos engėjais.

PASAMPROTAUKIME

Kokia kūrėjo misija žemėje?

„Ponas Tadas“

„Ponas Tadas“ – poema, parašyta Paryžiuje. Paantraštėje nurodoma, kad tai bajorų nuotyčiai. Vaizduojamą išpūdingą Lietuvos gamtą. Vaizduojami bajorų ginčai, vaisės, medžioklė. Pagrindinės siužetinės linijos – dviejų bajorų šeimų nesantaika, Tado ir Zosės meilės istorija. Pabaiga šviesi: Tada paleidžia kamiečius iš baudžiavos.

PAMĄSTYKITE

Gamtos vaizdavimas poemoje „Ponas Tadas“

„Odė jaunystei“

Be dvasios, be širdies – tik griaučių minios!

O, duok, jaunyste, man sparnus!

Jaunatviška odė, kurią A. Mickevičius sukūrė jaunystėje, kai priklausė Filomatų (mokslo mylėtojų) draugijai.

PASAMPROTAUKIME

Kodėl jaunam žmogui pavojinga neturėti asmeninių siekių?

„Romantika“

A. Mickevičiaus 1820 metų vasarą A. Mickevičius atostogavo Naugarduke. Ten jis susipažino su savo bendraamžė Marija Veresčiak, visų draugų vadinama Marile. Po jų pažinties Marilė ištekėjo už grafo ir paliko kūrėjo širdyje gilų pėdsaką. Jog meilė – ryšys, jungiantis žmones ir nepaleidžiantis jų širdžių net po mirties, matome ir A. Mickevičiaus eilėraštyje „Romantika“. Karusę ir Jonelį siejo stipri meilė. Jie buvo susieti tokiais stipriais emociniais saitais, jog net po Jono mirties Karusė matydavo jo vėlę, jausdavo savo Jonelį šalia. Eilėraštyje pabrėžiamas dvasinis mylimuosius siejantis ryšys, kuris įgalina matyti savo mylimąjį dvasios akimis jo netekus: „Taip ji bernelį savo myluoja,/ Vežasi jį, šaukia, krinta;/ Skausmo riksmą išgirdus apstoja/ Žmonių sugužėjęs tuntas“, „Tikėjimas, jausmas sako daugiau man/ Nei akys mokslinčiaus ar stiklas.“

PASAMPROTAUKIME

Ar kūrėjui reikalinga kančia?

A. Mickevičius, nors ir ne lietuviškai, pirmasis taip įtaigiai prabilo apie meilę tėvynei Lietuvai, išaukštino kūrybines tautos galias, laisvę mylintį ir už ją kovojantį žmogų. A. Mickevičius tikėjo, kad poezija labai reikšminga tautos būčiai.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kaip į pasaulį žiūri romantikas?
2. Kaip romantikai suvokia laisvę?
3. Koks asmens ir tautos santykis Romantizmo literatūroje?
4. Kokios idėjos yra išsakomos kūrinyje „Odė jaunystei“? Koks jos parašymo kontekstas?

5. Įrodykite, kad A. Mickevičius – romantikas.

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar tik jauni gali keisti pasaulį?
2. Pasaulį keičia jauni
3. Ką reiškia mylėti Tėvynę?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Žentelytė A. Lietuvių literatūros skaitiniai (XIX a. lietuvių literatūra), Kaunas: Šviesa, 2001.

Odė jaunystei

Be dvasios, be širdies – tai griaučių
minios!
O, duok, jaunyste, man sparnus!
Virš žemės negyvos, lig pat žydrynės,
Pakilsiu rojun, į kraštus,
Kur įkvėpimas kuria stebuklus,
Kur puošia jis žiedais naujovę, –
Tenai viltis – jo palydovė.
Lai tie, kuriuos jau slegia metai,
Kur žemėn linksta kaktomis,
Matuos pasaulį akimis,
Kurios aplink siaurai temato.
Pakilk, jaunyste, virš slėnių,
Kur tiek pelėsių jau priviso,
Pakilk, ir saulėtu žvilgsniu
Tu perverki žmoniją visą!
Žemyn pažvelki – plotai ten aptemę,
Juos dengia rutina ir tingūs vandenai:
Tai žemė!
Pažvelki – plynėj negyvoj tenai
Iškilo šliužas kažin koks kriauklėtas:
Jūreivis, vairas, laivas – viskas jis.
Ir puola gyvius mažesnius nepastebėtas,
Tai pasiners, tai vėl išlįs –
Ir nenuskėsdamas taip nardo po vilnis.
Staiga sudužo jis, akmens vos prisilietęs.
Nieks nežinos gyvenimo nei jo žūties:
Savimyla tai be širdies!
Gyvenimo nektaras tau saldus,
Kai jį dalaisi su kitais, jaunyste!
Ir širdys dangišku džiaugsmu pražysta,
Kada jas jungia saitas nuostabus.
Išvien visi, draugai jaunieji!
Visų bendroji laimė – mūs tikslai.
Vienybė įkvėptoj jėga stiprėja,
Išvien visi, draugai jaunieji!..
Laimingas kritęs kovoje tasai,
Kuris kitiems padėjo kelią tiesiant

[1820]

Vertė Eugenijus Matuzevičius

Į rūmus ateities, į garbę šviesią.
Išvien visi, draugai jaunieji!..
Nors kelias ir uolėtas, ir slidus
Ir ydos, smurtas trukdo mums žygiuoti, –
Bet smurtui smurtas atkirtis tebus,
Prieš ydas jaunumėj išmokime kovoti!
Kas, būdamas vaiku, kapos hidras,
Tas jaunas smaugs kentaurus,
Iš pragaro išplėš aukas
Ir parsineš iš rojaus laurus.
Žvelk ten, kur nepasieks akis,
Laužk tai, ko nepajėgs ir protas:
Jaunyste, aras tu sparnuotas,
Ir nieks tavęs nesulaikys!
Petys petin! Mes žemės rutulį apjuosim
Gyvą rankų grandine!
Vienais troškimais, mintimis liepsnosim –
Ir vieno židinio ugnia!..
Pasistūmėk pirmyn, planeta!
Naujus parinkom tau kelius.
Nusviedus kiautą nudėvėtą,
Metus vėl prisimink žalius.
Kaip ten, kur stichijos grumėjo,
Kur siautėjo chaoso gaivalai,
Vos dievo „Tebūnie!“ tik nuskambėjo,
Daiktų pasaulis kėlėsi tvirtai;
Ir užia vėjai, supas vandenynai,
Nušvinta žvaigždės aukštoje mėlynėj, –
Taip ir žmoniją dengia dar tamsa,
Ir stichijos tarpusavy kovoja.
Štai meilė ugnimi liepsnoja,
Ir iš nakties pakils šviesi dvasia:
Ją savo iščiose pradės jaunystė,
Sutvirtins saitais amžina draugystė.
Ir dūžta jau danga ledinė,
Ir prietarai tamsieji sutrupės.
Sveika būk, laisvės tu aušrine!
Išganymo greit saulė patekės.

A. MICKEVIČIUS TESTAS

1. Ar tiesa, kad romantikams tikrovė atrodė nehumaniška, priešiška žmogaus prigimčiai?

- ☐ Taip ☐ Ne

2. A. Mickevičius gimė

- ☐ netoli Vilniaus
☐ netoli Naugarduko
☐ Krokuvoje

3. Kokiomis viltimis A. Mickevičiaus vaikystėje gyveno bajorai? (Tai persidavė ir A. Mickevičiui)

- ☐ Atgauti Lietuvos nepriklausomybę
☐ Atkurti Lietuvos -Lenkijos valstybę
☐ Atgauti LDK ribas

4. A. Mickevičius studijuoja

- ☐ Naugarduke
☐ Varšuvoje ☐ Vilniuje

5. Ar A. Mickevičius priklausė VU susikūrusiai filaretų draugijai?

- ☐ Taip ☐ Ne

6. Mokslas, dora, tėvynės laisvė, visuomenės gerovė – tai

- ☐ Lietuvos bajorų siekis
- ☐ VU misija
- ☐ Filomatų ir filaretų draugijų tikslai tikslai

7. Ar A. Mickevičius savo kūryboje kvietė į kovą prieš carizmą?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

8. Ar teisingas teiginys: „A. Mickevičius puoselėjo meilę gimtajam kraštui bei jo istorijai“.

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Ar A. Mickevičiui buvo svarbu išsaugoti lietuvių kalbą?

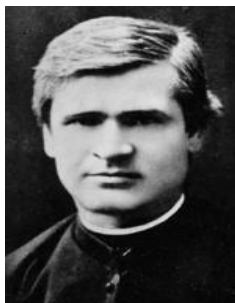
- ☐ Taip
- ☐ Ne

10. Ar A. Mickevičiaus romantinei kūrybai įtakos turėjo konkreti moteris?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

ANTANAS BARANAUSKAS

(1835-1902)

- ❖ Pavardės formos: *Baranowski, Baranauskis, Baronas*. Pasirašinėjo: *A.B., Bangputys, Jurksztas Smalaūsis, Jurkštas Smalaūsis*.
 - ❖ Baranauskas gimė 1835 m. sausio 17 d. Anykščiuose, karališkųjų valstiečių šeimoje.
 - ❖ 1851 m. vasario 10 d. jis atvyko į Rumšiškių dvimetę mokyklą. Manoma, kad tai buvo valsčiaus mokykla su atskiru skyriumi būsimiems valsčiaus raštininkams.
 - ❖ 1853 m. paskirtas raštinininku Vainute. Tais metais datuojamas ir pirmas lietuviškas A. Barausko eilėraštis.
 - ❖ Dirba Raseiniuose, Sedoje (susipažįsta su Karolina Praniauskaite), Skuode.
 - ❖ 1856-1858 mokosi Varnių kunigų seminarijoje. Kitais metais įstoja į Peterburgo dvasinę akademiją. Baigęs ją išsiunčiamas į Miuncheną gilinti teologinių žinių. Mokosi ar lankosi Romos, Insbruko, Liuvono universitetuose.
 - ❖ Grįžęs iš užsienio kurį laiką dėsto Peterburgo Dvasinėje akademijoje. Nuo 1866 dirba Kaune. Kunigų seminarijoje dėsto ir lietuvių kalbą. Tampa pirmuoju šio dalyko profesoriumi.
 - ❖ 1884 suteikiamas vyskupo titulas.
 - ❖ 1902 11 26 miršta. Palaidotas Seinų katedros koplyčioje.
- DARBAI

Eilėraštis „Dainų dainelė“, poemos: „Kelionė Petarburkan“, „Pasikalbėjimas Giesminyko su Lietuva“, „Dievo rykštė ir malonė“, „Anykščių šilelis“.
Sukuria apie 30 lietuviškų giesmių („Linksma diena mums nušvito“, „Piemenėliams vargdienėliams“). Išverčia A. Šleicherio lietuvių kalbos gramatiką. Parašo „Kalbamokslį lietuviškos kalbos“. Skelbiami straipsniai matematikos klausimais. Imasi versti Bibliją, bet nespėja baigti.

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM

<http://www.youtube.com/watch?v=5S7Ajr-tz08>

ANTANAS BARANAUSKAS

KONTEKSTAS.

XIX a. Lietuvos kultūroje išlieka aktualios Švietimo amžiaus idėjos, vis dėlto pirmaisiais dešimtmečiais atsiranda ir romantizmo apraiškų (D. Poška, S. Valiūnas). Tautinės problemos lietuvių literatūroje buvo svarbesnės nei estetiškos. Svarbiausi tautinio romantizmo bruožai: herojiškos praeities, liaudies kūrybos, kalbos aukštinimas. Svarbios patriotizmo idėjos.

KŪRYBA

„Dainų dainelė“

„Dainų dainelę, savo giesmelę...“ pradeda poetas. Tema – Lietuvos krašto vargai. Visgi gamta, jos vaizdai aprašomi gana vaizdingai (ne vargingai). Svarbus miškas. Įpinami bibliniai motyvai. Kūrinyje susilieja tautinis ir religinis tautinio atgimimo motyvas, etninė ir religinė liaudies kultūra („senųjų žodeliai“ ir „dievo žodis“). Paprasti žmonės išeina į istorinę areną.

Poema „Anykščių šilelis“

„Anykščių šilelis“ (1860-1861) išspausdinta Lauryno Ivinskio kalendoriuje. 342 eilutės. Poetas aprėpia miško istoriją nuo pagoniškų laikų iki gyvenamojo meto. Miško likimo tema natūraliai susipina su Lietuvos likimo istorija ir metaforiškai nužymi dramatišką Lietuvos likimą. Poemos kompozicija paremta romantiniu praeities ir dabarties kontrastu. Poemos esminiai bruožai:

1. Patriotinis sumanymas – apginti gimtąją kalbą.
2. Gimtojo krašto praeities ir dabarties antitezė. Praeities idealizavimas.
3. Gamtos vaizdais atskleidžia epochos nuotaikas ir lūkesčius.
4. Peizažas padeda išreikšti kilniausią jausmą – tėvynės meilę.
5. Tautosakiniai motyvai poemoje (pasakų, padavimų elementai, patarlės ir priežodžiai).
6. Pasaulėjautos giedrumas, veržlumas, emocingumas.

MIŠKAS IR LIETUVIS:⁴

1. Miškas – šventovė, teikianti malonumą, ugdanti dvasią, kūrybines galias bei žadinanti tyriausius jausmus:

Vat taip linksmina dūšią, užu širdies tveria/ Kad net, širdžiai apsalus, ne kartą dūmojai ./ Ar miške aš čia stoviu, ar danguj, ar rojuj?!

2. Lietuviai nuo senų pagonybės laikų garbinę mišką, jį tausoję. Matomi vidiniai ryšiai su ir mišku.

Ir nei vieno liemenio lietuviai nekirtę,/.../ Nes ir miškas lietuvių, kaip tiktai galėjęs,/ Taip visados raminęs, visados mylėjęs.

3. Miškas žmogų stichinių nelaimių, kovų, politinių represijų laikotarpiais gelbėjęs, ne tik būtines reikmes tenkindavęs.

Sunkioj dienoj duodavęs slaptus nuo baisybių,/ Liūdnoj dienoj paveikslą visokių ramybių, / Linksmoj dienoj daugumą visokių gražybių, / Kožnam mete dėl kožno - visokių gerybių.

4. Galiausiai lietuvius užvaldo godumas. Iš miško galima užsidirbti pinigų, dingsta miško šventumas:

Proanūkiai vežimais miestelin vežioję;/ Po keturias dešimtis vežimų pardavę,/ Džiaugdavęsi, ant dienos po muštinį gavę. /..Ė tai vis dėl arielkos daugiausia išleidę: Visi buvę kaip žydų šeimyna pasleidę.

5. Pagaliau šilelį visiškai išnaikino „kučmeisteriai“, caro biurokratinės administracijos atstovai, o lietuviai jo negynė.

Atvažiavo kučmeistras, šilą apžiūrėjo,/ Ravus ant kelių kasė, liesvinčius padėjo,/ Ir paganią ažgynė, ir grybaut ažgynė;/ Slapta pardavinėjo ir par naktis skynė.

MIŠKO NAIKINIMO PASEKMĖS⁵

Egoistiškas, savanaudiškas žmonių elgesys visiškai sunaikino mišką:

Ir liko šitie kalnai pliki ir keltuoti/

Aplaistyti ašarom, giesme apdainuoti.

Miško naikinimo vaizdais daromos aliuzijos į tautos gyvenimą, reiškiamas protestas prieš socialinę ir tautinę priespaudą. Miško likimas yra paralelė ir visos tautos dramatiškam likimui:

Ant dūšios labai sunku ir neramu tapo./ Mat toj pati galybė, ką miškus sugraužė,/ Širdį, dūšią apgriuvo... ir giesmę nulaužė.

APIBENDRINIMUI

Galima sakyti, kad poemoje ryški ekologinė problema, kuri iki šių dienų tik gilėja. Žmogus vis labiau ne džiaugiasi gamta, įsiklauso į ją, o tiesiog vartoja.

Įsiklausymas į tylą (paparčio žiedo skleidimasis poemoje) – gražios sielos žmogaus gebėjimas. Tylaus grožio motyvas taip pat atkeliauja iki mūsų dienų. Ar gebame išgirsti tai, kas nesitranko didžiausiu garsu?

PAMĄSTYMU! PAMĖGINKITE PASAMPROTAUTI, REMDAMIESI S. GEDOS IŠKELTU KLAUSIMU

Tai kodėl Pranciškus Asižietis yra didelis krikščionybės reformatorius ir poetas, italams šventa figūra, o lietuviai savo „Anykščių šilelį“ vadina tik miškų aprašymais?

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kokios miško reikšmės atskleidžiamos poemoje „Anykščių šilelis“?
2. Ką „Anykščių šilelis“ kalba šiandienos žmogui?
3. Įrodykite, kad miškas ilgus metus buvo lietuvių namai – maitintojas, gynėjas, dvasios prieglobstis.

⁵ 4,5, remtasi mokytojos Daivos Baliukonytės internetine medžiaga.

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar ištis žmogaus santykis su gamta dramatiškai pakito?
2. Kaip lietuvių literatūroje kalbama apie vidinę laisvę?
3. Gamtos ir žmogaus santykis kuria (netinkamas – griaua) ateitį.
4. Žmogaus ir gamtos paralelė A. Baranausko poemoje „Anykščių šilelis“

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Žentelytė A. Lietuvių literatūros skaitiniai (XIX a. lietuvių literatūra), Kaunas: Šviesa, 2001.

„Anykščių šilelis“ (ištraukos)

Kalnai keltuoti, pakalnės nuplikę!
Kas jūsų grožei senobinei tiki?
Kur toj puikybė jūsų pasidėjo?
Kur ramus jūsų užimas nuo vėjo,
Kai balto miško lapeliai šlamėjo
Ir senos pušys siūravo, braškėjo?
Kur jūsų paukščiai, paukšteliai, paukštytės,
Katrų čilbančių teip ramu klausytis?
Kur jūsų žvėrys, gyvuliai, žvėreliai?
Kur žvėrų olos, laužai ir urveliai?
Visa prapuolę; tik ant lauko pliko
Kelios pušelės apykraivės liko!..
Skujom, šakelėm ir šiškom nuklotą
Kepina saulė nenaudingą plotą,
In kurį žiūrint teip neramu regis:
Lyg tartum rūmas suiręs, nudegęs,
Lyg kokio miesto išgriuvus pūstynė,
Lyg kokio raisto apsvilus kimsynė!..

Miškan, būdavo, eini - tai net akį veria;
Vat teip linksmina dūšią, ažu širdies tveria,
Kad net, širdžiai apsalus, ne kartą dūmojai:
Ar miške aš čia stoviu, ar danguj, ar rojuj?!
Kur tik žiūri, vis gražu: žalia, liekna,
gryna!
Kur tik uostai, vis miela: giria nosį trina!
Kur tik klausai, vis linksma: šlama, ūžia,
siaudžia!
Ką tik jauti, vis ramu: širdį glosto,
griaudžia!
(...)

Sunkios dienos atėję, žmonės badu mirę,
Samanas duonon kepę, žieves sriubon virę.
Teip žmoneles, iš bado žievėm papenėtus,
Kad užtiksiant pavietris! - ir labai pakrėtus.
Miškas žmonių pasgailęs, rasa apsiverkęs,
Aukštas savo viršūnės debesin įmerkęs
Ir sušukęs: „Broliukai, ginkitės nuo bado!
Palaiminta toj ranka, ką kirvį išrado!"
Su ašarom pirmieji truputį praskynę,
Vaitodami jų vaikai teip gynę tėvynę;

Dūsaudami anūkai tuos miškus aikvoję,
Proanūkiai vežimais miestelin vežioję;
Po keturias dešimtis vežimų pardavę,
Džiaugdavęsi, ant dienos po muštinį gavę.
Medžiai mat iš daugybės visiškai atpigę.
Ir teip ilgai aikvoję, - net kolei pristigę;
Ė tai vis dėl arielkos daugiausia išleidę:
Visi buvę kaip žydų šeimyna pasleidę.

A. BARANAUSKAS
TESTAS

1. „Anykščių šilelis“ pirmą kartą buvo išspausdinta

- ☐ „Aušroje“
- ☐ „Varpe“ ☐ L. Ivinskio kalendoriuje

2. Iš kokio kūrinio šie žodžiai? *Kalnai ant kalnų, é ant tų kalnų/ Kalnai ir maži kalneliai./ Tenai Lietuva per amžius buvo,/ Kaip sako mūsų seneliai*

- ☐ „Kelionė Petarburkan“
- ☐ „Dainų dainelė“
- ☐ „Pasikalbėjimas Giesminyko su Lietuva“

3. Po kokio įvykio parašytos eilutės: *„Anei rašto, anei druko mums turėt neduoda, /Tegul, sako, bus Lietuva ir tamsi, ir juoda“*

- ☐ Po studijų baigimo
- ☐ Po spaudos draudimo
- ☐ Po K. Praniauskaitės mirties

4. A. Baranauskas išdėstė savo kartos – Peterburgo, Maskvos, Dorpatu lietuvių akademinio jaunimo diskutuojamus skirtingus visuomeninius Lietuvos klausimus kūrinyje...

- ☐ „Pasikalbėjimas Giesminyko su Lietuva“
- ☐ „Anykščių šilelis“ ☐ „Dievo rykštė ir malonė“

5. Kurios giesmės parašytos A. Baranausko?

☐ „Marija, Marija“	☐ „Piemenėliams
vargdienėliams“
☐ „Sveika, Marija,
Dangaus lelija“	☐ „Pulkim ant kelių“

6. Kam skirtas lenkiškai parašytas A. Baranausko eilėraštis „Do P.K.P.“?

- ☐ Karolinai Praniauskaitei
- ☐ Otonui Praniauskui
- ☐ Teklei Navickaitei

7. Ar A. Baranauskas buvo išventintas į vyskopus?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

8. Iš kurio krašto kilo A. Baranauskas?

- ☐ Raseinių
- ☐ Kauno
- ☐ Anykščių

9. „Anykščių šilelis“ išspausdintas . Ivinskio kalendoriuje vardu.

- ☐ A. Baranausko
- ☐ Jurkšo Smalaūsio
- ☐ Antano Giesminyko

10. Kuris A. Baranausko kūrinys baigiasi „nulaužtos giesmės“ metafora?

- ☐ „Anykščių šilelis“
- ☐ „Pasikalbėjimas giesminyko su Lietuva“
- ☐ „Kelionė Peterburkan“

VINCAS KUDIRKA

(1858-1899)

- ❖ 1858 gruodžio 31 d. Paežeriuose, Vilkaviškio apskrityje.
- ❖ Lanko Paežerių pradžios mokyklą, Marijampolės gimnaziją. Tėvo verčiamas 2 metus mokosi Seinų kunigų seminarijoje. Iš jos pašalintas dar mokosi gimnazijoje. Ją baigęs įstoja į Varšuvos universiteto Istorijos-filologijos fakultetą. Po metų pereina į Medicinos fakultetą.
- ❖ „Aušros“ paveiktas ima dirbti dėl Lietuvos. Varšuvoje įkuriama patriotinė lietuvių draugija „Lietuva“.
- ❖ 1889 sausio mėnesį Tilžėje išleina pirmasis „Varpo“ numeris.
- ❖ 1895 apsigyvena Naumiestyje, kuris vėliau pervardintas Kudirkos Naumiesčiu.

DARBAI.

Laikraštis „Varpas“. Poezijos rinkinys „Laisvos valandos“. Rašo satyras. Verčia Dž. Baironą, F. Šilerį, I. Krylovą.

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM

Apie V. Kudirką

<http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1375/Dokumentiniai%20filmai/page/3>

<http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1381/Spektakliai/page/25>

VINCAS KUDIRKA

„V. Kudirkos poezija auklėja žmogų, primena, jog didžiausia vertybė – žmogus, draugiškas, geras, protingas, stiprus.“

(V. Gaigalaitė)

KONTEKSTAS.

V. Kudirką liūdino lietuvių inteligentų abejingumas visuomenei ir kultūrinei veiklai. Jis rašo, kad inteligentija išmainiusi „tautiškumo idealus ant ragaišiaus“.

„Gražu, gražiau, gražiausia“

Tai pirmasis V. Kudirkos lietuviškas eilėraštis (sukurtas 1888 m. Varšuvos lietuvių draugijos „Lietuva“ steigimo proga). Jame išryškėja „grožio“ sąvokos turinys: ne estetinis, bet etinis. Drauge su prieveiksmiu „gražu“ laipsniuojamas lietuvių santykis su tėvyne: nuo šeimyniško tautiečių bendrumo jausmo per emocinę ištikimybę tėvynei iki veiklaus įsipareigojimo jai: „Gražiausia, (...) Kad visi tie lietuviai patys, nevaryti, / Savo tėvynės garbei ne‘pželdina tako“.

Eilėraštis sukurtas kaip gyvenimo maksima, jis nurodo žmogui dvasinio augimo kryptį – tapti sąmoningu ir veikliu piliečiu.

- PASAMPROTAUKIME
- Ką reiškia būti sąmoningu valstybės piliečiu?

V. Kudirkos poezijoje rasime svarbiausias publicistikos temas: pozityvistinio įsipareigojimo ir darbo Tėvynei bei žmonijai, žmogaus sąžinės laisvės ir orumo, jo galėjimo „į akis svetui pasakyti teisybę“.

„Labora“

Kūrinyje vyrauja sentencijoms būdinga abstrakti leksika bei kolektyviniai vaizdiniai: „sėk pasėlio grūdus“, „šventa idealo ugnis“, „gyvenimo knyga“. Kiekvienas eilėraščio posmas „įkaitęs“ nuo valios pastangų gyventi veikliai bei vaisingai, nors jaučiama išnykimo, fizinio ar dvasinio silpnumo grėsmė.

Eilėraščiu gyvenimas teigiamas kaip valios aktas, žmogaus pasipriešinimas nebūčiai. Šį įspūdį stiprina tai, jog „Labora“ sukurtas 1890 m., kai 32 m. Poetas jau buvo pajutęs pirmuosius džiovos pojūčius. Pirmą kartą šį eilėraštį perskaitė improvizuodamas 1889 metais, kai gavo daktaro laipsnį. Atsisveikindamas Varšuvoje su savo draugais, sakė, kad šie žodžiai skirti jaunimui.

PASAMPOTAUKIME:

Kas žmogų gelbsti nuo liūdesio ir laikinumo?

„Tautiška giesmė“

Pasak Ryčio Juozapavičiaus, galima kalbėti apie pasitikėjimo formulę, glūdinčią Vinco Kudirkos „Tautiškoje giesmėje“. Pasitikėjimas lygu patikimumas plius skaidrumas, padalintas iš savanaudiškumo. Antrasis himno posmas byloja apie rezultatus, kurie yra pasitikėjimo garantas: kai valdžia aiškiai pristato, kas buvo padaryta – pasitikima, kad jie dirba žmonių gėrybei. „Ir šviesa, ir tiesa

Mūs žingsnius telydi“ trečiajame posme nurodo į skaidrumą, piliečiai nori žinoti, ką veikia institucijos. Ketvirtajame kalbama apie vienybės svarbą – pakilimą aukščiau siaurų savo grupės interesų, bendro visiems kelio paieškas.

PAŽIŪRĖKITE VIDEO IR SUFORMULUOKITE pasitikėjimo formulę, glūdinčią Vinco Kudirkos „Tautiškoje giesmėje“.

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-12-02-rytis-juozapavicius-pasitikejimo-formule-v-kudirkos-tautiskoje-giesmeje/110676>

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Išvardinkite eilėraščių vertybes.
2. Kokios vertybės akcentuojamos „Tautiškoje giesmėje“?
3. Kokias visuomenės idėjas reikėjo ginti XX a. pradžios lietuvių literatūra? Pateikite pavyzdžių.
4. Koks vaidmuo teikiamas Lietuvos istorijai tautinio atgimimo laikais? Kaip manote, kodėl?

5. RAŠINIŲ TEMOS

1. „Kol jaunas, o broli, sėk pasėlio grūdą“. Ar pritariate šiam teiginiui?
2. Ką reiškia būti įsipareigojusiam Tėvynei?
3. Ką reiškia būti savo šalies patriotu?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Žentelytė A. Lietuvių literatūros skaitiniai (XIX a. lietuvių literatūra), Kaunas: Šviesa, 2001.

VARPAS

Kad rytą saulė spinduliu pirmiausi
 Apreiškė žemei tekėjimą savo,
 Užgaudė varpas liepimu aiškiausi,
 Tarytum jisai žmogaus lūpas gavo:
 Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

Tuoj darbininkai visi suknibždėjo
 Lyg gyventojai užgauto skruzdyno
 Ir kasdieniniai darbai prasidėjo
 Žmonių lizduose ir ant lauko gryno.
 Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

Varpas da garsiau ir da aiškiau gaudžia,
 O gaudus balsas veržiasi per orą.
 Dėl ko nebaigia savo dainą gaudžią?
 Tinginius prikelt turi tikrą norą.

LABORA!

Kol jaunas, o broli, sėk pasėlio grūdus
 Ir dirvos ne'pleiski! Tuomet, kada jausi,
 Kaip kūns ima stingti, dvasia jau susnūdus,
 Vėlu juk prie darbo: nesėsi - nepjausi.

Kol dega krūtinėj šventa ugnis toji,
 Kur traukia prie darbo ir duoda tiek vieko,
 Jog menkas ir silpnas net milžinu stoji,
 O, dirbk, idant neitų ugnis ta ant nieko!

Kol da idealais, broli, besigėrėsi,
 Siek prie idealo, tik doro ir aukšto,
 O skubink! Paskui tu... jų išsižadėsi
 Dėl trupinio aukso, gardaus valgio šaukšto.

Gyvenimo knygą skaityk laps į lapą,
 Nestodams, kad kartais, į tinginius kliuvęs,
 Tu nesupelytum ir neitum į kapą
 Be likusio ženklo, kad žmogumi buvęs.

O jeigu apilsį sunkiam darbe savo
 Ir, nykstant spėkoms jau, nuliūsi, nerimsi,
 Tai žvilgtelk ant darbo jaunų draugų tavo -
 Vienoj akimirkoj iš naujo atgimsi.

Kelkite, kelkite. kelkite. kelkite...

Tai skambink, „Varpe"! tegul gaudims
 tavo
 Išilgai, skersai eina per Lietuvą!
 Budink ir šauki gaudžiu balsu savo,
 O tas šaukimas perniek tenežūva!
 Kelkite, kelkite, kelkite. kelkite...

Kas darbininkas ir kas dirbti gali,
 Ant tavo balso prie darbo teimas!
 O kur atrasi tinginį miegalį,
 Tegul neliaudams jį budin gaudimas:
 Kelkite, kelkite. kelkite, kelkite...

V. KUDIRKA
TESTAS

1. V. Kudirka po gimnazijos mokėsi

- ☐ Vilniuje ☐ Varšuvoje
- ☐ Maskvoje

2. 1888m jis įkūrė Varšuvos lietuvių studentų nelegalią draugiją. Kaip ji vadinosi?

- ☐ „Varpininkai“ ☐ „Žagarai“
- ☐ „Lietuva“

3. V. Kudirka iš universiteto buvo pašalintas dėl

- ☐ lietuviybės propagavimo ☐ satyrinių kūrinių apie caro valdžią
- ☐ K.Markso "Kapitalo" perrašymo

4. Ar teisingas teiginys? „V. Kudirka rašė literatūrinius kūrinius, rinko tautosaką, komponavo muzikines pjeses.“

- ☐ Taip ☐ Ne

5. Gyvenimo knygą skaityk laps į lapą, / Nestodams, kad kartais, į tinginius kliuvęs, / Tu nesupelytum ir neitum į kapą / Be likusio ženklo, kad žmogumi buvęs. Iš kurio V. Kudirkos eilėraščio?

- ☐ „Labora“ ☐ „Kol jaunas, o broli“
- ☐ „Varpas“

6. Kol da idealais, brol, besigėrėsi, / Siek prie idealo, tik doro ir aukšto, / O skubink! Paskui tu... jų išsižadėsi / Dėl trupinio aukso, gardaus valgio šaukšto. Iš kurio V. Kudirkos eilėraščio?

- ☐ „Varpas“ ☐ „Labora“ ☐ „Gražu, gražiau, gražiausia“

7. *Ne tas yra didis, prieš ką milijonai, / Prispausti retėžiais, žemyn galvas lenkia, / O dvasioje keikia; didžiais ne tironai, / Kurie reikia garbint, nors jie visiems kenkia. / Tik tas yra didis, kurs gyvastį savo / Paskyrė teikimui tik artimams laimės, / Kuris didžius darbus žmonijai aukavo, / Prieš ką svietas klaupia su dėkui, n' iš baimės. Iš kurio eilėraščio?*

☐ „Ne tas yra didis“	☐ „Varpas“
☐ „Labora“	☐ „Maniemsiems“

8. Ar V. Kudirkos poezija ragina tapti sąmoningu ir veikliu piliečiu?

☐ Taip	☐ Ne

9. Pozityvistinis įsipareigojimas darbui tėvynei bei žmonijai, žmogaus sąžinės laisvės ir orumo, jo gebėjimo „į akis svietui pasakyti teisybę“, baimės įveikos, dvasinės brandos temos būdingos

☐ V. Kudirkos poezijai	☐ V. Kudirkos satyroms
☐ V. Kudirkos straipsniams	

10. Ar „Tautiška giesmė“ parašyta 1918 metais?

☐ Taip	☐ Ne

MAIRONIS

(1862-1932)

Maironis - naujosios lietuvių poezijos pradininkas, spaudos draudžiamojo laikotarpio didžiausias poetas, savo poezijoje išreiškęs to meto tautinius siekimus, dėl to vadinamas tautinio atgimimo dainiumi. Savo poezijos įtaka kitiems rašytojams sukūrė lietuvių literatūroje vadinamąją maironinę mokyklą.

- ❖ Gimė 1862 Pasandravyje, Betygalos parapijoje (dabar Raseinių rajone).
- ❖ Mokosi Kauno gimnazijoje, Kijevo universitete Istorijos ir filologijos fakultete. 1884m. perstoja į Kauno dvasinę akademiją.
- ❖ 1885 metais pradeda bendradarbiauti su „Aušra“. Dar studijuodamas seminarijoje parašo pirmąją ištisinę Lietuvos istoriją lietuvių kalba „Apsakymai apie Lietuvos praeigą“.
- ❖ Tęsia studijas Peterburge. Ją baigia teologijos magistro laipsniu. Dirba dėstytoju.
- ❖ Nuo 1909 iki mirties – Kauno kunigų seminarijos rektorius.

DARBAI

Eilėraščių rinkinys „Pavasario balsai“.

Parašo istorinę dramatinę trilogiją(„Kęstučio mirtis“, „Vytautas pas kryžiuočius“, „Didysis Vytautas – karalius“). Parašo „Trumpą visuotinės literatūros istoriją“.

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM: <http://www.youtube.com/watch?v=RPewuUIPwYo>

MAIRONIS

Skaitydami šiandien Maironio poeziją, klausiamo, ką ji mums galėtų reikšti. Ar ne pernelyg tolimas mums yra jos taurus, harmoningas pasaulis?

V. Zaborskaitė

KONTEKSTAS.

Žodis TĖVYNĖ į lietuvių poeziją atėjo kartu su tautiniu sąjūdžiu. Jį pirmą kartą ištarė A. Baranauskas „Anykščių šilėlyje“, o įtvirtino „Aušros“ poetai, ypač V. Kudirka. D. Poška gimtąjį kraštą vadino „tėvyste“, S. Valiūnas „tėviške“, o S. Daukantas „tėvaine“, „tėvone“, „namais“. P. Vaičaitis skiria „tėvynę“ ir „tėviškę“: tėvynė – didinga, dramatiška, sudėtinga; tėviškė – jauki, sava, buitiška. Maironis suteikė žodžiui tėvynė dar vieną prasmę. Ji didinga ir kartu sava, artima.

KŪRYBA

Tėvynės tema.

„*Taip niekas tavęs nemylės*“. Visą žmogaus būtį užpildo tėvynės meilė. Tėvynė įgyja mylimo žmogaus paveikslą ie jei nebūtų paskutinio posmo, susidarytų ispūdis, kad apdainuojam melė moteriai. Tėvynei nepriekaištaujama, o norima susieti su ja savo likimą.

„*Užtrauksme naują giesmę*“. Ji skamba kaip lietuvių tautinio atgimimo himnas. Kartu tai ir giesmė jaunystei, žmogaus aktyvumui. Eilėraštyje skatinama priešintis carinei priespaudai. Raginama pakeisti gyvenimą, veikti, pasititi „aušrą naujos gadynės“. Eilėraštyje minimi **arklas, knyga, lyra** – tai tautinio sąjūdžio siekių ženklai. Eilėraščio pagrindinė mintis – reikia konkrečios veiklos.

PASAMPROTAUKIME

Ar šis trejetas aktualus XXI a žmogui? Ar dabar mūsų valstybė gali didžiuotis (didžiuojasi) darbščiais, protingais, kūrybingais žmonėmis?

Gamtos tema.

Žodžiai, kurias Maironis kalba apie gamtą, tampa tėvynės ženklais. Lietuva – tai Nemunas ir Dubysa, Šešupė ir Nevėžis, Punia, Medvėgalis, Šatrijos ir Birutės kalnas, Vilnius... Tai šalis, „kur raudonmargę kreipia kepurę/Jurginų pulkai.“ Supoetinta gamta eilėraštyje „*Kur bėga Šešupė*“. Čia pateikiamas panoraminis vaizdas.

„*Vakaras ant ežero keturių kantonų*“. Pirmą dalis skiriama Alpių gamtos grožiui nusakyti. Lyrinis „aš“ Šveicarijoje patiria ramybės palaimą. Tokia dvasinė būseną nuteikia atsiminimams, svajonėms. Jos skrenda į „numylėtas tėvelių šalis“. Iš šių vaizdų plaukia poetinė viso eilėraščio idėja: tėvynė mylima ne už tai, jog puošni, didinga, garsi, o todėl, kad mūsų tėvynė.

PASAMPROTAUKIME

Ar gamta svarbi žmogaus pasaulėžiūros formavimuisi?

Kūrybos ir kūrėjo tema

Svarbi kūrėjo reikalingumo tema. Eilėrašiuose poetas akcentuoja poeto ir minios konfliktą („Poeta“). Vėliau randama nereikalingo poeto motyvas. Istorijos akivaizdoje atskiro žmogaus gyvenimas atrodo menkas ir nereikšmingas. Dėl to su liūdesiu žvelgiama į individualaus kūrėjo pastangas, poezijoje atsiranda laikinumo motyvas.

Užmirš mano giesmes! Poetai kiti
Ieškos įkvėpimo brangaus;
Ir jiems ta žvaigždė švies iš tolo skaisti,
Bet vėl kaip mane ji apgaus! („Išnyksiu kaip dūmas“)

PERSKATYKIME A. Nykos-Niliūno straipsnį „Maironio likimo parašėse“ ir pasamprotaukime apie kūrėjo likimą.

Asmeninių išgyvenimų tema

Meilė Maironiui – tai toji jėga, kuri sujungia žmogų ir pasaulį. Tai aukšta akimirka, nušviečianti žmogaus gyvenimą. Meilė Maironiui visados siejasi su kūryba, įkvėpimu, pasiaukojimu; ji niekad nėra kasdieniška, niekad nėra žaidimas, nėra pramoga. Ji – žmogaus dvasinės vertės paliudijimas ir patikrinimas. Meilė yra pagrindinė žmogaus įkvėpėja ir skatintoja, jos dėka nugalimi sunkumai, įveikiamos kliūtys. Meilė Maironio pasaulyje yra pagrindinė gėrį kurianti jėga. Ką žmogus daro mylėdamas, tas lemia gėrio ir teisybės pergalę:

Į darbą, vyrai! Šalį jauną
Prižadins meilės rytmetys;
Galybės meilės viską griaua:
Žiemos ledus ji sutirpdys.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kokią lietuviškumo sampratą savo kūryboje suformulavo Maironis?
2. Kokias svarbiausias kūrybos temas galime išskirti? Pateikite pavyzdžių.
3. Kas būdinga patriotinių Maironio eilėraščių žmogui?
4. Įrodykite, kad Maironio lyrikos žmogus – romantinių polėkių asmenybė.

RAŠINIŲ TEMOS

1. Tėvynė – žmogaus būties centras
2. Ar vis dar aktualus siekis keisti pasaulį?
3. Ką reiškia būti pilietiškam?
4. Romantinis kūrėjas Maironio ir A. Mickevičiaus kūrinuose
5. Idealo ir tikrovės priešprieša Maironio poezijoje

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Slavinskaitė I. Meilę įžiebei šaliesbėgalimaja, internetinė prieiga: <http://laiskailietuviams.lt/index.php/1987m-11-gruodis/6581-meile-iziebei-salies-begalimaja>
5. Žentelytė A. Lietuvių literatūros skaitiniai (XIX a. lietuvių literatūra), Kaunas: Šviesa, 2001.

1 Maironį su tauta jungė poezija, ir nuo jos skyrė kartais tiesiog fatališka tarpusavio nesupratimo bei įvairiausių nesusipratimų grandinė. Jau savo ankstyvojo periodo eilėraščiuose Maironis čia patetiškai skundėsi būsimąjo nesupratimo galimybe, čia vėl ramindamas guodėsi atsigriebimu ateisimose kartose, tuo išreišdamas savo ilgesį būti suprastam. Tačiau, nežiūrint to, Maironio, žmogaus ir poeto, santykis su savo skaitytojais ir dainuotojais visuomet buvo ir pasiliko tipingu vienišojo santykiu su minia. Poetas nesistengė ar neįstengė išeiti iš savo *tour d'ivoire* (pranc. *dramblio kaulo bokšto*) vienatvės, o minia savo ruožtu jokių būdu nesutiko įsivaizduoti savojo poeto kasdienybės plotmėje bei fone, ir šitaip buvo sudarytas tarsi abiem pusėm priimtinas tarpusavio nepažinimo paktas. Minia, arba, tiksliau, tauta, gyvu Maironiu nesidomėjo ir tą savo nesidomėjimą nedviprasmiškai išreiškė, nerasdama jam vietos savo tarpe ir išstremdama šį pusdievį į abstrakčios legendinės egzistencijos Parnasą.

2 Ir taip jis visą gyvenimą pasiliks savo paties, t. y. oficialaus Maironio nelaisvėje, tautos jam specialiai pastatytame auksiniame narve.

3 Maironiui tatau buvo gal pirmas tikrai sunkus nusivylimas bei pralaimėjimas. Nežiūrint išdidžios *odi profanum vulgus* (lot. *nekenčiu tamsios minios*) kaukės bei laikysenos, ši „dieviškoji tremtis“ buvo skaudus smūgis, nes emocinė jo prigimtis ieškojo žmoniškųjų kontaktų, kurių plėtoti neleido kunigystė ir kuriuos eventualiai būtų galėjusi pakeisti betarpiškai gyvu jausmu reaguojanti tauta, toji pati tauta, kuriai jis buvo daug paaukojęs.

4 Tauta žinojo ir mokėjo jo populiariausius eilėraščius, bet visiškai nesidomėjo jų sukūrimo kaina, neįvertino jo aukos. Bet argi galėjo tuometinis skaitytojas arba dainuotojas įvertinti? Net ir šiandien daug kam tebėra sunku teisingai suprasti, kokia didelė buvo toji auka. Pagrindinė Maironio auka buvo ta, kad jis išdrįso savo poeziją rašyti merdėjančia, visų niekinama leisgyvės tautos kalba ir nedviprasmiškai pasisakyti už lenkų romantikų su Adomu Mickevičium priešaky tik fiktyviai egzistencijai pasmerktą savo tautą, nė kiek neatsižvelgdamas į galimus pralaimėjimus grynai asmeninėje, t. y. dvasininko karjeros plotmėje.

5 Jo „litvomanija“ ir ne paskutinėje vietoje jo poezija užkirto kelią į vyskupystę, kuri, šalia poeto garbės, buvo viena pagrindinių jo gyvenimo ambicijų. Ir tai poetui buvo antras skaudus smūgis, ypač žinant (tatau liudija jo bendralaikio prasitarimai), kad jis niekuomet gerai nesijautė antraeilame vaidmenyje.

6 Trečias ir ne mažiau skaudus smūgis Maironiui buvo jo poezijos reikšmės ir net vertės kvestionavimas, pirmajai modernizmo bangai Lietuvą pasiekus. Pirmojo prieškarinio, karo meto ir nepriklausomo gyvenimo pradžios literatūrinio jaunimo idealas buvo nebe absoliutus nuskambėjusios herojinės epochos patriotas, bet gyvas, pilnakraujis žmogus, glaudžiai susijęs su gyvenamojo laiko tikrove. Neilgai trukus Maironis, kaip senojo režimo ir *ordre établi* (pranc. *nusistovėjusios tvarkos*) simbolis, tapo pirmųjų mūsų literatūros revoliucijų auka. Kiekvienas naujas literatūrinis sąjūdis laikė šventa pareiga savo žygį pradėti atsiribojimu nuo Maironio. Šį žmogiškai

ir istoriškai visiškai suprantamą bei pateisinamą jaunosios kartos revoliucinį nusiteikimą ir to nusiteikimo padiktuotą jo poezijos atmetimą Maironis palaikė asmeniniu įžeidimu, bet tylėjo.

7 Paskutinis ir gal skaudžiausias nusivylimas buvo nepriklausomybę atgavusios tautos laisvo gyvenimo realybė. Išsipildžius pranašiškiems poeto lūkesčiams bei žodžiams, išsivadavusi tauta, vadovaudamasi realistine nemirtingojo ginklanešio Sančo Pansos išmintim lavonus kuo greičiausiai guldyti į grabą, o gyviesiems pulti prie ragaišio, buvo per daug užimta kasdieniškais rūpesčiais, kad dar galėtų rūpintis praeities liekanomis ir sentimentais. Kokio nors dėmesio galėjo tikėtis tik aktyvus kovotojas ir praktinės veiklos žmogus. <...> Todėl visi be žodžių sutiko, kad senstantis poetas naujam gyvenimui nebetinka ir turi pasitenkinti statiška praeities kovų paminklo situacija.

8 Kone kiekvienas šios dienos lietuvis, paklaustas, kas yra didžiausias mūsų lyrinis poetas, nė nemirktelėjęs atsakytų, kad Maironis. Paprašytas šią savo nuomonę pagrįsti, jis neabejotinai griebtųsi tradicinės tautinio atgimimo poeto formulės, tuo akivaizdžiai paliudydamas, kad Maironio poezija mūsų akyse iki šiol tebenešioja nelaisvės metais užvilktą patriotinį rūbą, trukdantį įžvelgti ir suvokti tikrąją jos prasmę bei vertę. 9 Dėl to tiesiog nesuprantama daug kieno šiandien skelbiama tezė, jog Maironio poezija esanti ypatingai aktuali tik tautos nelaimių metais etc (lot. *taip toliau; ir panašiai*). Čia dar tenka pridėti, kad visi ligšioliniai Maironio poezijos suaktualinimo bandymai didele dalimi nepavyko kaip tik dėl to, kad buvo skelbiami aukščiau minėtos tezės pagrindu.

10 Trūkstant išsamesnių Maironio kūrybos nagrinėjimų, ir toliau lieka kaip reikiant neišryškintas jo tiesiog neišmatuojamai didelis vaidmuo lietuvių poezijos evoliucijoje. Milžiniškai jo reikšmei nusakyti užtenka tikrai prisiminti, kad prieš Maironio atėjimą lietuviškai rašyti poeziją dar buvo beveik neįmanoma, nes trūko pačių elementariausių priemonių.

11 Maironis ir šiandien tebėra nežinomas, neįvertintas, neatskleistas ir, iki tam tikro laipsnio, nesuprastas. Ir čia kaltas ne kas kitas, kaip tik tam tikras iš kartos į kartą paveldimas „patriotinis kompleksas“, vis dar fatališkai tebežlugdantis gyvo ir iš anksto nenulemtą kontakto su Maironio poezija galimybę. 1962

MAIRONIS

TESTAS

1. Ar tiesa, kad Maironis kilęs iš Raseinių krašto?

- ☐ Taip ☐ Ne

2. Kas formavo Maironio pasaulėžiūrą?

- ☐ Gamtos vaizdai
☐ II pasaulinis karas
☐ Teologijos mokslai

3. Kokiu slapyvardžiu Maironis pasirašė savo pirmąjį eilėraštį?

- ☐ Garnys
☐ Zvalionis
☐ Maironis

4. Kurio kūrinio Maironis neparašė?

- ☐ „Jaunoji Lietuva“
☐ „Raseinių Magdė“ ☐ „Laisvos valandos“

5. Kuriai teminei Maironio kūrybos grupei priklauso eilėraštis „Išnyksiu kaip dūmas“?

- ☐ Tėvynės ☐ Kūrėjo ir kūrybos
☐ Gamtos

6. Ar tiesa, kad Maironio žmogus – romantinių polėkių asmenybė?

- ☐ Taip ☐ Ne

7. Ar sutinkate su teiginiu: „Maironis rašo apie Tėvynės svarbą žmogaus gyvenime. Asmeniniai išgyvenimai lyriniam „aš“ nesvarbūs“.

- ☐ Taip ☐ Ne

8. Svarbiausias Maironio kūrinys

- ☐ „Pavasario aidai“
☐ „Pavasaris“
☐ „Pavasario balsai“

9. Iš kurio eilėraščio ši ištrauka? *Į darbą, broliai, vyrs į vyrą, / Šarvuoti mokslu atkakliu! / Paimsme arklą, knygą, lyrą / Ir eisim Lietuvos keliu!*

- ☐ „Nebeužtvenksi upės“ ☐ „Užtrauksme naują giesmę“
☐ „Lietuva brangi“

10. Iš kurio eilėraščio šis posmas? *Ginkime kalbą, žemę, jos būdą. / Stokim į darbą kaip milžinai / Laimina Dievas sėjamą grūdą / Laimina vaisių: gema šimtai.*

- ☐ „Skausmo balsas“ ☐ „Lietuva brangi“
☐ „Nebeužtvenksi upės“

JONAS BILIŪNAS

(1879-1907)

Pasirašinėjo: *Jonas Anykštėnas, Jonas Barzdyla, J. Niuronis, Jonas B-nas, Jonas Bežemis, Jonas Gražys, Jonas Žaltys, Jonelis, Kazys Tauškutis* ir kt.

- ❖ Gimė 1897 Balandžio 11 dieną Niūronių kaime, valstiečių šeimoje.
- ❖ 1886-1891 mokosi pas buvusį dvaro prievaizdą. Keletą mėnesių lanko Anykščių carinę pradžios mokyklą, po to stoti į gimnaziją rengia daraktorius. 1891 Pradeda mokytis Liepojos gimnazijoje (Latvijoje). 1893 miršta motina. Tais pačiais metais nuo džiovos miršta tėvas. 1896 gimnazijoje suburia slaptą lietuvių moksleivių lavinimosi būrelį.
- ❖ 1899 Baigia Liepojos gimnaziją. Metus pasilieka gyventi Liepojoje, verčiasi iš privačių pamokų. 1900 kartu su Povilu Višinskiu ir kitais vaidina Liepojoje lietuviškai rodytoje Keturakio komedijoje „Amerika pirtyje“. Įstoja į Dorpato universitetą studijuoti medicinos.
- ❖ 1901 Už dalyvavimą anticarinėse studentų akcijose pašalinamas iš universiteto. Apsigyvena Šiauliuose, verčiasi iš privačių pamokų. Kurį laiką gyvena Panevėžyje.
- ❖ 1903 Prašosi grąžinamas į Dorpato universitetą, bet leidimo negauna. Remiamas „Žiburėlio“ išvyksta mokytis į Leipcigą aukštąją komercijos mokyklą. 1904 Galutinai apsisprendė studijuoti literatūrą ir pereina į Leipcigo universitetą. Paūmėja džiova. Rugpjūčio 4 d. susituokia su J. Janulaityte. Išvyksta gydytis ir studijuoti literatūros į Ciuricho universitetą. Parašo novelę „Ant Uetlibergo giedra“.
- ❖ 1905 Ciuriche pradeda atsiminimų ciklą „Kūdikystės sapnai“. Sugrįžta į Lietuvą. Išvažiuoja gydytis į Zakopanę. Zakopanėje parašo noveles „Jonukas“, „Piestupys“, „Lazda“. Vasarą apsilanko savo tėviškėje ir parašo novelę „Ubagas“. Gydosį Rozalime, Kačerginėje. Parašo noveles „Brisiaus galas“. Vėl išvyksta į Zakopanę.
- ❖ 1907 Zakopanėje baigia „Liūdna pasaka“. Gruodžio 8 d. mirė ir buvo palaidotas Zakopanėje. 1953m rašytojo palaikai perkelti į Anykščius ir palaidoti ant Liudiškių kalvos.

PAŽIŪRĖKITE, PAKLAUSYKITE

http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/7415/jonas_biliunas

JONAS BILIŪNAS

„Baltas liūdesio balandis“ (R. Granauskas)

KONTEKSTAS.

KRITERIJUS VISIEMS MANO DARBAMS – SĄŽINĖ. . Ir pridūrė: „...savo sąžine ir savo pažiūromis neprekiuju“.

Istorinė situacija. Lietuva carinės Rusijos sudėtyje.

KŪRYBA

Svarbiausios kūrinių teminės grupės:

1. Darbininkų gyvenimo vaizdai, socialinės problemos:
 - „Be darbo“
 - „Betėvis“
 - „Pirmutinis streikas“
2. Idealų siekis:
 - „Laimės žiburys“
3. Atstumtųjų, nuskriaustųjų tema, kaltės motyvai:
 - „Kliudžiau“
 - „Brisiaus galas“
 - „Joniukas“
 - „Ubagas“
 - „Vagis“
4. Atlaidumas:
 - „Lazda“
 - „Žvaigždė“
5. Skirtingi vyro ir moters pasauliai:
 - Apysaka „Liūdna pasaka“

„Vagis“

Pavadinimu „Vagis“ norima lyg pabrėžti socialinį žmogaus vaidmenį visuomenėje (atstumtas, nepageidaujamas, pažeidžiantis visuomenės normas), tačiau novelėje išskyla kita žmogaus reikšmė - dvasingoji. Dėmesio centre ne vagis, o pasakotojas, kurio gyvenimas, dvasinė būseną nulemta susitikimo su vagimi.

TEMA. Žmogaus, užmušusio arkliavagį, dvasinis gyvenimo kelias.

PROBLEMA. Ar žmogus moraliai atsakingas už savo veiksmus, gyvenimą?

PAGRINDINĖ MINTIS. Vidinis sąžinės teismas kur kas svarbesnis už visuomenės. Žmogžudystei nėra jokio pateisinimo šiame pasaulyje. Vagis ir pasakotojas priešinami tik kūrinio pradžioje, bet

vėliau ši riba išnyksta. Kodėl? Pats žmogus yra vertybė ir niekam nevalia atimti iš jo gyvybės, o pagrindinis žmogaus vertės kriterijus buvo ir lieka jo dvasingumas.

PASAMPROTAUME

Ar iš tiesų sąžinė griežtesnė baudėja už žmonių teismą?

„Tikėjimas“

Apsakymo „Tikėjimas“ veiksmo vieta - Šveicarijos miestas Ciūrichas, jo pakraštys, kylantis kalnų link. Laikas – pavasaris („gieda be perstogės sodneliuose pavasario paukščiai“), o svarbiausia - šventadienio rytas, kai iš apačios „pradedą plaukti aukštyn iškilmingas varpų kambėjimas“. Tikėjimas ir pasitikėjimas yra žmoniškumo centrai. Tikintis ir pasitikintis žmogus yra tvirtesnis, patikliau jaučiasi pasaulyje, kelyje, kuriuo eina pats ir į kurį kviečia kitus.

PASAMPROTAUKIME

Kuo tiki šiandienos žmogus? Ar išties reikia kažkuo pasitikėti? Pateikite konkrečių pavyzdžių.

„Ubagas“

Skriauda, jos išgyvenimas rūpi ir Biliūnui. Žinomiausias šios temos apsakymas – Pasakotojas, išgyvenantis sunkią savo paties situaciją (sergantis parvažiavęs tėviškėn), suvedamas su seneliu, kuris „drebančiom rankom atidarė vartelius ir įėjo kieman“. Ištikusi nelaimė yra apėmusi visą žmogų. Slegia ne tiek nelaimė (jis jau senas, nedaug bereikį), kiek moralinė skriauda, netinkamas elgesys, kuris pažeidžia žmoniškumą, sunaikina sandorą (baigia nykti ir bitės: „kur namuos vaidai, ten bitėms ne vieta“).

PASAMPROTAUKIME

Ar išties galime teigti, kad ubagas yra mūsų moralės egzaminatorius?

„Laimės žiburys“

TEMA. Žmonių laimės siekimas.

PROBLEMA. Ar verta viską aukoti, kad galėtume laimę pasiekti?

Šioje alegorinėje pasakoje minia aukojasi dėl visų gerovės. Parašytas 1905 metų revoliucinių idėjų įkvėptas. Visgi iki šių dienų aktuali laimės ieškojimo idėja. Svarbus kalno, kaip išbandymo, motyvas. Aiški pagrindinė mintis, kad laimė lengvai nepasiekama. Žavimasi žmonėmis, kurie geba pasiaukoti dėl kitų gerovės.

PASAMPROTAUKIME

Ar „Laimės žiburys“ dar aktualus gyvenant epochoje, kai šlovė aplanko per 1 – 5 minutes?

APIBENDRINIMAS. Biliūnas kelia moralinius, kartu ir filosofinius žmogaus būties klausimus:

kas yra skriauda,

kas yra

kaltė ir jos suvokimas,

kas yra moralinė atsakomybė?

Apysaka „Liūdna pasaka“

- Žanras – lyrinė apysaka
- “Liūdna pasaka” – paskos dužimas – 1863 m. sukilimo poveikis žmogui.
- Pasakotojas – išsilavinęs, vertina savo kraštą.
- Visą kūrinį sieja meilės tema.
Išprotėjimas – dvasinė mirtis.
- Prakalbos pabaigoje pasibaigia lyriškoji apsakos dalis ir atsiskleidžia moters gyvenimo knyga.
- Laimės samprata – vaikai, ramybė, meilė, pagarba, sodas.

2 dalyje iškilusi problema: ar įmanoma žmogaus laimė, kai aplinkui yra neramumų?

PAPILDOMAI ŠEIMOS TEMA PASISKAITYKITE MOKYTOJOS O. BAUMILIENĖS PARENGTOJE MEDŽIAGOJE. Žr. LITUANISTŲ AVILYS.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kokios vertybės teigiamos J. Biliūno apsakymuose?
2. Kokias egzistencines problemas savo kūryboje kelia J. Biliūnas?
3. Kurios iš šių problemų aktualios šiandien? Pakomentuokite plačiau.
4. Kaip J. Biliūno apsakymuose suvokiama kaltė ir atgaila?
5. Kaip J. Biliūno apsakymuose vaizduojamas žmogaus dvasinis taurumas?
6. Pakomentuokite svajonės ir realybės sankirtą J. Biliūno kūryboje.
7. Kaip J. Biliūno apsakymuose kalbama apie skriaudą ir atgailą?
8. Kaip J. Biliūno apsakymuose įprasminamas teisingumas ir pareiga?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Humaniškumas – esminis žmogaus gyvenimo principas
2. Sąžinė – moralinio tobulėjimo paskata
3. Ar sąžinė – vienintelė ir nepaperkama teisėja?
4. Būti sąžiningam, vadinasi, būti atsakingam
5. Tėvynės laisvės kaina – žmonių gyvenimai
6. Skriauda ir atjauta J. Biliūno kūryboje
7. Teisingumo ir pareigos įprasminimas J. Biliūno kūryboje

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Kūrybos studijos ir interpretacijos: Jonas Biliūnas, Vilnius: Baltos lankos, 2002
3. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
4. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011

LAIMĖS ŽIBURYS

Pasaka

Ant aukšto stataus kalno pasirodė stebuklingas žiburys. Žibėjo jis kaip žvaigždė, apsiaustas šviesiu ratu iš aukso raidžių. Pamatę tat žmonės ėjo prie kalno, stebėjos į žiburį, bet, negalėdami ant to kalno užlipti, negalėjo išskaityti aukso raidžių. Ant galo atsirado jaunikaitis, kuris susirinkusiai miniai perskaitė: "Žmonių Laimė". Pasklido apie tą garsas po visą šalį: visur tik apie tą ir tekalbėjo. Bet niekas negalėjo gerai suprasti ir kitiems išaiškinti, ką tie žodžiai reiškia. Išstis dienas ir naktis budėjo žmonių minios prie kalno, vienos nueidamos, kitos ateidamos, ir laukė naujo dar didesnio stebuklo ar išaiškinimo senojo.

O žiburys ne tik negeso, bet vis labiau žibėjo, aukso raidės vis labiau blizgėjo...

Ir šitai vieną naktį atėjo prie tų žmonių žilas senelis ir paklausė jų:

- Ko jūs čia susirinkote ir laukiate?

Atsakė minia:

- Šitai pasirodė ant kalno žiburys su nuostabiu parašu, o jo mes nesuprantame.

- Aš jums išaiškinsiu, - atsakė senelis. - Šitas žiburys tat jūsų laimė; tas, kuris užlips ant to kalno ir prisilies to žiburio, visus žmones padarys laimingais...

Nudžiugo minia ir sujudo kaip jūra. Nors kalnas aukštas ir status buvo, bet pilnos džiaugsmo žmonių akys žiūrėjo į jo viršūnę kaip į saulę: daugelis jau rengėsi lipti.

- Palaukit, aš dar nepabaigiau! - sušuko senelis. - Ne taip lengva, kaip jūs manote, to kalno viršūnę pasiekti; tuos, kurie lips, baidys iš visų pusių baisiausios šmėklos, rėkaus ir kauks įvairiausiais balsais, šauks ir trauks juos atgal. Ir tie, kurie išsigąs jų, atsigręžę pažiūrės žemyn ar iš neatsargumo paslydės nors kiek, - tuojau pavirs į akmenį. Daug aukų pareikalaus žmonių laimė! Net ir tie, kurie užlips ilgainiui ant kalno ir prisilytės stebuklingo žiburio, vienam akies mirksny pavirs į akmenį: tik savo mirtimi atneš jie laimę kitiems... Bet kada taip atsitiks, paliestas žiburys subyrės į nesuskaitomą daugybę žiburėlių, kurie nusileis nuo kalno žemyn, išsisklaidys po jūsų namus ir gryčias, įeis į jūsų protą ir širdis, - ir tada būsite laimingi...

Taip pasakęs, senelis pranyko.

Nuliūdo minia, tuos jo žodžius užgirdusi: atsiduso kaip vienas žmogus ir žemai žemai palenkė savo galvas. Jų akyse buvo jau nebe džiaugsmas, bet nusiminimas; nebeartinos jie dabar prie kalno, bet nuo jo tolintis pradėjo... Niekas savo gyvasties nenorėjo aukauti. Ir ne tik ką savo gyvasties nenorėjo aukauti: dar ir vieni kitus nuo to atkalbinėjo. Tėvai gailėjo savo vaikų, merginos savo jaunikaičių, vaikinai savo mylimųjų, seserys brolių: vieni saugojo kitus, drebėjo dėl vienas kito.

Bet atsirado drąsuoliai. Nedaug tokių buvo, vienok jų skaitlius vis augo. Slapta nuo vienas kito, sūnūs ir dukterys bėgo iš tėvų namų, labai retai jų laiminami, dažnai keikiami ir visados apverkami; įsimylėjusieji jaunikaičiai ir merginos skyrėsi, vieni kitiems iškalbinėdami, - ir tik kurie ne kurie iš jų ėjo stiprai rankas sunėrę... Ir ėjo šitie visi drąsuoliai prie kalno savo gyvasties už žmonių laimę aukautų, užmiršdami savo ypatus, savo mylimuosius...

Sunkus, erškėčiais išklotas buvo jų kelias. Gana buvo mažiausio neatsargumo, ir nelaimingieji slydo nuo stataus kalno žemyn ir virto į akmenis. O visokios šmėklos, tarsi pragaro dvasios, lakstė aplinkui baisiausių nebūtų žvėrių pavidale, gąsdino iš visų pusių, kaukė vilkais, čypė gyvatėmis, lojo šunimis. Nuo tų įvairių balsų ir baisybių sukės drąsuoliams galvos, vargo kūnas, ir nusilpę jie krito žemyn, pavirsdami į akmenis.

Bet kritusiųjų vieton ėjo ir ėjo naujos drąsuolių minios ir lipo ant kalno. Visą kalno apačią apsiaupė aukšta akmenų siena: tat buvo žuvusiųjų kūnai.

Šalies gyventojai tolinosi dabar nuo to kalno kaip nuo baisiausios ligos ir maro. O tie, kuriems brangios ypatos tenai pražuvo - tėvams vaikai, merginoms jaunikaičiai, vaikinams jų mylimosios, - draskydamies ant savo galvų plaukus ir liedami ašaras, skendo nelaimėse ir keikė tą žiburį... Kalnas

pavirto į baisiausią nelaimių ir prakeikimo vietą.

Bet nesutūrėjo tat naujų drąsuolių minių nuo aukų ir pasišventimo. Žuvusiųjų draugų dvasia gimdė jų širdyse neapsakomą stebuklingą galią: jie ėjo ant to kalno neužsileisdami paskui vienas kitą.

Iš pavirtusiųjų į akmenis žmonių kūnų aplink senąjį kalną augo kitas kalnas, kurio viršūnė kaskart vis labiau ir labiau artinosi prie žiburio. Paskesnioms drąsuolių minioms vis lengviau buvo lipti... Bet ne vieni jau metai aukų ir pasišventimo praėjo, o vienok dar nė vienas iš lipančiųjų nepasiekė kalno viršūnės; nepasilytėjo stebuklingo žiburio. Šalies gyventojai tai svajotojais ir bepročiais juos vadino, tai gailėdamies jų verkė; bet nemažai ir tokių buvo, kurie iš jų tik juokės ir tyčiojosi ir džiaugės, kad jie žūsta.

Bet šitai vieną gražią pavasario dieną nesuskaitoma drąsuolių minia - jaunikaičių ir merginų, vaikų ir suaugusių vyrų, išblyškusių ir nuvargusių, - vėl priėjo prie kalno. Visų jų akyse švietė viltis ir drąsa, meilė ir pasišventimas. Suriko visi galingu balsu ir kaip sukilusių jūrų bangos puolė prie kalno. Iš visų pusių šmėklų baidomi ir persekiojami, lipo ir lipo jie akmenimis aukštyn, visą kelią išklodami naujais savo kritusiųjų draugų kūnais. Juo aukštyn, juo retyn jų skaitlius ėjo. Šitai tik saujelė beliko. Bet jau visai visai ji nebetoli viršūnės... Nebegirdėjo jie šmėklų kaukimo, nebematė jų bjaurių veidų; jų blizgančios akys įbestos buvo į žiburį ir negalėjo nuo jo atsitraukti: juk tat buvo jų vargingos kelionės galas, tat žmonių laimė jų akyse stovėjo...

Dar du trys draugai krito, ir likusieji pasiekė viršūnę... Sušuko linksmu galingu pergalėjimo balsu, ir visi kaip vienas nutvėrė savo rankomis žiburį. Visi vienam akies mirksny pavirto į akmenis...

Ir o stebuklas! Visos šmėklos pražuvo, o paliestas žiburys subyrėjo į nesuskaitomą daugybę žiburėlių, kurie kaip krintančios iš dangaus žvaigždės nusileido nuo kalno žemyn, nušviesdamos visą šalį. Tos šalies gyventojai staiga pajuto savo laukuose, namuose ir gryčiose ypatingą malonią šviesą, savo širdyse ir galvoje - neapsakomą ramumą. Akies mirksny sutrupėjo nelaisvės pančiai, išnyko tarp žmonių neapykanta ir visokios skriaudos ir neteisybės; visi pasijuto lygiais ir laimingais, visi gerbė artimą ypatą ir žmogaus tiesas. Atsirado tarp žmonių laimė...

Pamatę save ir kitus taip atsimainiusius, atspėjo žmonės ir tos atmainos priežastį. Atsiminė stebuklingą žiburį ir visi, kaip vienas, skubinos prie iškeiktojo kalno pažiūrėtų. Bet susirinkusios žmonių minios žiburio jau neberado. Net senojo kalno nebesimatė: visas aplinkui, nuo apačios ligi pačiai viršūnėlei, buvo apsiauptas jis akmenimis. Visa dabar žmonės suprato ir su pagarba nulenkę savo galvas žemyn: tat buvo jų išganytojų kūnai, kurie, patys numirdami, jiems atnešė laimę...

Ir nuo tos dienos keikiamasai seniau kalnas buvo pramintas garbės ir laimės vieta; nuo tos dienos jis tapo istoriškuoju žmonių gyvenimo paminklu. Dabar gyventojai ne tik nuo jo nebebėgo kaip nuo ligos ir maro, bet eidami pro šalį su pagarba ir meile lenkė žemyn savo galvas, atsimindami žuvusiuosius šalies atliuosuotojus. Iškilmingai šventė kasmet žmonės išvadavimo dieną kaip didžiausią visos šalies šventę. Tą dieną rinkosi jie prie kalno, apsitaisę gražiausiais rūbais. Su žaliais ant galvų vainikais ėjo jaunos merginos; puikiausius žolynus nešėsi rankose gerbiamos moterys; aukštai iškeltos vėliavos plevėsavo tvirtuose jaunikaičių ir vyrų delnuose, o pirma visų puikiausiais vežimais baltai apsitaisę važiavo nekalti vaikai... Visi buvo linksmi ir laimingi...

Prisiartinę prie kalno ir apsiautę jį aplinkui, linksmomis ir gražiausiais balsais dainavo jie laisvės ir laimės dainas, barstė ant kalno žolynus, dėjo vainikus, garbindami savo žuvusiuosius atliuosuotojus. Visą tą dieną linksmi griežė muzika.

Ir tą šventę apvaikštinėjo kas metai; kas metai garbino savo laisvės ir laimės dieną. Pražuvusiųjų drąsuolių vardus įrašė istorijos knygon aukso raidėmis, o jų gyvenimo ir darbų paskesniųjų žmonių eilios mokės kaip poterių ir katekizmo... Ir visi buvo laimingi...

Ciurichas, 1905.IV.15

JI IR JIS

Jiedu abu ilgus metus gyveno toli nuo vienas kito; jiedu nei vienas ilgus metus nežinojo apie kitą, kad abu kartu gyvena ant svieto. Ant galo jiedu susitiko: jis jaunas ir da drąsiai žiūrintis ateitin, bet jau nemaža patyręs jaunų dienų bangose ir gera, ir pikta; ji jaunutė, nekalta mergaitė ir tokia maloni, kaip rūtų daržely žydinti balta lelija. Abudu nustebo, vienas kitą pamatę; abejų vienu akies mirksniu sudrebėjo širdys krūtinėse; jiemsdviejim rodėsi, kad jie seniai pasižįsta, kad jie jau yra vienas kitą matę. "Ar ne ši mano sapnų gaivintoja? ar ne šis mano širdies laukiamasis?" - mąstė abudu, vienas kitą išvydę. Ir jiedu padavė vienas antram ranką. Kada jis priglaudė jos galvą int savo krūtinę, o ji, apkabinusi savo baltom rankom jo kaklą, pirmą kartą jį bučiavo, - jiedu pasidarė vienas antram tokie brangūs ir artimi, kaip niekas daugiau pasaulyje. Jiedu buvo laimingi.

- Nors mudu nieko neturiva, nors jokių turtų nesava susidėję, - kalbėjo jiedu tarpu savęs, - vienok eikiva kartu gyvenimo da nepramintais takais, sėkiva, ką turiva, dirbkiva, ką galiva, ir tikėkivos vaisių, kuriais galėtuva džiaugties ir nusiraminti; remkiva vienas antrą, būkiva santaikoje, o meilė palaimis mūsų gyvenimą, palengvįs jo vargų našta.

Taip kalbėjo jiedu vienas antram, ir visi jų jausmai, visos jų dvasios stygos prijautė tiems jų žodžiams, kartu su tais jų žodžiais skambėjo. Ir jiedu, tarsi atgijusiu ir sutvirtėjusiu, linksmai žiūrėjo ateitin, drąsiai žengė dar nepramintais gyvenimo takais...

1905

J. BILIŪNAS TESTAS

1. Iš kokių lėšų J. Biliūnas baigė gimnaziją?

- ☐ rėmė tėvai
- ☐ dirbo pas ūkininką
- ☐ vertėsi privačiomis pamokomis

2. Koks J. Biliūno požiūris į realistų Gi de Mopasano ir A. Čechovo noveles?

- ☐ Žavėjosi
- ☐ Niekino
- ☐ Labiau domėjosi Dostojevskio kūryba

3. Ar J. Biliūno veikėjai skirstomi į teigiamus ir neigiamus?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

4. Kuriam J. Biliūno apsakymui labiausiai tinka šis probleminis klausimas: Ar žmogus yra moraliai atsakingas už savo veiksmus ir gyvenimą?

- ☐ „Liūdna pasaka“
- ☐ „Vagis“
- ☐ „Žvaigždė“

5. Kuriam J. Biliūno apsakymui labiausiai tinka šis probleminis klausimas: Ar yra reikalingas senas žmogus?

- ☐ „Vagis“
- ☐ „Ubagas“
- ☐ „Lazda“
- ☐ „Brisiaus galas“

6. „Kriterijus visiems mano darbams – sąžinė“ pasakė

- ☐ J.Biliūno draugas P.Višinskis
- ☐ Pats J. Biliūnas
- ☐ Kritikai, kai perskaitė J. Biliūno kūrybą

7. J. Biliūną baltu liūdesio balandžiu pavadino

- ☐ J. Aputis
- ☐ H. Radauskas
- ☐ R. Granauskas

8. Skirtingi vyrų ir moterų pasauliai pavaizduoti

- ☐ apsakyme „Nemunu“
- ☐ apsakyme „Lazda“
- ☐ apsakyme „Ant Uetlinbergo giedra“
- ☐ apysakoje „Liūdna pasaka“

9. MEILĖ, TEISYBĖ, GERUMAS, ŠVIESA, STEBUKLAS, LAISVĖ, PRAEITIS, DABARTIS, ATEITIS, SKRIAUDA, HUMANIŠKUMAS, KANČIA, SĄŽINĖ, ATSAKOMYBĖ, ĮVYKIS-PASEKMĖ, DETALĖ, DAUGTAŠKIS... Ar visi šie žodžiai tinka apibūdinant J. Biliūno kūrybą?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

10.J. Biliūno kūryboje svarbu

- ☐ įvykis
- ☐ įvykio pasekmė žmogui

ŠATRIJOS RAGANA

(1887-1930)

- ❖ Marija Pečkauskaitė gimė 1877m. vasario 24d. Medingėnų dvare, Telšių apskrityje, lenkiškos kultūros bajorų šeimoje. Tėvų kilnūs tarpusavio santykiai darė teigiamą įtaką Marijos asmenybės formavimuisi.
- ❖ Mokytis pradėjo namie, o nuo 1891m. šeimai persikėlus į Užvenčio dvarą, mokėsi pas P. Višinskį. 1892m. įstojo į Petrapilio šv. Kotrynos gimnazijos trečią klasę. Dėl silpnos sveikatos ir lėšų stokos, gimnazijos kursą pabaigė privačiai, Užventyje.
- ❖ 1895m. dar baigė bitininkystės kursus Varšuvoje. Užventyje P.Višinskis paveikė Marijos tautinį apsisprendimą ir paskatino įsijungti į patriotinį sąjūdį ir literatūrinį darbą. Iš pradžių ji rašė lenkiškai, P.Višinskis kūrinius vertė ir spausdino *Varpe*, *Ūkininke* Šatrijos Raganos slapyvardžiu. Vėliau M.Pečkauskaitė pradėjo rašyti lietuviškai ir spausdinti kūrinius įvairiuose laikraščiuose ir žurnaluose.
- ❖ 1898m. mirus tėvui, šeima persikėlė į Šiaulius. M.Pečkauskaitė vertėsi pamokomis bajorų šeimose. 1905m. P.Višinskio ir kitų lietuvių švietėjų pastangomis M.Pečkauskaitei buvo išrūpinta "Motinėlės" draugijos pašalpa ir ji išvyko į Šveicariją studijuoti pedagogikos. 1905-1907m. mokėsi Ciūriche ir Friburgo universitete.
- ❖ 1909m. M.Pečkauskaitė išlaikė mokytojos egzaminus ir pradėjo dirbti Marijampolės "Žiburio" mergaičių progimnazijoje. Taikydama Foersterio pedagogiką, M.Pečkauskaitė progimnaziją pavertė modernia auklėjimo įstaiga. Prasidėjus I pasauliniam karui, M.Pečkauskaitė 1915m. atvyko į Židikus (Mažeikių apskrityje).
- ❖ 1922m. parašė savo geriausią kūrinį - apysaką „Sename dvare“. 1928m. už nuopelnus Lietuvos pedagogikai Lietuvos universitete M.Pečkauskaitei buvo suteiktas garbės daktaro laipsnis.
- ❖ M.Pečkauskaitė mirė 1930m. liepos 24d. Židikuose.

PAŽIŪRĖKIME, PAKLAUSYKIME

http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/13101/laiko_zenklai_m_peckauskaite-satrijos_ragana?popup

„Irkos tragedija“ <http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1381/Spektakliai/page/10>

„Sename dvare“ <http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1381/Spektakliai/page/28>

ŠATRIJOS RAGANA

KONTEKSTAS.

Šatrijos Ragana - Lietuvos tautinio atgimimo ir nepriklausomybės pradžios rašytoja romantikė, pedagogė, krikščioniškos asmenybės ugdytoja.

KŪRYBA

*Raudoniems saulėlydžiams begęstant, baltų rožių sidabrinės akys žiūri į mane pro langą...
Ir nuskyniau vieną baltą rožę, ir glaudžiu prie žiedo karštą kaktą... Motin mano! Ar ne tavo rankos -
baltos, meilios ir švelnutės - taip meilingai glamonėja? Ar ne tavo tai rankelės brangios? Ašaroms
apsirasajo žiedas...
O pro langą sidabrinės akys žiūri vis. Ir jų kvapo bangos audžia seną seną aukso sapną...*

Apysaka „Sename dvare“

LAIKAS. Susipina dabartis ir atsiminimai.

PASAMPROTAUKIME

Kuo reikšminga žmogaus atminties galia?

ERDVĖ. Susipina tikrovė ir transcendencija.

PASAKOTOJAS. Girdimi 3 pasakotojų balsai:

- aštuonmetės Irutės,
- subrendusios Irenos,
- mamatės Marijos

TEMOS, PROBLEMOS, VERTYBĖS

- Laikas
- Žmogaus atmintis
- Sielos grožis
- Savistaba
- Kalba
- Kultūra
- Žmogaus ryšys su artimu.

PAPILDOMAI ŠEIMOS TEMA PASISKAITYKITE MOKYTOJOS O. BAUMILIENĖS PARENGTOJE MEDŽIAGOJE. Žr. LITUANISTŲ AVILYS.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kodėl, jūsų manymu, nepriklausomos Lietuvos laikais apysaka „Sename dvare“ buvo laikoma pavyzdine literatūra jaunimui?
2. Kaip apysakoje vertinama atminties galia?
3. Ar sutinkate su teiginiu: „Mamatės paveikslas: jausmo ir proto kova“?
4. Įrodykite, kad Šatrijos Raganos apysaka „Sename dvare“ – katalikiškos pasaulėjautos kūrinys.
5. Kokia muzikos ir poezijos motyvų prasmė apysakoje?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar menas daro mūsų gyvenimus prasmingesnius?
2. Kodėl žmonėms sunku būti laimingiems?
3. Menas padeda pabėgti nuo realybės
4. Ar atmintis padeda žmogui gyventi?
5. Atminties tema Šatrijos Raganos kūryboje
6. Muzikos ir poezijos motyvų prasmė apysakoje

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

ŠATRIJOS RAGANA

TESTAS

1. Modernaus lietuviškumo linkme, kūrybos linkme Šatrijos Ragana nukreipė

- ☐ Petras Vileišis ☐ Povilas Višinskis ☐ Studijos Vilniuje

2. Varšuvoje Šatrijos Ragana studijavo

- ☐ literatūrą ☐ bitininkystę ☐ pedagogiką

3. Šatrijos Ragana laikoma viena iš pirmųjų profesionalių rašytojų vaikams ir paaugliams. Kuriame kūrinyje daug auklėjamojo romano bruožų?

- ☐ „Irkos tragedija“ ☐ „Vincas Stonis“ ☐ „Sename dvare“

4. Šveicarijoje Šatrijos Ragana studijuoja

- ☐ bitininkystę ☐ pedagogiką

5. Ar Šatrijos Raganai tinkamas toks apibūdinimas: „Lietuvos tautinio atgimimo ir nepriklausomybės pradžios rašytoja romantikė, pedagogė, krikščioniškos asmenybės ugdytoja.“

- ☐ Taip ☐ Ne

6. *Raudoniems saulėlydžiams begęstant, baltų rožių sidabrinės akys žiūri į mane pro langą... Ir nuskyniau vieną baltą rožę, ir glaudžiu prie žiedo karštą kaktą... Motin mano! ar ne tavo rankos - baltos, meilios, kvapios ir švelnutės - taip mane meilingai glamonėja? Ar ne tavo tai rankelės brangios? Ašaroms apsirasijo žiedas... O pro langą sidabrinės akys žiūri vis. Ir jujų kvapo bangos audžia seną seną aukso sapną.* Kuris kūrinys prasideda šiais žodžiais?

- ☐ „Irkos tragedija“ ☐ „Viktutė“ ☐ „Sename dvare“

7. „Sename dvare“ pirmą kartą lietuvių literatūroje ryškiai atskleidžiamas

- ☐ šiltas mamos ir dukters ryšys ☐ lietuvių tautinio idėjų raiška
- ☐ vyro ir žmonos

8. Kurie iš šių veikėjų priklauso sulenkėjusiai bajorijai („tuštuomenei“)?

- ☐ Knygnešys Levanarda ☐ teta Karusė
- ☐ Senelis Lukošius ☐ dėdė Boleslovas

9. Kurios temos būdingos Šatrijos Raganos kūrybai?

☐ Sielos grožis	☐ Kalba
☐ Savistaba	☐ Atmintis
☐ Dvaro baisumai	☐ Kaltė
☐ Kultūra	

10. Ar Šatrijos Ragana galime vadinti labdare?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

J. TUMAS-VAIŽGANTAS

(1869-1933)

- ❖ Juozas Tumas gimė 1869m. rugsėjo mėn. 20d. Malaišių kaime, Rokiškio apskrityje, ūkininko šeimoje. Pradžios mokyklą baigė Kunigiškiuose 1881m. įstojo į Daugpilio realinę gimnaziją. Tautinę sąmonę ugdė "Aušra", rusų klasikų literatūra paskatino literatūriniam darbui.
- ❖ 1888m. į Kauno kunigų seminariją. Seminarijoje J.Tumas įsijungė į tautinį darbą, dalyvavo lietuvių klierikų patriotų slaptoje Lietuvos Mylėtojų Draugijoje, šv. Kazimiero draugijoje, pradėjo literatūrinį darbą. 1893m. Vaižgantas baigė seminariją ir buvo įšventintas kunigu. 1894m. paskirtas vikaru į Mintaujos lietuvių parapiją.
- ❖ Dėl nesutarimų su vietiniais kunigais, 1895m. jis buvo perkeltas į Žemaitijos gilumą - Mosėdį. Čia prasidėjo didžioji J.Tumo patriotinė veikla. Jis buvo vienas iš "Tėvynės Sargo" organizatorių, redaktorių ir platintojų. 1898m. J.Tumas buvo perkeltas vikaru į Kulius. 1900m. pradėjo leisti žurnalą inteligentams "Žinyčia". 1901m. J.Tumas buvo perkeltas į Micaičius. Čia jo lietuviškai veiklai susidarė opozicija iš lenkininkų, kurie apskundė J.Tumą dvasinei vyresnybei ir J.Tumui buvo uždrausta rašyti į laikraščius be vyskupų leidimo. 1902m. J.Tumas buvo iškeltas į Vadaktėlius. Dalyvavo Vilniaus Seime, kūrė lietuviškas mokyklas, organizavo lietuvišką valsčiaus savivaldybę.
- ❖ 1906-1911m. J.Tumas gyveno Vilniuje, dirbo "Vilniaus žinių" (1907), "Vilties" (1907-1911), "Ryto garso" (1914) redakcijose.
- ❖ 1911m. J.Tumas buvo paskirtas Laižuvos klebonu. Tais pačiais metais išvyko į Ameriką "Saulės" draugijos reikalais. Ten jis buvo tris mėnesius. Grįžęs į Lietuvą, parašė knygą apie emigrantų gyvenimą.
- ❖ 1914m. J.Tumas buvo atleistas iš Laižuvos klebono pareigų, išvyko į Rygą, kur dirbo "Rygos garso" redakcijoje.
- ❖ 1915m. J.Tumas buvo pakviestas į Petrapilį - į centrinį lietuvių komitetą nukentėjusiems nuo karo šelpti. Petrapilyje įsijungė ir į politinę veiklą: įkūrė Tautos Pažangos partiją, dalyvavo Petrapilio lietuvių seime, pasaulio lietuvių konferencijoje Stockholme.
- ❖ 1918m. J.Tumas grįžo į Lietuvą. Vilniuje įsijungė į lietuvių komitetą nukentėjusiems nuo karo šelpti, redagavo "Lietuvos aidą". 1919m. jis pradėjo leisti laikraštį "Nepriklausoma Lietuva".
- ❖ 1920m. J.Tumas persikėlė į Kauną. Čia buvo paskirtas Vytauto Didžiojo bažnyčios rektoriumi, kuriuo išbuvo iki 1932m. Antros pagrindinės J.Tumo pareigos Kaune buvo darbas universitete: 1922-1929m. dėstė lietuvių literatūros istorijos paskaitas.
- ❖ J.Tumas mirė 1933m. balandžio 29d. Kaune, palaidotas Vytauto Didžiojo bažnyčioje.

PAŽIŪRĖKIME, PAKLAUSYKIME

http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/3265/tukstantmecio_akimirkos_vaizganto_kailiniai

„Dėdės ir dėdienės“ <http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1381/Spektakliai/page/23>

VAIŽGANTAS

*„Išdygęs laisvas, augau laisvas...“
„Aš buvau gyvas – lietuvių reikalais...“
„Viso mano gyvenimo tendencija – tiesti tiltą...“*

KONTEKSTAS.

XIX amžiaus pabaigoje Lietuvos kultūrinis gyvenimas reiškėsi tarp dviejų įtampų: carinio politinio režimo ir senosios lenkų aristokratiškosios.

Svarbiausi kultūros (ir literatūros) uždaviniai buvo atgaivinti gimtąją kalbą, priešintis rusifikacijai ir sulenkėjimui bei diegti tautinį supratimą.

Vaižgantas gyvai reagavo į XX amžiaus pradžioje skelbiamas nuostatas: ieškoti tautos sielos išraiškos (Vydūnas), nesižavėti senolių žygiais, o ieškoti istoriniuose faktuose „tautiškos idėjos ženklo“ (J. A. Herbačiauskas), rašytojams orientuotis į inteligentiją, atsigręžti į tautosaką (S. Kymantaitė – Čiurlionienė).

Vaižganto kūryboje pasikeitęs pasakotojo vaidmuo. Jis pasakoja trečiu asmeniu ir gerai nutuokia, kas dedasi personažų mintyse. Pasakotojas žvelgia iš šalies, vertina, numato pasikeitimus, įvyksiančius ateityje. Taip pat pasakotojas prisimena pavyzdžius iš biblijos, įpina tarptautinių žodžių, lygina veikėjus su Europos literatūros personažais.

KŪRYBA

Reikšmingiausia rašytojo kūryba telkiasi apie du **probleminius** centrus: **lietuvių tautos būdo, jos kultūros prigimties apmąstymus ir vienišo žmogaus jausmų ir etinių nuostatų, aistrų ir valios susidūrimus**. Pirmajai grupei atstovauja didžiausias Vaižganto kūrinys - tautinio atgimimo epopėja „Pragiedruliai“ (1918-1920, pataisytas leidimas 1923-1926), o antrajai - apysakos „Dėdės ir dėdienės“ (1920-1921), „Nebylys“ (1930), apsakymas „Išgama“ (1929). Be abejo, suskirstymas į šias grupes yra sąlygiškas. Minėtuose kūriniuose Vaižgantas sukūrė visą galeriją bendriniais tapusių veikėjų, įvaizdžių, be kurių neįsivaizduojama XX a. lietuvių tautinė savivoka: Mykoliukas, Severja, Napalys Šešiavilkis, Dzidorius Artojas, Saulius ir kt.

„Pragiedruliai“

Tas veikalas ne istorijai rašytas. Jis – konglomeratas. Pirmieji mano bandymai buvo pasergėti ir sukaupti į vieną vietą lietuvių tautos „Diemančiukus“, kurių yra pilkame jų gyvenime. Vaižganto „Pragiedrulių“ sudarančios dvi dalys „Gondingos kraštas“ ir „Vaduvų kraštas“ susijusios su svarbiausiais Lietuvos regionais - Žemaitija ir Aukštaitija. Žemaitiją rašytojas sieja su praktiškumu, ūkine pažanga, o Aukštaitiją - su „tautos dvasia“, poezija, legendomis, mitais. Svarbiausi kūrinio veikėjai yra dvi šeimos – Prūsijos lietuviai Vidmantai ir aukštaičiai Šešiavilkiai, taip pat daktaras Gintautas (jo paveiksle galima atpažinti idealizuotą Vincą Kudirką), kunigas Vizgirda (tai pačiam Vaižgantui artimas veikėjas), nusigyvenę dvarininkai Sviestaičiai ir kelios dešimtys mažesnių.

PASAMPROTAUKIME

Ką galėtume pavadinti mūsų dienų „deimančiukais“?

Apysaka „Dėdės ir dėdienės“

TRUMPAI:

- ❖ Veiksmo vieta – rytų Aukštaitijos kaimas.
- ❖ Laikotarpis – 19 amžiaus vidurys.
- ❖ Pagrindiniai veikėjai – Mykoliukas (menininko pasaulis), Rapolas ir Severija (praktiškasis pasaulis).

Skaitant kūrinių išaiškėja, kad pats apysakos pavadinimas byloja apie meilės ir šeimos kaip vertybių nebuvimą. Čia dėdėmis ir dėdienėmis vadinami ne tie žmonės, pas kuriuos „užvažiuosi, drąsiai kalbėsies, nakvynės ir vaišių lauksi“, o savotiški neapmokami samdiniai, kurių kraujo ryšys neburi reikšmės, giminės, tarp kurių stojusi susvetimėjimo siena bendravimą nužemina iki buitinio lygio. Būtent tokią padėtį kūrinyje užima Mykoliukas – savo brolio namuose jis neturi nei sau mielos vietos, nei šeimyniškos šilumos.

PAPILDOMAI ŠEIMOS TEMA PASISKAITYKITE MOKYTOJOS O. BAUMILIENĖS PARENGTOJE MEDŽIAGOJE. Žr. LITUANISTŲ AVILYS.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kodėl J. Lindė-Dobilas Vaižganto „Pragiedrulius“ pavadino „mūsų tautinio Renesanso pasaka“?
2. Kas, Vaižganto supratimu, yra tikras lietuvis?
3. Kodėl Vaižgantas, jūsų manymu, gynė romantinę lietuvių literatūrą?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar nuolankumas gali būti laikomas dorybe?
2. Ar stiprių jausmų išgyvenimai keičia žmogų?
3. Kas žmogui, keičiančiam savo gyvenimą, teikia pasitikėjimo ir jėgos?
4. Kodėl XX amžiaus pradžios literatūros veikėjams nepavyksta įgyvendinti savo gyvenimo tikslų?
5. Meilės vertė XX amžiaus pradžios kūriniuose

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Neužmirštamas Vaižgantas. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009.

J. TUMAS-VAIŽGANTAS TESTAS

1. J. Tumas-Vaižgantas kilęs

- ☐ nuo Svėdasų
- ☐ nuo Balčios
- ☐ nuo Kamajų

2. Vaižgantas įsteigė, redagavo ir platino

- ☐ „Tėvynės sargą“
- ☐ „Katalikų kroniką“
- ☐ „Ūkininko patarėją“

3. Vaižganto slapyvardis reiškia

- ☐ namų dievą
- ☐ linų dievą
- ☐ tėvų vardų samplaiką

4. Apie kokį Vaižganto kūrinį A. Nyka- Niliūnas yra pasakęs: „tai didžiulė kovų dėl kultūros freska“

☐ „Dėdės ir dėdienės“	☐ „Pragiedruliai“
☐ „Nebylys“	☐ „Žemaičių Robinzonas“

5. „Pragiedruliai“ suskirstyti į 2 dalis viena iš jų „Gondingos kraštas“ apie

☐ Aukštaitiją	☐ Žemaitiją

6. Ar Vaižgantą galime pavadinti Lietuvos deimančiukų ieškotoju?

- ☐ taip ☐ ne

7. Apysakos „Dėdės ir dėdienės“ veiksmo laikas

- ☐ 19 amžiaus vidurys
☐ 19 amžiaus pabaiga
☐ 20 amžius

8. Ar Vaižgantas pritarė XX amžiaus pradžios modernių pažiūrų vaikėjams J. A. Herbačiauskui, S. Kymantaitei-Čiurlionienei?

- ☐ taip ☐ ne

9. Ar Vaižgantas bendravo su Maironiu?

- ☐ Taip ☐ Ne

10. Vaižganto kūrybai būdingas dinamiškumas. Ar šis teiginys teisingas?

- ☐ Taip ☐ Ne

Vincas Krėvė-Mickevičius

(1882-1954)

- ❖ Vincas Krėvė - Mickevičius gimė 1882m. spalio 19d. Subartonoų kaime, Alytaus apskrityje.
- ❖ V.Krėvė mokėsi pas kaimo mokytoją ir Merkinės mokykloje. Dar pasimokęs privačiai Vilniuje, Petrapilyje išlaikė 4 gimnazijos klasių egzaminus ir 1898m, įstojo į Vilniaus kunigų seminariją. Nejausdamas pašaukimo, iš seminarijos po dviejų metų išstojo.
- ❖ 1904m. V.Krėvė įstojo į Kijevo universitetą, studijavo filologiją.
- ❖ 1905m. universitetas buvo uždarytas, V.Krėvė persikėlė į Lvovo universitetą Galicijoje (Austrijoje), nenutraukdamas ryšių ir su Kijevo universitetu. 1908m. baigė Lvovo universitetą filologijos daktaro laipsniu, išlaikė egzaminus ir Kijevo universitete, buvo pakviestas ruošti profesūrai.
- ❖ Dėl mažo atlyginimo iš universiteto išėjo ir išvyko į Užkaukazį, į Baku miesto gimnaziją dėstyti rusų kalbą ir literatūrą. 1913m. Kijevo universitete apgynė disertaciją ir gavo lyginamosios kalbotyros magistro laipsnį. 1919m. V.Krėvė buvo Lietuvos atstovu Azerbaidžane.
- ❖ 1920m. V.Krėvė grįžo į Lietuvą, apsigyveno Kaune. Dirbo Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijoje sekretoriumi, profesoriavo Lietuvos universitete, humanitarinių Mokslų fakultete.
- ❖ 1925-1937m. V.Krėvė buvo to fakulteto dekanas, redagavo fakulteto mokslinius leidinius bei literatūrinius žurnalus. V.Krėvė aktyviai dalyvavo ir visuomeniniame, politiniame gyvenime. 1940m. bolševikams okupavus Lietuvą, V.Krėvė buvo ministru vadinamojoje Liaudies vyriausybėje, bet greit iš tų pareigų pasitraukė. Pasitraukęs iš politikos, dirbo Vilniaus universitete, buvo paskirtas Lituanistikos instituto direktoriumi. 1941m. buvo Lietuvos Mokslų akademijos prezidentu.
- ❖ 1944m. V.Krėvė pasitraukė į Vakarus: kurį laiką gyveno Austrijoje. 1947m. persikėlė į Ameriką, apsigyveno Filadelfijoje. Pensilvanijos universitete dėstė rusų ir lenkų kalbas ir literatūrą.
- ❖ Mirė 1954m. liepos 7d.

PAŽIŪRĖKIME

„Skirgaila“ <http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/13729>

VINCAS KRĖVĖ

KONTEKSTAS.

Vincas Krėvė-Mickevičius, prozininkas ir dramaturgas, savo raštais sukūrė Lietuvos legendą, kuri XX a. pradžioje teikė stiprių impulsų lietuvių nacionalinės kultūros ir valstybingumo kūrybai, atgaivino Lietuvos valstybingumo idėją. Romantiški Krėvės raštai nustelbė tikrąją, kur kas proziškesnę Lietuvos istoriją; meniškai įtaigiai ir talentingai pavaizduota tautos praeitis lietuviams tapo nacionaliniu epu, kurio valstietiškoji kultūra neturėjo ar buvo praradusi. Rašytojas priminė tautai jos karių ir valdovų laikus, išnykusius Lietuvai nepalankioje istorijoje.

KŪRYBA

Drama „Skirgaila“

ISTORINIS KONTEKSTAS. „Skirgailos“ veiksmo laikas dramoje niekur tiksliai nenurodomas, tik paantraštėje pažymėta: „Iš senovės lietuvių gyvenimo.“ Tekste nei veikėjų dialoguose, nei remarkose neminimi konkretūs istoriniai įvykiai, bet personažų vardai (Skirgaila, jo brolis Jogaila) nurodo konkrečią epochą — Lietuvos viduramžius, XIV amžiaus antrą pusę.

Skirgaila – kunigaikštis, suaugęs su savo kraštu, jo likimu. Jo sieloje tebėra gyvas senasis lietuvių tikėjimas. Skirgaila – mąstantis politikas, kuris suvokia, kad norint užtikrinti Lietuvos ateitį, teikia susitaikyti, kad egzistuoja naujas krikščioniškasis pasaulis.

Kunigaikščio asmeninės savybės:

- Atkaklumas
- Tiesumas
- Atvirumas
- Rūpinimasis Tėvyne
- Ironiškumas
- Nemėgstantis verkšlenimų

DRAMOS TRAGIZMAS. Tokia situacija herojui teikia didybės ir kartu tragizmo, nes jis nėra visažinis ir negali numatyti savo sprendimų pasekmių, be to, jam tenka kaltė dėl tradicijų laužymo. „Skirgailos“ herojus turi prometėjiškumo bruožų (mitinis Prometėjas padeda žmonėms, bet pažeidžia dievų nustatytą tvarką ir yra už tai baudžiamas). Skirgaila nori žmonėms gero, tačiau nežino, kaip tai padaryti, o savo veiksmais griaudamas nusistovėjusias gyvenimo normas atneša žmonėms daug sukrėtimų. Todėl tragiškasis herojus yra kaltas be kaltės: jis sukelia daug kančių kitiems ir kenčia pats, nes per jį tarytum išsipildo lemtis. Tai ypatingas veikėjas, savotiškas likimo vykdytojas, priimančias pasaulio iššūkį; jam tenkanti atsakomybė pranoksta paprasto žmogaus galimybes ir verčia jį kentėti arba žūti.

PROBLEMOS

1. Kaip Lietuvoje po krikšto, visai naujoje situacijoje buvo sprendžiami ištikimybės, tikėjimo, žmoniškumo, valstybingumo klausimai, kaip tų klausimų susipynimas atsispindėjo žmonių charakteriuose?
2. Skirgailos – žmogaus ir valdovo, atsidūrusio pagonybės ir krikščionybės kryžkelėje, tragedija.

IDĖJOS

1. Žmoniškumas turi būti žmonių širdyse (taip akcentuoja Skurdulis, Daugaila).

2. Sena yra nebetinkama; norint eiti į priekį, reikia siekti to, kas nauja.

SKIRGAILA

Dramos pabaigoje Skirgaila lieka visiškai vienišas. Jis pralaimi:

1. Kaip valdovas, nes neradęs kelio Lietuvai, planuoja pasitraukti iš valdžios ir užsidaryti pilyje.
2. Užkasęs Kelerį gyvą, pralaimi ir kaip žmogus - žiaurumas ir kerštas naikina žmogiškąją prigimtį. Tačiau Skirgaila nebuvo blogas žmogus. Ne kartą dramoje kartojama: „Aš noriu visiems gera, bet nežinau, kaip tai pasiekti“.

Ko jis nežinojo?

Nesuvokė Skurdulio išminties.

Skirgailą nugalėjo valdovo pareigų našta, vienatvė, sielvartas, graužatis.

Jis troško būti kilnus ir taurus kaip kiti, bet negalėjo.

Ar keitėsi Skirgaila? Taip, ir gana nuosekliai: kūrinio pradžioje jis piktinasi kitų negarbingumu, pabaigoje pats yra žiaurus ir negarbingas. Jis išduoda visa tai, ką gynė. Kadangi yra aštraus proto, aiškiai suvokia savo pralaimėjimą. Bedugnė atsiveria jame pačiame, dėl jo paties ypatybių.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Pyktis, vėliau kerštas dažniausiai kyla iš nusivylimo. Nusivylama tada, kai žlunga tikėjimas (pasitikėjimas). Kuo tikėjo Skirgaila? Kuo nusivylė?
2. Prisiminkite krivio Skurdulio mintis apie Dievą, gyvenantį žmogaus sieloje. Kaip susietumėte krivio požiūrį su Kelerio apsisprendimu aukotis Onai Duonutei?
3. Ką dramoje pavadintume stipriomis asmenybėmis? Kodėl?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar tikrai žmogus yra savo laimės kalvis?
2. Kas yra atlaidumas: stiprybės ar silpnumo požymis?
3. Ar visada laimi stiprusis?
4. Striprios asmenybės V. Krėvės dramoje
5. „Būti ar nebūti“ (pagal „Skirgailą“)

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Lietuvių literatūros konspektas.

V. KRĖVĖ
TESTAS

1. Ar tiesa, kad 1940 m. V. Krėvė ėjo Lietuvos Liaudies vyriausybės ministro pirmininko pavaduotojo ir užsienio reikalų ministro pareigas?

- ☐ Taip ☐ Ne

2. Ar tiesa, kad V. Krėvė buvo išeivis?

- ☐ Taip ☐ Ne

3. V. Krėvė geriausiai savo kūrinius sukūrė

- ☐ išeivijoje ☐ Lietuvoje

4. Kurie teiginiai teisingi?

- ☐ Lietuviškos dvasios jis ieškojo tautosakoje, liaudies išmintyje, Rytų filosofiniuose, religiniuose tekstuose.
- ☐ Šis prozininkas ir dramaturgas savo raštais sukūrė Lietuvos legendą: jo meniškai įtaigiai ir talentingai pavaizduota tautos praeitis lietuviams tapo tautiniu epu.
- ☐ V. Krėvės kūrybos atsiskleidžia žemaitiškojo kaimo žmogaus charakterio bruožai.

5. Ar tiesa, kad dramoje “Skirgaila” vaizduojamos lietuvių kovos XIV-XV a. dėl valstybingumo; joje svarbios pareigos ir jausmo, valdovo ir žmogaus psichologinės prieštaros.

- ☐ Taip ☐ Ne

6. Kurie teiginiai teisingi?

- ☐ Veikėjai jausmingi, greit supykstantys ir įsižeidžiantys, tačiau dažniausiai ne dėl materialinių dalykų, bet dėl užgautos ambicijos, garbės, pasikėsimo į dvasinę laisvę.
- ☐ Senieji kaimo gyventojai idealizuojami: vadinami raganiais, išminčiais. Jie mieliau filosofuoja, klausinėja apie dievą, apie gyvenimo prasmę, ieško tiesos.
- ☐ Senieji veikėjai (Gugis, Lapinas) apdovanoti gilia įžvalga, sukaupę gyvenimo patirtį, yra kantrūs ir tolerantiški kitiems.
- ☐ Į senuosius žmones Krėvė žiūri rimtai, su pagarba, o naujasis kaimietis- pradėjęs turtėti ir viską matuojantis nauda – vertas pagarbos.

- ☐ Dabartis seniesiems kelia liūdesį, nes civilizacija, jų manymu, naikina žmogaus dvasinį pradą: pavydas, pyktis, kerštas keičia išmintį, meilę.

7. Skirgailos „tragiškoji kaltė“ yra

- ☐ pagonybės išnykimas.
- ☐ žlunga Skirgailos moralinės nuostatos. Jam sunku viena kalbėti, kita daryti.
- ☐ žlugę meilės siekiai.

8. Priežastys, nulėmusios Skirgailos tragediją, yra

- ☐ Religinių principų žlugimas.
- ☐ Moralinių pasaulėžiūros klausimų skausmingas suvokimas.
- ☐ Nelaiminga meilė.
- ☐ Lenkų ir vokiečių bajorų sąmokslas.

9. Kurie teiginiai teisingi?

- ☐ Šviesusis ir tamsusis riteriai simbolizuoja Kelerio kovą tarp gyvybės instinkto ir garbės principų.
- ☐ Šviesiojo ir tamsiojo riterio kova – tai ribinė situacija – tai esminis žmogaus išbandymas, jo principų ir vertybių patikrinimas.
- ☐ Šviesusis ir tamsusis riteriai įkūnija skirtingas religines pažiūras.

10. Dramos pabaigoje Skirgaila pralaimi kaip

- ☐ valdovas
- ☐ lietuvis
- ☐ žmogus
- ☐ riteris

V. MYKOLAITIS-PUTINAS

(1893-1967)

- ❖ Gimė 1893m. sausio 6d. Pilotiškių kaime, Marijampolės apskrityje, ūkininkų šeimoje. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje.
- ❖ Baigęs 4 klases, 1909m. V.Mykolaitis-Putinas įstojo į Seinų kunigų seminariją. 1911m. *Putino* slapyvardžiu išspausdino pirmąjį eilėraštį „Šaltinyje“.
- ❖ Nors kunigų seminariją baigdamas V.Mykolaitis-Putinas suabejojo dėl kunigo pašaukimo, bet vis dėlto 1915m. įsišventino kunigu. Pastoracinio darbo nedirbo ir 1915-1917m. toliau mokėsi Petrapilio dvasinėje akademijoje. Čia artimai susipažino su J.Baltrušaičio rusiška lyrika, domėjosi rusų simbolistų poezija. 1917m. Petrapilyje pasirodė pirmasis V.Mykolaičio-Putino lyrikos rinkinys „*Raudoni Žiedai*“ su poema „*Kunigaikštis Žvainys*“. V.Mykolaitis-Putinas gavo stipendiją (per Amerikos lietuvių Tautos Fondą) mokslams tęsti Vakarų Europoje.
- ❖ 1918m. jis išvyko į Šveicariją. 1918-1922m. Friburgo universitete studijavo filosofiją, filosofijos ir meno istoriją, literatūrą. Universitete V.Mykolaitis-Putinas visai subrendo kūrybiškai: parašė apsakymų, dramą, nemažai poezijos.
- ❖ 1922m. apgynė disertaciją apie V.Solovjovo estetiką. Gavęs filosofijos daktaro laipsnį, 1922-1923m. ruošėsi profesūrai Miuncheno universitete, studijuodamas literatūros bei meno problemas.
- ❖ 1923-1929m. V.Mykolaitis-Putinas dėstė Lietuvos universitete naująją lietuvių literatūrą, visuotinės literatūros įvadą ir estetiką. 1924-1932m. redagavo „*Židinį*“, 1925m. buvo Lietuvių meno kūrėjų draugijos sekretoriumi, padėjo įsteigti studentų ateitininkų meno draugijai „Šatrija“, parašė dramų, išleido poezijos rinkinį „Tarp dviejų aušrų“ (1927).
- ❖ 1931m. V.Mykolaitis-Putinas išvyko atostogauti į Nicą (Prancūzija), kur parašė svarbiausio savo kūrinio – romano „*Altorių šešėly*“ I ir II dalį. (III dalys išleistos 1933m.).
- ❖ 1935m. oficialiai atsisakęs kunigystės, V.Mykolaitis-Putinas neperėjo į krikščionybės priešų eiles, pasiliko tikintis.
- ❖ 1933 - 1937m. V.Mykolaitis-Putinas buvo Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkas, 1940-1954m. Vilniaus universiteto profesorius, 1945 - 1946m. Lietuvos Mokslų Akademijos Lietuvių literatūros instituto direktorius. 1956m. išleido rinkinį „*Poezija*“. 1963m. – „Būties valanda“. 1967 m. – „Langas“.
- ❖ Mirė 1967m. birželio 7d. Kačerginėje, prie Kauno, palaidotas Vilniuje.

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM

<http://www.youtube.com/watch?v=rPdNTitj3VU>

V. MYKOLAITIS-PUTINAS

Menas – chaoso apvaldymas, todėl kūrybos pradui turi eiti iš tvarkos, harmonijos ir šviesos.

KONTEKSTAS.

POEZIJOS KONTEKSTAS. Realistai mato materialų pasaulio pavidalą, o romantikai ir simbolistai teigia, kad realybė yra tik paviršius, po kuriuo slypi idealusis pasaulis. Jie nepateikia išorinės tikrovės kontūrų, *neatspindi* matomos tikrovės. Simbolistų nuomone, daugelis mus supančių daiktų yra idealaus, akimi nematomo pasaulio nuorodos. Šiapusybės reiškiniai ar daiktai rodo į tai, kas neišsakoma. Simbolistai ypač mėgsta mįslingus, fantastinius vaizdus, užuominas.

KŪRYBA

„Tarp dviejų aušrų“ (1927) – ryškiausia lietuviškojo simbolizmo knyga.

- ❖ Pavadinimas nurodo poetui ypatingą laiką tarp dviejų aušrų – tarp saulėlydžio ir saulėtekio. Vakaras, pasak poeto, yra „kilnioji valanda“, laikas, kai artėja naktis. Tik naktį, nurimus dienos triukšmui, galima iš tiesų praregėti ir išgirsti, nes tada žmogus nesijaučia atskirtas nuo visa apimančios būties.
- ❖ Rinkinyje kontrastingi šviesos ir tamsos pasauliai atitinka dramatiškas žmogaus sielos prieštaras.
- ❖ Svarbiausia Putino dvasios ypatybė – filosofinė pasaulėjauta;
- ❖ Siekia realaus pasaulio vaizdams suteikti gilesnę prasmę, atskleisti dramatiškas asmenybės jausenas;
- ❖ Rūpi suvokti žmogaus vietą pasaulyje, pažinti, aiškinti amžinąsias tiesas;
- ❖ Žmogus išgyvena dvasinę įtampą. Jo buvimas ant ribos – simboliškai „tarp dviejų aušrų“ – susijęs su skaudžia egzistencine patirtimi;

Romanas „Altorių šešėly“

TRUMPA APŽVALGA. Romaną sudaro trys dalys. I dalyje „Bandymų dienos“ pasakojama apie klieriko Liudo Vasario šešerius metus Seinų kunigų seminarijoje, apie kūrybinius bandymus, lytinį brendimą, užsimezgusią ir neatpažintą meilę, gyvojo tikėjimo ir kasdienės rutinos svarstymus. II dalis - vienerių metų kunigavimo istorija, kunigų visuomeninė veikla ir pastoracinis darbas, Liudo Vasario erotiniai potyriai ir pasaulietinės literatūros atradimas. III dalis skirta kunigo supasaulėjimui. Matome gerą dešimtmetį Vakarų Europoje praleidusį ir grįžusį į Nepriklausomos Lietuvos sostinę Kauną nepraktikuojantį kunigą. Romanas turi išorinį ir vidinį siužetą. Išorinis labai paprastas: romane nuosekliai pasakojamas pagrindinio veikėjo Liudo Vasario gyvenimo kelias iki brandaus amžiaus. Aplinka vaizduojama tik tiek, kiek ji susijusi su pagrindinio veikėjo istorija. Atsijusių nuo Liudo Vasario istorijos epizodų romane nėra. Išorinis siužetas romane nėra svarbiausias. Daug svarbesnė Liudo Vasario vidinių patyrimų ir jų apmąstymų istorija.

APIE ROMANĄ TRUMPAI

- ❖ Pirmą kartą lietuvių literatūroje Putino romane buvo sukurtas toks sudėtingas žmogaus paveikslas, pateikta gili ir detali jo vidinių išgyvenimų analizė.
- ❖ Liudas nueina sudėtingą ir ilgą individualizacijos kelią, siekia asmenybės laisvės, trokšta atskleisti kūrybines savo galias, patirti būties pilnatvę.
- ❖ Aš nesiginu, kad tarp Vasario ir manęs yra nemaža dvasinio panašumo – panašių minčių, išgyvenimų, svyravimų, viena kita buitinė paralelė, bet tai ir viskas. Daugelio skaitytojų nusivylimui, ranką ant širdies padėjęs pasakysiu, kad jokios Liucės nė baronienės mano gyvenime, realybėje nebuvo. (...) Daugiausia buitinio autobiografiškumo yra pirmajame tome. (*V. Mykolaitis-Putinas*)

ROMANE SPRENDŽIAMA POETO IR KUNIGO PAŠAUKIMŲ NESUDERINAMUMO PROBLEMA. Taip pat romane atsiskleidžiama asmenybės vystymosi, būties įprasminimo idėja.

REMDAMIESI ROMANU PASAMPROTAUKITE:
● AR LENGVA SUVOKTI SAVO VIDINĮ PASAULĮ? ● AR LENGVA ATVIRAI DEMONSTRUOTI SAVO ĮSITIKINIMUS IR JUOS APGINTI? ● AR VISADA GALI PASAKYTI, KAS TEISINGA, O KAS NE? ● AR SAVIANALIZĖ VISADA DOVANOJA TIK DŽIAUGSMĄ?

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kokie egzistenciniai klausimai keliami romane?
2. Ar lengva pasirinkti savo gyvenimo kelią?
3. Kaip romane atskleidžiama gyvenimo prasmės problema?
4. Kaip prieštaringa žmogaus būtis atskleidžiama V. Mykolaičio-Putino eilėraščiuose?

5. RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar laisvė – būtina laimės sąlyga?
2. Ar visada žmogus gali rinktis?
3. Kodėl žmonėms sunku būti laimingiems?
4. Gyvenimo prasmės problema romane „Altorių šešėly“
5. Laisvės problema V. Mykolaičios-Putino kūryboje

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

V. MYKOLAITIS-PUTINAS
TESTAS

1. Reikšmingiausia poezijos rinkinys, parašytas 1927 metais

- ☐ „Langas“
- ☐ „Tarp dviejų aušrų“
- ☐ „Būties valanda“

2. Ar V. Mykolaitis-Putinas atsisako vadovauti studentų meno draugijai „Šatrija“, kuriai tada priklausė jauni rašytojai Salomėja Nėris, Juozas Grušas?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

3. Ar tiesa, kad V. Mykolaitis-Putinas kritiškai vertina jaunojo poeto V. Mačernio „Vizijas“?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

4. Ar tiesa, kad V. Mykolaičio-Putino eilėraštis „Vivos plango, mortuos voco“ („Gyvuosius apraudu, mirusius šaukiu“) tampa vidinio pasipriešinimo režimui manifestu ir už eilėraščio platinimą nemažai jaunų žmonių suimami, išvežami į Sibiro lagerius?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

5. Romano „Altorių šešėly“ pagrindinis veikėjas mėgsta kalnelį, kuris vadinasi

- ☐ Šatrija
- ☐ Aušrakalnis
- ☐ Medvėgalis

6. Mėgstamiausios Liucės gėlės

☐ ramunės	☐ tulpės
☐ kačpėdėlės	☐ nasturtai

7. Ar Vasaris metė kunigystę dėl moters?

- ☐ Taip ☐ Ne

8. V. Mykolaičio - Putino autoritetai

- ☐ Maironis
- ☐ J. Baltrušaitis
- ☐ F. Tiutčėvas

9. Ar tai tiesa: „Dėl didžiulio dėmesio žmogaus vidiniam gyvenimui, savistabai ir savianalizei „Altorių šešėly“ laikomas psichologiniu, o dėl raiškos (stiliaus) - intelektualiu romanu. „Altorių šešėly“ ketvirtojo dešimtmečio pradžioje iš tiesų buvo naujas žingsnis lietuvių literatūroje. Modernia anuo metu pasa-kojimo technika, aktualia problematika Putino romanas praaugo Antano Vienuolio, Juozo Grušo, Petro Cvirkos stambiosios prozos kūrinius.“

- ☐ Taip ☐ Ne

10. Ar tai tiesa: „Galų gale jis rašo pareiškimą NN vyskupystės kurijai, pradėdamas naują gyvenimo ir kūrybos etapą, galbūt aiškiai suvokdamas, kad iš kaltės jausmo jis išsivaduos, kad visiška asmenybės laisvė pasiekama ir kad jis renkasi jau naują laisvės formą. Juk žmogui duota galimybė laisvai pasirinkti, ir Liudas Vasaris ta galimybe pasinaudoja, sąmoningai suvokęs savo paskirtį, pašaukimą, įprasmina individualią būtį.“

- ☐ Taip ☐ Ne

JURGIS SAVICKIS

(1890-1952)

- ❖ Gimė 1890m. gegužės 2d. Pagausančio dvare, Ariogalos valsčiuje, Raseinių apskrityje.
- ❖ Mokėsi Ariogalos pradinėje mokykloje, Kauno gimnazijoje.
- ❖ 1911-1914m. studijavo teisę Maskvos universitete. Pirmojo pasaulinio karo metu gyveno Rusijoje, dirbo Lietuvių komitete nukentėjusiems nuo karo šelpti.
- ❖ 1915m. J.Savickis išvyko į Daniją, rūpinosi karo belaisviais Vokietijoje. Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, jis buvo paskirtas oficialiu Lietuvos atstovu Danijoje, o nuo 1922m. - Norvegijoje. Panaikinus atstovybę Kopenhagoje, J.Savickis dirbo diplomatinį darbą Suomijoje iki 1927m.
- ❖ 1927 - 1930m. tarnavo Užsienio reikalų ministerijoje, 1928-1929m. buvo Kauno Valstybės teatro direktoriumi. 1930-1937m. J.Savickis vėl grįžo į diplomatinę tarnybą Skandinavijoje. 1937m. buvo perkeltas į Rygą, 1938m. paskirtas nuolatiniu Lietuvos pasiuntiniu prie Tautų Sąjungos Ženevoje.
- ❖ 1940m. iš šio posto buvo atleistas, grįžo į Kauną tikėdamasis naujo paskyrimo. Jo negavęs, J.Savickis išvyko į Prancūziją, apsigyveno Roquebrune vietovėje.
- ❖ Mirė 1952m. gruodžio 22d. Hermitage, prie Monte Carlo, palaidotas Roquebruno kapinėse.

DARBAI

Tikrasis J.Savickio literatūrinis debiutas buvo apsakymų rinkinys „Šventadienio sonetai“ pasirodę 1922m. 1928m. išėjo apsakymai „Ties aukštu sostu“, vėliau pasirodė kelionės įspūdžių knygos. Antras pakilimas grožinėje literatūroje - apsakymai „Raudoni batukai“ (1951), romanas „Šventoji Lietuva“ (1952), taip pat periodikoje spausdinti apsakymai.

<http://senas.lnb.lt/lnb/selectPage.do?docLocator=FB1F70628A8111DF8C6E746164617373&inlanguage=lt&pathId=132>

<http://vimeo.com/12231626>

KONTEKSTAS.

J. Savickis – Vakarų kultūros žmogus. Visą gyvenimą domėjosi menu (daile, teatru), dirbdamas Kaune, Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje, kartu ėjo Valstybės teatro direktoriaus pareigas, laisvai kalbėjo keliomis Europos kalbomis. J. Savickio vardas dažnai siejamas su avangardiniu menu, suklestėjusiu lietuvių literatūroje XX a. trečiame dešimtmetyje. Avangardistai kvietė nestandartiškai mąstyti, priešintis literatūrinėms tradicijoms, ieškoti netikėtų raiškos formų, stengėsi priblokšti visuomenę savo originalumu. Tačiau J. Savickio kūryba netelpa tik eksperimentinio meno rėmuose, nors daugelis kritikų randa jo kūryboje ekspresionizmo, impresionizmo ar absurdo teatro bruožų. Pirmas J. Savickio novelių rinkinys „Šventadienio sonetai“, išėjęs 1922 m., savo modernumu gerokai pralenkė to meto lietuvių rašytojų Šatrijos Raganos, Vinco Krėvės ir kitų kūrinius. Tai buvo pirmą lietuvių literatūroje prozos knyga, kurioje buvo atsakyta vaizduoti senąjį (etnografinį) Lietuvos kaimą, nebuvo pabrėžiamas veikėjų lietuviškumas, buvo laužomi tradicinio (epinio arba lyrinio) pasakojimo kanonai.

KŪRYBA

PERSKAITYKITE KŪRYBOS APŽVALGĄ, PLAČIAU PAKOMENTUOKITE (remdamiesi skaitytais apsakymais) PARYŠKINTAS MINTIS.

- ❖ Kituose apsakymų rinkiniuose („Ties aukštu sostu“, 1928, „Raudoni batukai“, 1951) rašytojas liko ištikimas savo kūrybos principams. Priešingai nei kiti to meto autoriai, J. Savickis **negarbino gamtos ir nesijautė esąs jos vaikas**. Jo novelėse gamta nevertinama estetiniu požiūriu, peizažai primena teatro dekoracijas arba įgudusio dailininko paveikslą. Daug dėmesio skiriama spalvų, linijų žaismui, ypač šviesos efektui, tačiau, anot A. Nykos Niliūno, „viskas čia tebekvepia šviežiais dažais, bet ne gamta“. Aplinkinis pasaulis modeliuojamas pagal teatro principus, akcentuojamas pasaulio dirbtinumas.
- ❖ J. Savickis **pirmasis lietuvių prozoje ėmė vaizduoti didmiestį ir jo gyvenimą**. Miesto kultūra nekritikuojama ir neidealizuojama, o rodoma viskas – ir kas gražu, ir kas bjauru. Miestas ir civilizacija nėra blogoji kaimo priešprieša, kaip ne vieno to meto lietuvių autoriaus kūriniuose. J. Savickio žmogus gali ir pražūti, ir realizuoti save – viskas priklauso nuo veikėjo pasirinkimo ir prigimties.
- ❖ Novelių veikėjai – **laisvi žmonės, gyvenantys tik pagal jų pačių suvokiamą programą**, kartais pasielgiantys neprognozuojamai, paskatinti aistros ar nesuvaldyto instinkto. Veikėjų charakteristikose ryškus erotinis pradas. Jų poelgiai dažnai nuvilia arba stebina skaitytoją, nes yra „netipiški“, netikėti.
- ❖ Kitoks to meto literatūroje yra ir J. Savickio pasakojimas. Jo pasakotojas, išlaikydamas atstumą, stebi, kaip veikėjas jaučiasi atsidūręs neįprastoje (arba gerai pažįstamoje) aplinkybėje, kaip reaguoja į aplinką, ką mąsto. **Pasakotojas dažnai šaiposi iš kilnių žmogaus norų ir jo prigimties netobulumo**, nelauktų poelgių, tačiau nesmerkia, nemoralizuoja.
- ❖ Dažnai pasakotojas išreiškia rašytojo vertybines nuostatas. J. Savickio novelės tarsi teigia, **kad moralė tikrovėje – tik veidmainystė**, visos vertybės galų gale pasirodo apsimestinės. Žmonės svetimi vienas kitam, žiaurūs ir egoistiški. Šiame pasaulyje už gerą dažnai atsimokama blogu. Pasakotojas skeptiškai vertina paviršutinišką tikėjimo suvokimą, Dievas

yra netekęs transcendentiško. Mirtis nesiejama su tragizmu, neskaitina apmąstyti žmogaus būties.

- ❖ **Cirkas, baletas, teatras, filmai, marionetės, arlekinai** – nuolatiniai J. Savickio prozos įvaizdžiai (perimti iš ekspresionizmo dailės ir lyrikos). Šiame gyvenimo spektaklyje žmogus negali nei pakeisti, nei atsisakyti savo vaidmens, todėl dažnai pats žiūri į jį su ironija, kaip į pašalinę komediją. Taigi J. Savickis vaizduoja ne tiek tikrovę, kiek jos parodiją. Novelių veikėjai dažnai kalba, elgiasi ir gyvena „stilingai“. Įtaką jiems daro ne tradicijos, o tam tikra kultūra arba pseudokultūra. Nė vienam veikėjui nebūdingas ypatingas individualumas.
- ❖ Stipriausias J. Savickio novelių impulsas yra vyro ir moters santykiai. Flirtuojanti moteris ir viliojamas vyras yra pagrindiniai veikėjų tipai, pasakotojo pristatomi labai skirtingai. Vyras visuomet apibūdinamas trumpai nusakant jo amžių, socialinį statusą; pasakotojas išvalgesnis vyro psichikai, jo mintys dažniau girdimos skaitytojui. **Moterys J. Savickio novelėse tarsi netikros**: jos visuomet vertinamos iš vyriškų pozicijų ir yra didžiausios ironijos objektas. Moteris priklauso materialiajai pasaulio plotmei, jos materialumą liudija akcentuojamas kūniškumas.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Nurodykite J. Savickio kūrybos temas.
2. Kuo J. Savickio novelės panašios į kino filmą?
3. Ar tiesa, kad J. Savickis gyvenimą vaizduoja kaip teatrą?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar dora prisidengti kauke?
2. Ar tikrai žmogus yra savo laimės kalvis?
3. Ar ironija – silpnųjų ginklas?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Sauka D. Jurgis Savickis. XX amžiaus literatūros šifras. Vilnius: Baltos lankos, 1994.

JURGIS SAVICKIS
TESTAS

1. J. Savickio kūryba artimiausia

- ☐ realizmui
- ☐ impresionizmui
- ☐ ekspresionizmui

2. J. Savickio kūriniai

- ☐ „Raudoni batukai“
- ☐ „Šventadienio sonetai“
- ☐ „Ties aukštu sostu“

3. Kurios temos būdingos J. Savickio kūrybai?

- ☐ Gamtos ir žmogaus vienovės išgyvenimas kritinėmis akimirkomis.
- ☐ Karo meto kaimo žmogaus išgyvenimai.
- ☐ Žmogaus vienišumo tema, susvetimėjimo.
- ☐ Netikėtas susidūrimas su likimu.

4. Kuriame apsakyme vagystė tampa moraliniu žmogaus išbandymu?

☐ „Vagis“	☐ „Raudoni batukai“
☐ „Fleita“	☐ „Kova“

5. Novelės „Jono Graužos nuotyčiai“ pagrindinis veikėjas

- ☐ šaiposi iš Lietuvos provincijos miestelio žmonių
- ☐ ilgisi šio miestelio gyvenimo

6. V. Savickio novelių veikėjai

- ☐ spontaniški
- ☐ nenuspėjami
- ☐ daug pasiekiantys

7. Į deklaruojamas moralines vertybes novelių pasakotojas žiūri

- ☐ su pagarba
- ☐ neutraliai ☐ pašaipiai

8. Žmonių susvetimėjimas, nejautra artimam labai ryškiai parodoma novelėje

- ☐ „Raudoni batukai“
- ☐ „Vagis“
- ☐ „Fleita“

9. Moteris J. Savickio novelėse vaizduojama

- ☐ kaip gražuolė
- ☐ nuolat flirtuojanti
- ☐ verta pasigėrėjimo

10. Ar J. Savickio veikėjams būdingos kaukės?

- ☐ Taip ☐ Ne

JONAS AISTIS

(1904-1973)

Pavardės variantai: Jonas Aleksandravičius, Jonas Kossu-Aleksandravičius (kūrybos pradžioje), Jonas Kuosa-Aleksandriškis, Jonas Aistis (nuo 1952m. oficiali pavardė).

- ❖ Gimė 1904m. liepos 7d. Kampiškių dvaro darbininko šeimoje, Panemunės valsčiuje, Kauno apskrityje. 1907m. su tėvais persikėlė į Rumšiškės.
- ❖ 1919-1927m. J.Aistis mokėsi Kauno "Aušros" gimnazijoje. Čia jis pradėjo rašyti eilėraščius. Pirmasis eilėraštis išspausdintas 1927m. "Ateityje".
- ❖ Literatūrą J.Aistis studijavo Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete. Studijų metu dirbo ir Žemės ūkio banke.
- ❖ Gavęs Švietimo ministerijos stipendiją, J.Aistis 1936-1940m. studijavo Grenoblio universitete Prancūzijoje. 1944m. apgynęs disertaciją, gavo filosofijos daktaro laipsnį.
- ❖ Dėl karo ir okupacijų negalėdamas grįžti į Lietuvą, 1944-1946m. dirbo Nicos archyvuose ir Paryžiaus bibliotekoje.
- ❖ 1946m. su šeima persikėlė į JAV. Iki 1952m. Marijanapolio kolegijoje dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą.
- ❖ 1952-1958m. J.Aistis dirbo Laisvosios Europos lietuvių skyriuje New Yorke, nuo 1958m. gyveno Vašingtone, dirbo Kongreso bibliotekoje.
- ❖ Mirė 1973m. birželio 13d. Vašingtone.

POEZIJOS RINKINIAI

- ❖ „Eilėraščiai“ (1932),
- ❖ „Imago mortis“ (1934),
- ❖ „Intymios giesmės“ (1935),
- ❖ „Užgesę chimeros akys“ (1937),
- ❖ rinktinė „Poezija“ (1940).
- ❖ *Išėjimoje išleistos poezijos knygos*
- ❖ „Be tėvynės brangios“ (1942),
- ❖ „Nemuno ilgesys“ (1947),
- ❖ „Sesuo buitį“ (1951),
- ❖ „Kristaliniam karste“ (1957),
- ❖ Rinktinė „Pilnatis“ (1948).

JONAS AISTIS

KONTEKSTAS.

Nepriklausomoje Lietuvoje (1918-1940) susiformuoja jaunų rašytojų karta - **Salomėja Nėris, Bernardas Brazdžionis, Jonas Aistis, Antanas Miškinis**, - kuri stengiasi suderinti romantizmo, liaudies kūrybos, simbolizmo tradiciją su moderniais, avangardiškais lyrikos reiškiniais.

Pirmoji neoromantikų karta siekė išreikšti „tautos dvasią“; antroji – žmogaus sielą. 4-ojo dešimtmečio lyrikoje išreiškiama idealiųjų siekimų ir buitės traukos priešprieša. Neoromantikų poezijos žmogus - kasdienybės žmogus, siekias iš jos arba išsiveržti, arba patirti joje nepakartojamų akimirkų, suvokti savojo gyvenimo svarbą.

Poetai nutolsta nuo oratorinio, manifestinio eilėraščio - pereina prie išpažintinio. Oratorinis eilėraštis rašomas viešumai, skiriamas garsiam skaitymui, jame kalbama apie visuomenei žinomus ir rūpimus dalykus, o lyriniame eilėraštyje širdies paslaptys iškalbamos tyliai, kam nors įsivaizduotam labai arti esančiam. Neoromantikų lyrika - tylių intonacijų, nuoširdaus pokalbio lyrika.

Ši karta jaučiasi savo ką tik atsikūrusios jaunos valstybės vaikais, todėl įsipareigoja tęsti savo tautos kultūros tradicijas. Labiausiai jie jaučiasi įsipareigoję romantizmo ir XX a. pradžios neoromantikų idėjoms.

Jonas Aistis – vienas žymiausių lietuvių lyrikų, intymų lyrinį kalbėjimą derinęs su poetiniu programiškumu, reiškęs neoromantikų kartos idealus: iš šių jis perėmė idealo ir realybės antinomijos, tradicinės kaimo kultūros ir modernios raiškos sintezės principus. Vėlyvojoje kūryboje poetas itin angažavosi Lietuvai ir lietuviškumui. Eleginio, melodingo eilėraščio kūrėjas.

KŪRYBA

- ❖ lyriniame, eleginiame eilėraštyje dominuoja lyrinio subjekto skausmas ir kančia;
- ❖ ironija išsakomam jausmui;
- ❖ teatrališkumas;
- ❖ tautosakos motyvai;
- ❖ polinkis į viduramžių meną;
- ❖ bibliniai motyvai;
- ❖ gamtoje regimi kultūros siužetai;
- ❖ pasakiškumas;
- ❖ istorinis kontekstas.

PRIEŠKARINĖS POEZIJOS PAVYZDYS.

Jono Aisčio eilėraščio „Poezija“

Tai vakaras, tai mariose prigesęs,
Tai slibinas, užčiaupęs degančius nasrus,
O kasa žemę nekantrus Pegasas
Ir kremta žalvario žąslus...

Vai jokim pasakų ieškot, Pegase,
Vai jokime pasigrožėt naktim!
Gal slibino urve ją gyvą rasim,
Gal dar pajėgsime atimt...

Ir krūpčios olose nakties šešėliai,
Ir žvaigždės nerimu į mus žiūrės,

Kai slibino nasrai įtūžę vėlei
Liepsnom kaip laužas sužėrės...

Ir tris dienas, ir tris naktis kovosim –
Praliesim kraujo tris marias
Ir karalaitę gražią išvaduosim,
Bet niekas mūsų žygio pėdsakų neras,

Tik karalaitė gal prikels senovę,
Gal ji pati tą pasaką apsakinės: -
O trečią naktį, slibiną nukovęs,
Ant rankų gyvą išnešė mane...

Kaunas, 1934.01.26

Poezija yra stebuklas, o kūryba – palaima ir kančia. Stebuklas gimsta per palaimą kančioje ir per kančią palaimoje, ir šie jausmai susipynę nuo pradžios (minties gimimo) iki pabaigos (eilėraščio išsivadavimo). Ši sudėtinga, o iš tiesų labai paprasta kūrybos filosofija – raudona Jono Aisčio eilėraščių gija.

Kontekstą eilėraščiui „Poezija“ galėtų sudaryti „Kūrybos valanda“, „Plunksna“, „Katarsis“, „Atsisveikinant“ – eilėraščiai, vienaip ar kitaip paliečiantys kūrimo procesą – svarbiausią J. Aisčio kūrybos temą.

KŪRYBA EMIGRACIJOJE.

Emigracijoje sukurta J. Aisčio poezija skiriasi nuo prieškarinės – joje vyrauja tėvynės meilės, ilgesio motyvai, kaltės dėl paliktos Tėvynės motyvas.

Vienas kraujo lašas būt tave nuplovęs,
O varge jo vieno tu pasigedai,
Nors stiprybę sėmėm iš didžios senovės -
Liko netesėti mūsų pažadai...

Vienų vienas žodis būt tave apgynęs,
Bet varge jo vieno tu pasigedai,
Nors visi žadėjom mirti už tėvynę -
Liko netesėti mūsų pažadai...

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kaip J. Aisčio lyrinis „aš“ suvokia kūrybą?
2. Koks poezijos žmogaus santykis su Tėvyne?
3. Kokie pagrindiniai poezijos įvaizdžiai?

4. RAŠINIŲ TEMOS

1. Menas padeda pabėgti nuo realybės
2. Ką reiškį įsipareigoti tėvynei?
3. Ar kūryba įmanoma be kančios?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

PEIZAŽAS

LAUKAS, kelias, pieva, kryžius,
Šilo juosta mėlyna,
Debesėlių tankus išas
Ir gaudi gaudi daina.

Bėga kelias, ir berželiai
Linksta vėjo pučiami;
Samanotas stogas žalias
Ir šuns balsas prietemy.

Kaunas, 1929.10.29

KARALIAUS ŠUO

NUMIRĖ karaliaus šuo - šunelis geras,
Geriausias iš šunų...
Ir sušaukė karalius visą dvarą
Ant šunio šermenų.

Markizai, freilinos, baronai, grafai,
Ir daug kareivių, daug tarnų
Karaliui meilinos pas šunio kapą,
Geriausio iš šunų...

Karaliui ašara nukrito ant to kapo,
Geriausio iš šunų -

Kaunas, 1928.5.6

KATARSIS

AŠ TIK tau visas širdies gelmes atversiu,
Kaip aš niekad, kaip aš niekam nesakau.
Nusiplauk nekruvinos aukos katarsiu,
Mano, žodžio kruvina auka.

Nesu niekad niekam sakęs šito,
Šito niekam pasakyti negaliu:
Žodis - žiedas pumpure nuvytęs,
Jis numiršta į pasaulį pakeliui.

Tujen niekam nebuvai širdies atvėręs,
Tujen šito nesuprasi niekuomet -
Tau smulkiom stiklų šukelėm žėri
Aukšto skliauto nemarioji klaikuma.

Netelpa many, tai veržias dėkingumas,
Nežinau aš pats, aš pats dėl ko,

Kaunas, 1934.3.20

O toliau - paskendęs kaimas,
Tik žirgeliai tarp klevų -
Šlama liepos tokia laime,
Toku liūdesiu savu.

Tik sukrykš, lyg gervė, svirtis,
Sušlamės daina klevuos...
Gera čia gyvent ir mirti!
Gera vargt čia, Lietuvoj!..

Nukrito freilinų, markizų, grafų,
Baronų ir tarnų...

O juokdarys tik juokino karalių: -
Turi, karaliau, daug šunų,
Bet kur tu rasi kitą tokį pat šunelį,
Geriausią iš šunų?

Užsirūstino karalius ir jo visas dvaras -
Iš tiek dvariškių, tiek tarnų!..
Pakorė juokdary, kad šmeižė šunį gerą,
Geriausią iš šunų...

O taip trokštu visas tapti dūmais
Ir sutirpti kruvinoj aukoj,

Kad tik tau kentėti nebereiktų
To paties gyvenimo - kančios:
Trupučiuką džiaugsmo sopuliu suteikti
Ir į tavo širdį pereit nejučiom...

Tai aš tau ant aukuro padėjau širdį -
Gal nė netikėsi, kad jina gyva?!
Nenorėjau niekad aš tavęs nugirdyt,
O tiktai norėjau palytėt tave!

Paverstą į vyną mano kraują gersi
Ir mane pajusi širdyje, giliai,
Taip nusivalysi tu aukos katarsiu,
O ištikęs skausmas greit tave apleis!

J. AISTIS

TESTAS

1. J. Aistis.

- ☐ impresionistas
- ☐ romantikas
- ☐ neoromantikas

2. J. Aisčio kartos poetai, priklausę tai pačiai literatūros srovei:

- ☐ S. Nėris
- ☐ B. Brazdžionis
- ☐ A. Miškinis
- ☐ B. Krivickas
- ☐ V. Mačernis

3. Jonas Aleksandravičius, Jonas Kossu-Aleksandravičius (kūrybos pradžioje), Jonas Kuosa-Aleksandriškis, Jonas Aistis. Ar visomis pavardės variacijomis poetas pasirašinėjo?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

4. J. Aistis studijavo

- ☐ Vokietijoje
- ☐ Prancūzijoje
- ☐ Lenkijoje

5. Ar visos vardintos darbovietės teisingos? Dėl karo ir okupacijų negalėdamas grįžti į Lietuvą, 1944-1946m. dirbo Nicos archyvuose ir Paryžiaus bibliotekoje, 1946m. su šeima persikėlė į JAV. Iki 1952m. Marijanapolio kolegijoje dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą. 1952-1958m. J.Aistis dirbo Laisvosios Europos lietuvių skyriuje New Yorke, nuo 1958m. gyveno Vašingtone, dirbo Kongreso bibliotekoje.

- ☐ Taip
- ☐ Ne

6. Eilėraščio „Karunka“ tema. (Ištrauka: *Neateina mintys, nesirašo eilės/ Ir nelaša kraujas rašalu juodu;/ Kažin ko taip ilgu, kažin ko taip gaila / Ir pačiam be galo liūdna ir graudu.*)

- ☐ Meilės
- ☐ Kūrėjo
- ☐ Gamtos

7. *LAUKAS, kelias, pieva, kryžius, / Šilo juosta mėlyna, / Debesėlių tankus ąžas / Ir graudi graudi daina.// Bėga kelias, ir berželiai / Linksta vėjo pučiami;/ Samanotas stogas žalias / Ir šuns balsas prietemy.// O toliau - paskendęs kaimas, / Tik žirgeliai tarp klevų - / Šlama liepos tokia laime, / Tokiu liūdesiu savu.// Tik sukrykš, lyg gervė, svirtis, / Sušlamės daina klevuos... / Gera čia gyvent ir mirti! / Šis eilėraštis parašytas*

- ☐ Lietuvoje
- ☐ išeivijoje

8. *NUMIRĖ karaliaus šuo - šunelis geras,/ Geriausias iš šunų.../ Ir sušaukė karalius visą dvarą/ Ant šunio šermenų. Eilėraščio „Karaliaus šuo“ intonacija*

- ☐ liūdna
- ☐ ironiška
- ☐ graudi
- ☐ linksma

9. *Vienas kraujo lašas būt tave nuplovęs,/ O varge jo vieno tu pasigedai,/Nors stiprybę sėmėm iš didžios senovės -/ Liko netesėti mūsų pažadai...// Vieni vienas žodis būt tave apgynęs,/ Bet varge jo vieno tu pasigedai,/Nors visi žadėjom mirti už tėvynę -/Liko netesėti mūsų pažadai... Šis eilėraštis parašytas*

- ☐ Lietuvoje
- ☐ išeivijoje

10. *Ak, taip kas vakaras vis saulė leisis/ Plonyčiais spinduliais.../ Atleisk, nes jei ir tu man neatleisi,/ Tai kas gi man atleis? Eilėraštis „Atleisk“*

- ☐ simbolistinis
- ☐ elegiškas
- ☐ niūrus

H. RADAUSKAS

(1910-1970)

- ❖ Gimė 1910m. Krokuvoje (Lenkijoje). Augo Gikonių kaime, Rozalimo valsčiuje, Panevėžio apskrityje.
- ❖ Pirmąjį pasaulinį karą praleido Rusijoje, Sibire (Novo-Nikolajevske) lankė pradžios mokyklą.
- ❖ 1921m. grįžo į Lietuvą. Mokėsi Panevėžio gimnazijoje ir mokytojų seminarijoje. Studijų metais pradėjo rašyti poeziją. 1929m. baigęs seminariją, vienerius metus mokytojavo Kazokiškio pradžios mokykloje.
- ❖ Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete studijavo lietuvių, vokiečių, rusų kalbas ir literatūras.
- ❖ 1936m. buvo Klaipėdos radiofono pranešėjas lietuvių ir vokiečių kalbomis.
- ❖ 1937-1941m. dirbo Švietimo ministerijos knygų leidimo komisijoje redaktoriumi.
- ❖ 1944-1945m. gyveno Berlyne, iš ten persikėlė į Reutlingeną. Dirbo prancūzų įstaigoje.
- ❖ 1949m. atvyko į JAV. Gyveno Baltimorėje, Čikagoje, nuo 1959m. Vašingtone dirbo Kongreso bibliotekoje.
- ❖ Mirė 1970m. rugpjūčio 27d. Vašingtone.

Eilėraščių rinkiniai: „Fontanas“, „Strėlė danguje“, „Žiemos daina“.

Tomas Venclova: „Be abejonės, menas jam buvo aukščiau už visa kita. Bet pirmiausia dėl to, kad menas yra būdas kažką išsaugoti”.

KONTEKSTAS.

Nepriklausomybės laikotarpiu lietuvių poezija plėtojo lyrinę – dainuojamąją tradiciją. Pagrindinės šios poezijos tematinės jungtys buvo žmogus – gamta, žmogus – istorija, žmogus – nacionalinė kultūra. Lietuvai aktyviau sąveikaujant su Vakarų Europos kultūra, į ją ima skverbtis modernieji kultūriniai sąjūdžiai, kurie turėjo poveikį menui, filosofijai, politikai ir t.t. Modernizmo estetikos principai, poetinės leksikos novatoriškumas, pasakojimo perspektyvų kaita, žanrų maišatis – turėjo būti diegiami į kiekvieną literatūrą, jeigu ji norėjo kalbėti šiuolaikine menine kalba. Kūryboje atsirado naujas reiškiny – vadinamoji „miestietiškoji” poezija. Naujajame eilėraštyje atsiranda šiuolaikinės civilizacijos išugdytas naujo tipo intelektas, kuris mąsto ir kalba netradicinėmis sąvokomis. Tokioje kultūrinėje aplinkoje H. Radausko poezijos pasirodymas buvo savalaikis reiškiny, sudedamoji viso kultūrinio proceso dalis.

KŪRYBA

PERSKAITYKITE KŪRYBOS APŽVALGĄ, PLAČIAU PAKOMENTUOKITE (remdamiesi skaitytais eilėraščiais) PARYŠKINTAS MINTIS.

- ❖ H. Radausko kūryba stovi atokiau nuo prieškarinio neoromantikų lyrikos. Svarbiausias skirtumas – lyrinio subjekto vaidmuo eilėraštyje. H. Radausko poezijos lyrinis subjektas **nesiekia intymiai išsakyti savuosius jausmus, greičiau pasakoja istorijas** pats joje nedalyvaudamas arba stebi savo surežisuotą vaizdą ir žodžių spektaklį; matome pagrindinius ir šalutinius veikėjus, aplinkybes, santykius, įvykių užuomazgas ir atomazgas. Šiame poetiniame kalbėjime susipina ironija ir stiprus gyvenimo tragiškumo pojūtis, ypač sustiprėjęs vėlyvojoje kūryboje.
- ❖ Pagrindinis H. Radausko poezijos bruožas – žmogaus gyvenimo apmąstymas, dažnai teatrališkas ir ironiškas, paremtas paradoksaus. H. Radausko kūryboje pabrėžiama nuostata, kad **poezija neturi spręsti politinio gyvenimo problemų**, kad ji netarnauja kokiems nors aktualiems visuomeninio gyvenimo tikslams.
- ❖ Pasaulinio meno ir literatūros patirtis formuoja poeto požiūrį į žmogui išskylančius gyvenimo klausimus. H. Radausko **eilėraščiuose gausu atvirų ir užslėptų nuorodų į literatūros, dailės ir muzikos istoriją**. Taigi norint šią poeziją suprasti reikia išmanyti kultūros ir meno istoriją, kad galėtum atpažinti įvairių epochų meno ir literatūros užuominas. Nors H. Radausko eilėraščiai priskiriami modernizmui, juose dažnai remiamasi artimomis klasicizmo literatūrai ir menui temomis bei motyvais.
- ❖ H. Radausko eilėraščiuose **vyrauja poetinės transformacijos** principas, kai į eilėraščio erdvę patekę daiktai ar reiškiniai netenka įprastų savybių ir įgauna nebūdingų bruožų, kurie atskleidžia poeto kuriamo pasaulio reikšmės, pavyzdžiui, augalai „atplėšiami” nuo šaknų ir ima judėti erdvėje, tikrovė „nužudoma”, kad galėtų atgimti naujai kuriamame poetiniame pasaulyje.
- ❖ Poetinės transformacijos atskleidžia nuolat kintantį H. Radausko požiūrį ir vertinimus. Apie tai jis tiesiai pasako: „Pasauliu netikiu, o Pasaka tikiu”. Šitas pasakiškas stebuklų, karnavalo, džiazmo ir žiaurumų supynimas, netikėtas gyvenimo smulkmenų

sureikšminimas rodo, kad poetas atsisako įprasto, tradicijos diktuojamo žvelgimo į pasaulį ir siūlo naują, netikėtą požiūrį. **H. Radausko kūryboje apskritai labai dažna kūrybos ir kūrėjo tema.**

- ❖ Labai taisyklinga, skaidri H. Radausko eilėraščių struktūra: strofų sandara, eilėdara, intonacija.
- ❖

PASAMPROTAUKIME

Ar menininkas turėtų dalyvauti politiniame gyvenime? Kodėl?

TEMOS

Gamta, jos grožis. Gamta – neišsemiamas grožio ir įkvėpimo šaltinis („*Saulės darbai*“, „*Vasaros diena*“, „*Kalnuose*“, „*Žiemos pasaka*“).

Kūryba, poeto likimas. Poeto paskirtis - kurti grožį („*Poetai arba Katastrofa*“, „*Skulptorius lipdo Centaurus*“, „*Deganti šaka*“, „*Dainos gimimas*“).

Meilė („*Lunatikė*“, „*Pirmoji naktis*“, „*Undinės*“, „*Malda blondinei*“).

Gyvenimas, pasaulis. Nusivylimas tikrove ir tikėjimas vaizduotės, pasakos galia („*Girtuoklis grįžta namo*“, „*Uostas*“, „*Pasaka*“)

PASKAITYKITE IŠTRAUKĄ IŠ INTERVIU SU POETU IR ATSAKYKITE, KAS JAM YRA ĮKVĖPIMAS.

Kaip Jūs kuriate eilėraščius (laukiate įkvėpimo ar kada yra laiko, rašote dienomis ar naktimis ir t.t.)? „Įkvėpimo“ sąvoka yra be galo neaiški ir dažnai klaidinanti. Jau Platonas kadaise įspėjo poetus, kad jie neimtų kurti anksčiau, negu jų sielą pagaus mūzos ir įkvėps jiems dainas. Gražūs eilėraščiai esą ne žmogaus, o dievų kūriniai. Tačiau, kaip žinome, net ir romantiškos krypties poetai brandindavo savo eilėraščius. Vadinas, žmogus taisydavo tai, ką jam buvo įkvėpusios mūzos. Bene geriausiai apie tai yra pasakęs Paul Valery: „Dievai maloningai duoda mums pirmąją eilutę, tačiau mes turim suformuoti antrąją, kuri harmonizuotų su pirmąja ir būtų verta savo antgamtiškos sesers.“ Kai dėl antrosios klausimo dalies, tai turiu pažymėti, kad nei dienos, nei metų laikai, nei oro atmainos mano rašymui jokios įtakos neturi.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kuo H. Radausko poezija skiriasi nuo neoromantikų?
2. Apibūdinkite H. Radausko poezijos lyrinį subjektą.
3. Kokį pėdsaką Antrasis pasaulinis karas ir emigracija paliko poeto kūryboje?
4. H. Radauskas buvo vadinamas „menų alkoholiku“. Kaip šis poeto asmenybės bruožas atsisipindi jo kūryboje?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Menas padeda pabėgti nuo realybės

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

ŽODIS

Jie kirviu sukapojo žodį,
Užrakino vario raktu,
O jis mūro akmenį skrodė
Nemirtingo žingsnio taktu.

Prieš jį puolė javai ant kelių
Ir nutilo paukščiai, kada
Jis aidėjo aklų trobelių
Sidabrinės dainos gaida.

Jį už ančio nešėsi vaikas
Vakarų aušros ramume,
Jį augino didelis Laikas
Šaknimis po gruodžio žeme.

Saulė pramušė plūtą švino,
Sultys ėmė užt kaip kadais,
Šakomis padangę užtvino
Ir užpylė žemę žiedais.

DAINOS GIMIMAS

Aš nestatau namų, aš nevedu tautos,
Aš sėdžiu po šakom akacijos baltos,

Ir vėjas dangiškas į jos lapus atklysta,
Ir paukštis čiulbantis joj suka savo lizdą,

Ir skamba medyje melodija tyli,

O aš klausausi jos ir užrašau smėly,

Ir vamzdį paimu, ir groju, ir dainuoju
Su vėju ir paukščiu ir su medžiu baltuoju,

Ir užia debesys nežemiškos spalvos
Virš tos dainuojančios ir grojančios kalvos.

LAIŠKAI SAU PAČIAM

Vos liesdamas daiktus ir žmones,
Aš laikausi pats už savęs
Ir einu be dangaus malonės
Per pasaulio gatves.

Ir kažin kur rieda vežikai,
Ir kažin ką loja šuva,
Ir kažin ką plėšia plėšikai,
Ir kažin kam ritas galva.

Mus nelaimės veja, kaip aras
Veja bėgančią avį laukais.
Bet nei badas, nei maras, nei karas,
Nei pragaras mūs nepakeis.

Negaliu nė vienam padėti
Ir padėti man neprašau.
Negaliu nežydėt, neliūdėti
Ir sau laiškus - eiles rašau

STRĖLĖ DANGUJE

Aš - kaip strėlė, kurią paleido vaikas
\ baltą obelį žaliajam pajūry,
Ir debesis žiedų, tarytum gulgė,
Mirgėdamas į bangą nusileido,
Ir stebis vaikas ir negali putų
Atskirti nuo žiedų.

Aš - kaip strėlė, kurią stiprus ir jaunas
Medžiotojas į praskrendantį arą
Paleido, bet į paukštį nepataikė

Ir sužeidė didžiulę seną saulę
Ir visą vakarą krauju užpylė,
Ir numirė diena.

Aš - kaip strėlė, kurią netekęs proto
Kareivis prieš apsuptoj tvirtovėj
Paleido naktį į galingą dangų
Prašyt pagalbos, bet, neradus Dievo,
Strėlė klajoja tarp šaltų žvaigždynų,
Nedriisdama sugrižt.

H. RADAUSKAS TESTAS

1. H. Radauską, kaip menų alkoholiką, apibūdino

- ☐ H. Nagys
- ☐ A. Nyka-Niliūnas
- ☐ V. Mačernis

2. Ar H. Radauskas dirbo Klaipėdos radiofone?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

3. Ar H. Radauskas išeivis?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

4. H. Radausko kūrybos kredo

- ☐ „aš nestatau namų, aš nevedu tautos“
- ☐ „pasauliu netikiu, o pasaka tikiu“
- ☐ „manas išgelbės pasaulį“

5. Aš ieškau nieko nepametęs./ Randu žodžius, randu ritmus./ Džiaugiuos, kaip geležėlę radęs./ Aš vaikštau vienas, neramus./ Neprijaukinamas kaip katės. H. Radauskas „Atradimai“ Eilėraštyje išsakomas požiūris

- ☐ į save
- ☐ savo kūrybos kelią
- ☐ pasaulio tvarką

6. H. Radausko eilėraščiams būdingas

- ☐ dramatiškumas
- ☐ jausmingumas
- ☐ pasakiškumas
- ☐ dinamiškumas

7. H. Radauskas skeptiškai žiūrėjo į

- ☐ A. Škėmos kūrybą.
- ☐ B. Brazdžionio kūrybą.
- ☐ A. Mackaus kūrybą.

8. Ar H. Radauskas rašo karo temomis?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Ar išeivijoje parašytoje poezijoje jaučiame nostalgiją Lietuvai?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

10. Eilėraščio „Strėlė danguje“ tema

- ☐ karas
- ☐ brutalumas
- ☐ kūrėjo kelias

SALOMĖJA NĖRIS

(1904-1945)

- ❖ Gimė 1904m. lapkričio 17d. Kiršų kaime, Vilkaviškio apskrityje. Mokėsi Alvito pradžios mokykloje, nuo 1918m. Marijampolės gimnazijoje. 1919m. persikėlė į Vilkaviškio "Žiburio" gimnazijos ketvirtą klasę. Gimnazijoje pasižymėjo kaip dailininkė ir poetė, dalyvavo ateitininkų kuopos veikloje. Pirmuosius eilėraščių pasirašinėjo *Liūdytės* ir *Juraitės* slapyvardžiu, nuo 1923m. – *Salomėjos Nėries* slapyvardžiu.
- ❖ Baigusi gimnaziją, 1924m. S.Nėris įstojo į Lietuvos universiteto Teologijos filosofijos fakultetą, kur studijavo lietuvių literatūrą. Greta studijavo vokiečių kalbą ir literatūrą, pedagogiką-psichologiją, dalyvavo ateitininkų meno draugijos „Šatrija“ veikloje.
- ❖ 1927m. buvo išleistas pirmasis S.Nėries poezijos rinkinys.
- ❖ 1928m. S.Nėris baigė universitetą ir gavo paskyrimą į Seinų „Žiburio“ gimnaziją Lazdijuose, kur dėstė vokiečių kalbą. Atostogų metu poetė keliavo po Vakarų Europą, gilino vokiečių kalbos studijas.
- ❖ 1931m. apsigyveno Kaune, kur vertėsi pamokomis, redagavo lietuvių liaudies pasakas. Rinkinys „Pėdos smėly“
- ❖ 1934-1936m. S.Nėris dirbo mergaičių gimnazijoje Panevėžyje. 1936m. pabaigoje ištakėjo ir gyveno Paryžiuje iki 1937m. Grįžusi į Lietuvą, S.Nėris buvo paskirta mokytojauti į Kauno trečiąją gimnaziją. Apsigyveno Palemonė.
- ❖ 1938m. buvo išleistas gražiausias S.Nėries poezijos rinkinys „*Diemedžiu žydėsiu*“, už kurį poetei paskirta Valstybinė literatūros premija.
- ❖ 1940m. okupacija S.Nėries gyvenime reiškė gyvenimo dramos kulminaciją. Ji buvo paskirta vadinamojo Liaudies Seimo atstove, taip pat buvo išrinkta į delegaciją vykti į Sovietų Sąjungos Aukščiausiąją tarybą prašyti, kad okupuota Lietuva būtų priimta į Sovietų Sąjungos sudėtį. Jai buvo pavesta parašyti poemą Stalino garbei. Poetė tokią poemą parašė. Be to, ji rašė ir daugiau eilėraščių partinėmis temomis. Ligi šiol yra daug įvairių nuomonių apie jos visišką ištikimumą.
- ❖ Kilus karui, S.Nėris išvyko į Rusiją.
- ❖ 1944m. grįžo į Kauną, bet sunkiai susirgo ir mirė Maskvos ligoninėje 1945m. liepos 7d. Palaidota Kaune, Kultūros muziejaus sodelyje, perlaidota Petrašiūnų kapinėse.
- ❖ 1994 pasirodo rinkinys „Prie didelio kelio“.
- ❖ Galite pamatyti poetę <http://www.youtube.com/watch?v=RYvrLxmLSos#t=0>

SALOMĖJA NĖRIS

KONTEKSTAS.

Nepriklausomoje Lietuvoje (1918-1940) susiformuoja jaunų rašytojų karta - **Salomėja Nėris, Bernardas Brazdžionis, Jonas Aistis, Antanas Miškinis**, - kuri stengiasi suderinti romantizmo, liaudies kūrybos, simbolizmo tradiciją su moderniais, avangardiškais lyrikos reiškiniais.

Pirmoji neoromantikų karta siekė išreikšti „tautos dvasią“; antroji – žmogaus sielą. Poetai nutolsta nuo simbolistinio nekonkretumo, susitelkia ties konkretaus žmogaus sielos gyveniniu. Jiems svarbus individualus įsiklausymas į savo būtį, asmenišką pasaulio pamatymą. Išgyvenimų turinį sudaro sudėtingų jausmų drama, būties spėlionė, akimirkos patyrimas ir apmąstymas. Ypač elegiškai apmąstoma laiko tėkmė.

4-ojo dešimtmečio lyrikoje išreiškiama idealiųjų siekimų ir buities traukos priešprieša. Neoromantikų poezijos žmogus - kasdienybės žmogus, siekias iš jos arba išsiveržti, arba patirti joje nepakartojamą akimirką, suvokti savo gyvenimo svarbą.

Poetai nutolsta nuo oratorinio, manifestinio eilėraščio - pereina prie išpažintinio. Oratorinis eilėraštis rašomas viešumai, skiriamas garsiam skaitymui, jame kalbama apie visuomenei žinomus ir rūpimus dalykus, o lyriniame eilėraštyje širdies paslaptys iškalbamos tyliai, kam nors įsivaizduotam labai arti esančiam. Neoromantikų lyrika - tylių intonacijų, nuoširdaus pokalbio lyrika. Čia daug nepasakymo iki galo, neišbaigtos minties. Tai išduoda ir eilėraščio forma: vyrauja trumpas eilėraštis, trumpi nebaigti sakiniai.

Iš Vakarų Europos filosofų bei kūrėjų jaunoji neoromantikų karta perima katastrofizmo nuojautas, „amžiaus pabaigos“, civilizacijos „saulėlydžio“ temas. Kita vertus, ši karta jaučiasi savo ką tik atsikūrusios jaunos valstybės vaikais, todėl įsipareigoja tęsti savo tautos kultūros tradicijas. Labiausiai jie jaučiasi įsipareigoję romantizmo ir XX a. pradžios neoromantikų idėjoms.

Rinkinys „Diemedžiu žydėsiu“

- Pagrindinis eilėraščių orientyras – liaudies dainos lyrizmas.
- Eilėraščiuose dominuoja romanso poetika, džiaugsmingai išsakomos jaunystės svajonės ir lūkesčiai.
- Visai S. Nėries kūrybai būdingas romantinis maksimalizmas, vėliau įgyjantis dramatizmo atspalvį.
- Lyriniam subjektui yra svarbus ryšys su gimtąja žeme.

Tai svarbiausias poetės rinkinys. **Už jį Nėris gavo Valstybės premiją.** Rinkinyje matome pasikeitusį poetinį pasaulėvaizdį ir pasikeitusius lyrinio subjekto išgyvenimus.

Čia daug iš socialinio jautrumo kilusių eilių, didmiesčio (Paryžiaus) ir jo kultūros paveikslų. Solidarizuojamasi su visuomenės atstumtaisiais, kalbama MES vardu. Vis dėlto Nėriai netinka pikto-kas tonas, rašymas ne iš AŠ situacijų, ne iš emocinių viršūnių. Šiuose eilėraščiuose nėra naujo, per vieną akimirką atrasto patyrimo. Įsileisti nauji vaizdai (žmogus darbininkas, grandinės) neturi šaknų jos poezijoje. Gražiausi šios temos eilėraščiai - „Mažoji mano geiša“, „Dvidešimti su“.

Su poetės pasaulėjautos šerdimi itin susiję iš nuoskaudos, našlaitiškumo, konflikto su visuomene kilę savo trapius ir pasmerktą gyvenimo vertę teigiantys eilėraščiai („Benamės varnos“, „Varnos“, „Dėdės“, „Šį rudenį“).

Greta šių rūstokų eilėraščių - **skaidrūs gyvenimo išminties etiudai**. Jaunystės džiaugsmus ir nuoskaudas jau pakeitė ramybė ir supratimas. Dabar pajuntamas begalinis gerumas gyventi: vidury nakties nubudus klausytis miško vėjų, žiūrėti į saulę, į vakarą, į alyvų žiedus. Jausmą, kad ESI, suteikia pati gyvenimo tėkmė. **Gyvenimo meilė šiame rinkinyje rami ir džiugi**. Žmogaus laikinumo, mirties artumo ir gamtos amžinybės suvokimą lydi šviesus gaudulys.

Eilėraščio vaizdas be smulkmenų, skaidrus: atrinktos tik kelios detalės, į jas nukreipiama visa minties energija. Rugiagėlė, alyvos žiedas labiausiai atitinka žmogiškosios būties pajautą - **gyvenimas gražus, bet ir trapus, nepastebimas, praeinantis, „nuvystantis“**.

Nėries lyrikoje apie laiko tėkmę nefilosofuojama abstrakčiai - laiko tėkmė patiriama konkrečiai, mąstant apie save laike. Jaunystės lyrikos emociingas šūksnis dabar virsta atodūsiu, šauktukų retėja, daugėja daugtaškių, brūkšnių. Charakteringi eilėraščiai „Alyvos“, „Diemedžiu žydėsiu“, kuriuose, atrodo, kalbama apie pavasarį, bet eilėraštis iš tikrųjų ne apie jį, o apie lyrinį subjektą. Apie žmogiškąją situaciją pradedama kalbėti nuo aplinkos. Tik po to itin taupiai (kiekviename posme - tik po vieną eilutę!) užsimenama apie save, apie tai, kaip lyrinis subjektas pasijunta patyręs staigų atradimą.

Viena eilėraščio „Diemedžiu žydėsiu“ mintis yra ta, kad vienąkart MANEŠ nebebus. Bet lygiai tuo pačiu metu (eilėraščio radimosi metu) kalbantįjį ištinka ir kita mintis - mintis apie pavasario galią pažadinti gyvybę. Atjojęs pavasaris savo žvilgsniu prikels subjektą gyventi kitu pavidalu - žydėti diemedžiu. Tad eilėraštis ne tik apie mirtį, bet ir apie gyvybės stebuklą. Todėl tokia šviesi melancholija.

Žemė - vieta žmogui gyventi ir mirti. **Ir vieta augti diemedžiu ir žydėti.** Žemės figūra, „įsiterpusi“ tarp lyrinio subjekto ir pavasario, šiame eilėraštyje leidžia išspręsti būties-nebūties rūpestį.

PASAMPROTAUKIME

Ar jaunam žmogui reikia susimąstyti apie savo gyvenimo trapumą?

RINKINYS „Prie didelio kelio“

- Tai karo metų eilėraščių rinkinys.
- Jame poetė itin išryškina skaudų savo klaidų apmąstymą, tėvynės, kalbos, artimųjų ilgesį.
- Be poetės valios rinkinys buvo ideologiškai angažuotas ir pavadintas „Lakštingala negali nečiulbėti“.
- Abiejuose namų ilgesio emocija pinasi su privalomo optimizmo ir privalomų temų eilėraščiais.
- „Prie didelio kelio“ išleistas tik 1994 metais.

DIALOGO POEZIJA. Atskirta nuo gimtinės Nėris glaudžiasi prie jos kultūros: išsirašo į sąsiuvinį liaudies dainas, įsiklauso į jų intonacijas. Prisiima raudotojos poziciją. Raudai būdingas kreipimasis į prarandamą objektą, į amžiną ir guodžiančią gamtą - vėją, paukštį, medžius, žemę. Tokiu dialogu pagrįsta ir Nėries poezija. Dialogas yra ir **kontakto ieškojimas su savo namais ir sava kultūra**. Nėries eilėse kalbinama saulė, lakštingala, juodas varnas; prašoma, kad jie arba padėtų įveikti atstumą, arba nuneštų (parneštų) žinią, arba globotų gimtinėje pasilikusius.

Į dialogą įveda pirmasis rinkinio eilėraštis „**Maironiui**“. Atskirtume, atstūmime („Sako: mirdamas mane tu keikei“) ieškoma ir bendrystės. Ji matoma visame rinkinyje: nuo įsijautimo į Maironio poeziją iki poetinių laikysenų perėmimo. Poetė tarsi atsiprašydama, tarsi ieškodama

pasiteisinimo perima Maironio poezijos užduotį - išsakyti meilę Lietuvai, toli likusios tėvynės ilgesį, kalbėti apie lietuvių ir prūsų kovas Viduramžiais. Eilėraštyje „Maironiui“ ne tik kreipiamasi į autoritetą, bet ir apmąstomas savas kelias.

Eilėraštyje išsakyta ir dvasios kančia, ir savo kaltės jautimas, ir bandymas pasiteisinti, ir meilė. Panašus santykis ir su tėvyne (eilėraštis „**Tėvynei**“): „Nepardaviau tavęs aš niekad, / Neišdaviau, mieloji!“ Daugelyje eilėraščių išsakoma kaltės, beteisės savijauta („Akys man temsta nuo ašarėlių - / Tokia beteisė...“). **Širdį gildo savos kaltės suvokimas**. Stipriausiai jis išreikštas eilėraštyje „Tolimas sapnas“; jame kuriama krikščioniško nusižeminimo, atgailos ir atleidimo vilties situacija.

Eilėse nuolat primenamas savos kaltės pripažinimas ir meilės išpažinimas leidžia tikėtis atleidimo, tikėtis, kad gimtinė ir gimtoji kultūra neatstums, priglaus. Su viltimi sumišusi baimė ir nedrąsa - ar priims tėvynė, ar žiburėlis lauks? Prisiimama pati nuolankiausia pozicija: į tavę pareičiau keliais, gerčiau iš avinėlio pėdos, būčiau slietu tavo arimuos - tik atleisk ir priimk. **Reikia turėti labai tvirtą dvasią, kad sugebėtum šitaip nusilenkti, nusižeminti**. Ir reikia labai mylėti.

Suspausta širdis, liūdesys išsakomas vienu Nėries poezijai būdingu žodžiu „širdgėla“. Ankstyvojoje lyrikoje ji labiau siejama su įsijautimu į gamtą, su vasaros grožio ir gyvybės nykimu gamtoje („širdgėla rudenė“, „bėgalinė širdgėla - ruduo“); dabar - visos emocijos ir viso gyvenimo patyrimas suteka į vieną vienintelę būseną - širdgėlą. Širdį gelia ne tik dėl savos kaltės, bet ir dėl karo siaubo, dėl daugelio suluošintų gyvenimų. Labai skaudžiai apie tai susimąstoma eilėraščiuose „**Prie didelio kelio**“, „**Vėlinės**“.

Karo ugnyje Nėries eilių lyrinis subjektas ieško to, kas stiprintų, padėtų gyventi.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

5. Koks poezijos žmogaus santykis su Tėvyne?
6. Kokie pagrindiniai poezijos įvaizdžiai?
7. Kokios temos dominuoja rinkinyje „Diemedžiu žydėsiu“?
8. Kokios temos dominuoja rinkinyje „Prie didelio kelio“?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar visada žmogus gali rinktis ir yra atsakingas už savo veiksmus?
2. Ar žmogus pats savo likimo kalvis?
3. Gyvenimo džiaugsmo tema S. Nėries poezijoje?
4. Kaltės ir atgailos tema S. Nėries poezijoje

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XI kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

DIEMEDŽIU ŽYDĖSIU

Ir vienąkart, pavasari,
Tu vėl atėjosi drąsiai -
O mylimas pavasari,
Manęs jau neberasi - -

Sulaikęs juodbėrį staiga,
Į žemę pažiūrėsi:
Ir žemė taps žiedais marga ...
Aš diemedžiu žydėsiu - -

1936.III.3.

AŠ NENORIU MIRTI

Amžius tu šlamėsi,
Šilkalapi uosi -
O naktim žvaigždėtom
Vasaros šiltos
Tyliame pavėsy,
Kai šakom sūpuosi,
Šimtąkart girdėtą
Meilę čia kartos -

Aš nenoriu mirti,
Nė žemelėj pūti -
Aš gyventi trokštu
Su tavim drauge! -
Aš nenoriu mirti! -
Geriau uosiu būti,
Šaltu akmens bokštu,
Mažyte sraige -

1937.VIII.23.

TOLIMAS SAPNAS

Tarp žydinčių kaštanų
Raudona bažnytėlė. -
Juk čia vaikystė mano!
Nejau ji grįžo vėlei?

Aš nedrąsi stovėjau
Piliorium prisiglaudus, -
O žmonės trankiai ėjo
Ir prie altoriaus spaudės.

Manęs čia nepažįsta
Pro gedulingą šydą.

Bet kojos žengt nedrįsta -
Tiek daug, tiek daugel klydę.

Sakykloj kalba - keista! -
Jisai - iš Galilėjos:
- Tebūna jai atleista,
Nes daug jinai mylėjo!

Ir man be galo graudu -
Malda širdy netilpo.
Vargonai gaudė, gaudė...
Ir žvakės tirpo, tirpo...

Maskva, 1943.I.2.

PRIE DIDELIO KELIO

Prie didelio kelio stovėjom - žiūrėjom. ..
O liūdesiai gūdūs kelių didelių!
Nuėjo, nuėjo... žiūrėkit! - nuėjo
Pavasaris mūsų didžiuoju keliu!

Už kalno, už juodo pavasaris nyko
Su gėstančia saule, su balta diena. ..
Ištiso prieš mus be dainų, be vainikų
Maskva, 1942.XII.21.

Nutilus pakalnė - šalta ir liūdna.

Ir gluosniais mes virtom prie didelio kelio,
Beržais svyrūnėliais prie stepės plačios.
Ir svyra mums šakos, n krinta lapeliai,
Ir veria mus speigas lig šėrdies pačios.

S. NĖRIS
TESTAS

1. S. Nėries poezija priklauso..... literatūros srovei.

- ☐ romantikų
- ☐ neoromantikų
- ☐ impresionistų

2. Kurio eilėraščių rinkinio pasirodymą įkvepia Dariaus ir Girėno skrydis?

- ☐ „Anksti rytą“
- ☐ „Pėdos smėly“
- ☐ „Per lūžtantį ledą“
- ☐ „Diemedžiu žydėsiu“
- ☐ „Prie didelio kelio“

3. Kuriame eilėraščių rinkinyje dominuoja kaltės, atgailos, ilgesio temos?

- ☐ „Diemedžiu žydėsiu“
- ☐ „Prie didelio kelio“
- ☐ „Pėdos smėly“
- ☐ „Lakštingala negali nečiulbėti“

4. Kuris S. Nėries gyvenimo laikotarpis liudija žmogaus klystkelių?

- ☐ Ankstyvoji jaunystė
- ☐ Vedybos
- ☐ Antrasis pasaulinis karas

5. Revoliucinius eilėraščius S. Nėris spausdino leidinyje

- ☐ „Keturi vėjai“
- ☐ „Trečias frontas“
- ☐ „Darbininkas“

6. Kam skirtas šios eilutės? *Sako, mirdamas mane tu keikei, / O numiręs surūstėjai dar labiau. / Ligi šiol aš negaliu vis atsipeikėt:/ Juk tave mylėjau ir gerbiau.*

- ☐ J. Eretui
- ☐ Stalinui
- ☐ Maironiui
- ☐ B. Brazdžioniui

7. Ar S. Nėris yra dirbusi mokytoja?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

8. Ar S. Nėries poezija susijusi su poetės asmeniniais išgyvenimais?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Ar yra išlikę S. Nėries dienoraščiai ir laiškai?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

10. Iš kokio eilėraščių rinkinio šis eilėraštis? *Ir viena kartą, pavasari, Tu vėl atjosi drąsiai - O mylimas pavasari, Manęs jau neberasi - -*

- ☐ „Anksti rytą“
- ☐ „Per lūžtantį ledą“
- ☐ „Diemedžiu žydėsiu“
- ☐ „Prie didelio kelio“

VYTAUTAS MAČERNIS

(1921-1944)

- ❖ Gimė 1921m. birželio 5d. Šarnelėje, netoli Žemaičių Kalvarijos. Jis mokėsi Sedos progimnazijoje, Telšių gimnazijoje.
- ❖ 1939m. įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakultetą. Studijavo anglų k. ir literatūrą.
- ❖ 1940m. persikėlė į Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakultetą.
- ❖ 1941m. metė anglistiką, perėjo į filosofiją, kurią studijavo iki pat universiteto uždarymo.
- ❖ 1943m. Vokiečiams uždarius Vilniaus universitetą, V.Mačernis grįžo į tėviškę.
- ❖ Bolševikų armijoms artėjant, V.Mačernis nusprendė trauktis į Vakarus, ir žuvo prie Žemaičių Kalvarijos 1944m. spalio 7d. Palaidotas Šarnelėje.

V.Mačernis nespėjo išleisti nė vieno savo poezijos rinkinio. Vienintelis didesnės apimties visiškai užbaigtas kūrinys "Vizijos" pirmą kartą išleistas Romoje, 1947m.

VYTAUTAS MAČERNIS

„Tai didelių vertybių ieškančios, abejojančios ir besikankinančios sielos istorija. Joje įrašytas žmoniškumo, ramybės, gėrio ilgesys, trapi meilė žemei ir gyvenimui...”

V. Kubilius

„aš degiau nerimu, vedančiu į pažinimo gelmes“

„Mokėkime gyventi ir dūžtančiose formose“

KONTEKSTAS.

Visą trumpą savo gyvenimą paskyrė žmogaus gyvenimo prasmės ieškojimui. Jis gilinosi į tokius sudėtingus būties klausimus kaip: kodėl jis gyvena Žemėje? Kokia žmonijos misija joje? Kodėl egzistuoja pasaulis, kupinas kančios, skausmo ir neapykantos. Jam pačiam teko tą skausmą išgyventi.

KŪRYBA

TRUMPAI

- ❖ Lyrinio aš abejonės ir nerimas;
- ❖ Pagrindinis motyvas – mirtis;
- ❖ Lyrika autentiška;
- ❖ Jaudina sielos atvirumu ir trapumu;
- ❖ Įkvėpimo šaltinis – gimtoji Žemaitijos žemė. „Vizijos“
- ❖ Sonetai – reikšmingiausias V. Mačernio eilėraščių ciklas.
- ❖ Poetas jį rašė labai jaunas, vos aštuoniolikos – dvidešimt vienerių metų (1939 – 1942).
- ❖ Atkakliai ieškojo atsakymų į jaunystėje iškilusias klausimus: kodėl žmogus ateina į šį pasaulį, kokia gyvenimo prasmė?
- ❖ Mąstyti jam padėjo skaitytos knygos.
- ❖ Vizijų ciklas sudarytas iš įžangos, septynių regėjimų ir pabaigos. Svarbus skaičius septyni – mistinis, magiškas.

Eilėraščių ir sonetų žmogus

Ieškantis laimės;

Liūdintis;

Vienišas;

Kenčiantis;

Išdidus;

Ieškantis gyvenimo prasmės;

Norintis rasti teisingą kelią;

Nebijantis išbandymų;

.

„Vizijos“

Viename laiške pats V. Mačernis rašo: „<...> *Aš esu didelis svajotojas ir fantastas, todėl daugiau gyvenu ateitim, tikėjimu, regėjimais.* <...> **Vizija** – tai mano turtas, svajonė – tai mano dabartis, praeitis ir ateitis“.

"Vizijos" – reikšmingiausias Mačernio eilėraščių ciklas.

Poetas jį rašė labai jaunas, vos aštuoniolikos – dvidešimt vienerių metų. Atkakliai ieškojo atsakymų į jaunystėje iškilusius klausimus: kodėl žmogus ateina į šį pasaulį, kokia gyvenimo prasmė? Mąstyti jam padėjo skaitytos knygos.

„Vizijų“ ciklas sudarytas iš:

- įžangos,
- septynių regėjimų
- pabaigos.

Būdamas 17 metų, Vytautas Mačernis parašė eilėraštį „Vizija“, kuris vėliau atsisakius paskutiniojo posmo, virto svarbiausia jo gyvenimo kūrinio įžanga.

„Trečiojoje“ vizijoje pasirodo Senolė, kurią galėtume laikyti pagrindine ciklo veikėja. Ji pasirodo išskirtine savo gyvenimo – vestuvių – dieną „jaunosios rūbais“. Ji atlieka vaidmenį, susijusį su vandens prasmėmis – atgaivinimo, apvalymo, sakralizavimo. Senolė laimina laukus – darbo vietą, dabar gyvenančių ir būsimų kartų veiklos erdvę. Pati ji priklauso praeičiai, yra viena iš „praeities šešėlių“. Taigi praeitis laimina dabartį ir ateitį. Tai, kad senolė palieka uždarą sodo erdvę, kurios sergėtoja ji yra, reikšminga. Ji susilieja su dangumi, tapdama dangiškąja namų globėja, jau iš aukštybių sakralizuojančia subjektą, guodžiančia jį apimtą depresijos. Tekstas kupinas mistikos: mirusios senelės sugrįžimas, gestų kalba, ekstazinė lyrinio subjekto būseną. Labai reikšmingas šioje vizijoje sodas – senas ir apleistas. Senumas jį susieja su namais. Tai paslaptinga protėvių buvimo viena.

„Septintoji“ vizija.

Lyrinis subjektas išeina ieškoti „pasakiškos karalių gėlės“. Šis epizodas nėra originalus. Jo siužetą galima aptikti pasakose bei vokiškų romantikų kūryboje. **Taigi kas V. Mačerniui yra „pasakiška karalių gėlė“?** Tai stipriųjų ir išrinktųjų gėlė. Jos „rožiniai lapeliai“ išduoda ir „karalių gėlės“ spalva (rožinė, rausva, raudona) ir, atrodo, net jos rūšį – tai rožė. Jos prasmė labai svarbi: raudona – netik karalių, bet ir dievų spalva, rožė – paslapties simbolis. Reikšmių suma – dieviška paslaptis. Dieviškumą patvirtina saulės simbolis, o paslaptį – širdis ir slaptas nerimo troškimas. Rožės lapeliai užkrinta ant subjekto veido ir širdies. Veidą sudaro kakta, akys, burna. Taigi taip eilėraščio žmogui suteikiama kūrybos dovana, o kartu ir nemirtingumas. Tiksliau – nemirtingumas, pasiektas per kūrybą. Kūryba juk yra nulemta Dievo.

„Karalių gėlė“ labai svarbi lyriniam subjektui. Pirmiausia ji nešama „vargo ir kančios žmonėms“. Subjektas betarpiškai, iš širdies į širdį, perduoda jiems slaptą nerimo troškimą. Su silpnaisiais ir pavergtaisiais jis pasidalina didžiąją vertybę. Antrasis epizodas. Karalių gėlė parnešama į namus. **Tai subjekto sugrįžimas į namus ir jo triumfas. Patys namai yra vertybė**. Jie seni, amžini, šviesūs, todėl atrodo, kad iš pasaulio parnešta vertybė nėra svarbi. Bet ji yra laukiama ir pageidaujama, nes pasitikti išeina „išdidžios vakarų ir šiaurės gentys“. Kartu su pasaulio parnešta kareliška gėle parnešama žodžio, kūrybos dovana, kurios neturėjo senieji protėvių namai.

„Septintojoje“ vizijoje subjektas ekstazės būsenoje regi ateitį – sėkmingą sugrįžimą iš pasaulio namo.

Visos septynios vizijos – tai vienos nakties regėjimai.

„Vizijų“ žmogus – svarbiausio V. Mačernio kūrinio herojus – išeina į Pasaulį susikauti su blogiu ir tamsa.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. „Vizijose“ svarbiausia žmogaus atrama – gimtinė, namai. Kur liūdesio ir skausmo akimirkomis atramos ieško sonetų žmogus?
2. Kas V. Mačernio poezijoje suprantama kaip laikini dalykai ir kas siejama su amžinatve?
3. Sonetuose kartojasi žmogaus vienišumo tema. Kaip vienišumą vertina lyrinis subjektas?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Žmogaus buvimo žemėje prasmė
2. Ar tikrai namai žmogaus būties centras?
3. Namų motyvas lietuvių literatūroje?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Balsevičiūtė V. Vytautas Mačernis ir jo karta, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001.
3. 2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
4. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 12 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

RUDENS SONETAI

2

Dieną pilką ir šaltą - nejaukią
Jau vėlyvo rudens baruose
Dega ugnys, sukurtos palaukėj,-
Skraido varnos tirštai pažeme.

Rodos, mintį neryškią dūmoja
Apsiblausę ir tylūs miškai,
Ir švyluoja rusvi uogienojai,-
Kelias galvas pliki stagarai.

Šarnelė, 1943.IX.14

3

Pirmą kartą sutikau ją vieną,
Grįžtančią per parką takeliu.
Sužibėjo lyg dvi ugnys pro blakstienas
Akys, klausiančios: kas tu?

Bet nei vieno žodžio nepratarę
Išgyvenom visą vasarą kartu.
Susitikę žvilgsniai vienas kitą barė
Už puikumą išdidžių širdžių.

[Šarnelė, 1943.IX.20]

[Šarnelė, 1943.X.12]

6

Rudens užkopęs kalną,
Tu susimąstęs ir tylus.
Varpų garsai mieguistai švelnūs
Klajoja po laukus.

Viršūnė ta, kurios pasiekei,
Matuojasi vienatvės valandom.
Tau svetimi veiksmai ir siekiai
Pagrimzdusiam Nirvanos Tuštumon.

[Šarnelė, 1943.X. 14]

7

Aš einu, bet nelinksmas, savin įsitraukęs,
Per rugienas, daržus ir palaukes,
Pilnas sopulio didžio, sunkios nežinios,

Negalėdamas savęs nuraminti,
Kartodams nublukusią mintį:
Ar svarbu, kokios mintys tave nukamuos.

Išsiskyrėm, nė mažiausiu ženkle neparodę
Savo ilgesio ir degančios kančios;
O reikėjo tart tik vieną žodį...

Bet nebesugrįžti šiandien atgalios:
Ji veltui kasnakt pabunda, mano vardą
šaukdama.
Aš tuščiai jos grįžtant laukiu kas diena.

Bet tu žinai: šventa judėjimo ugnis,
Sutirpdžius lytį seną,
Naujam Pavasary atgis.

Ir jau dabar gyvena
Kaip seną turinį sprogdinantis želmuo.
Ak, koks mieguistas, saulėtas ruduo...

Vidunaktį dažnai
Aš pabundu,
Kada keistai, keistai
Visuos namuos tylu,

Ir aš nebežinau,
Kas daros su manim,
Bet man kaskart sunkiau
Tokiom naktim
[Šarnelė, 1943.X.17]

Išspręst gyvybės ir mirties lygtis
Su begale nežinomųjų.
Veltui aš laikiu: niekas man nepasakys,

Atėjęs iš erdvių giliųjų,
Kodėl kas nors yra? Kodėl aš pats esu
Didžiausia paslaptis visatos slėpinių?

V. MAČERNIS TESTAS

1. V. Mačernis

- ☐ aukštaitis
- ☐ žemaitis
- ☐ dzūkas

2. Kuriame kūrinyje labai svarbi namų tema?

- ☐ „Vizijos“
- ☐ „Rudens sonetai“
- ☐ „Žiemos sonetai“

3. V. Mačernis gimė

- ☐ Kretingos rajone, Nasrėnuose
- ☐ Plungės rajone, Šarnelėje
- ☐ Raseinių rajone, Bernotuose

4. Namų erdvė V. Mačernio poezijoje susijusi

- ☐ su šviesa, ramybe ir senolės meile.
- ☐ su niūrumu, ilgesio, skausmu.

5. Ar V. Mačernis – žemininkas?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

6. Ar V. Mačernis – išeivis?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

7. V. Mačernis

- ☐ romantikas
- ☐ ekspresionistas
- ☐ egzistencialistas

8. Lyrinis V. Mačernio poezijos subjektas yra

- ☐ laisvas
- ☐ tarp kelių erdvės polių
- ☐ išdidus
- ☐ ieškantis savyje vidinės jėgos

9. Senolės motyvas būdingas

- ☐ Sonetuose
- ☐ Vizijose

10. Kiek poezijos rinkinių išleido V. Mačernis?

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 4
- ☐ Nė vienos

BRONIUS KRIVICKAS

(1919-1951)

- ❖ Gimė 1919 m. lapkričio 17 d. Pervalkose (Pasvalio raj.).
- ❖ Per trisdešimt tris gyvenimo metus poetas, prozininkas ir dramaturgas prieškario ir karo metų spaudoje nuolat skelbdavo savo noveles, buvo periodinių leidinių „Ateitis“, „Studentų dienos“ redaktorius, žurnalo „Kūryba“ redakcijos sekretorius, taip pat parašė išsamią studiją *J. Aleksandriškio - Aisčio idėjų pasaulis*, redagavo laikraštį „Laisvės kova“, kuriame spausdino savo sonetus, straipsnius, užsienio radijo stočių pranešimus, K. Rivaivos slapyvardžiu išleido eiliuotą satyrą *Po Stalino saule*.
- ❖ Trumpai mokytojavo Biržų gimnazijoje.
- ❖ Prasidėjęs antrajai sovietinei okupacijai, kartu su kritikos ir poezijos vertėju M. Indriliūnu, nusprendė, kad „reikia kovoti“. Todėl 1945m. pradžioje įsijungė į partizanų būrį, veikusį Nemunėlio Radviliškio apylinkėse ir Skaistkalnės miškuose, kur jau partizanavo du jo broliai. 1948 – 1949 m. buvo partizanų būrio vado pavaduotojas. Porą žiemų praleido bunkeryje. 1951 m. paskirtas Šiaurės rytų srities štabo Visuomeninės dalies viršininku, jam suteiktas kapitono laipsnis.
- ❖ B. Krivickas žuvo 1952 m. rugsėjo 21 d. Raguvo miške, kai jo bunkerį išdavė į saugumiečių rankas patekęs apygardos partizanų vadas.
- ❖ Kūrėjas ir aktyvus pasipriešinimo dalyvis paliko rankraštinių rinkinių *„Žiaurasis Dievas“*, kuriame į atskirus skyrius sudėta 1945-1949 m. poetinė kūryba - 34 eilėraščių pluoštas, 38 sonetų ciklas, 53 eiliuoti margumynai *Poilsio valandai*, 63 satyriniai kūriniai, J.W. Goethės (71 eilėraštis), Ch. Baudelaire'o, A. Miegel lyrikos vertimai.
- ❖ Jo *Raštai* išleisti 1993 m.

BRONIUS KRIVICKAS

KONTEKSTAS.

Pokario Lietuva. 1949 – 1951 metai vadinami trečiąja aktyvaus antisovietinio pasipriešinimo faze. Partizanai tuo laiku patyrė daug nuostolių. Vis dėlto tuo metu bunkeriuose buvo rašoma ir poezija.

PAMĄSTYME

Kodėl partizanų kovas galima laikyti labiau moraliniu pasipriešinimu nei kova?

KŪRYBA

1. B. Krivicko poezija ryškūs egzistencializmo motyvai: tragizmo, beprasmybės, mirties nuojaustos, kalbama apie egzistencinį žmogaus trapumą
2. Mirtis suvokiama kaip vienintelis būdas iki galo atlikti savo pareigą, savo gyvybės kaina atpirkti kitų kaltes (net ir tų, kurie 1940-uosius priėmė nuolankiai, nė karto neiššovė);
3. Svarbi žmogaus garbės tema: mūšį net ir žūdamas laimės tas, kuris renkasi aukos kelią. Ši herojiška žmogaus laikysena – moralinės pergalės įrodymas;

PASAMPROTAUKIME

Kas lemia stojišką laikyseną grėsmės akivaizdoje?

4. Ryškus eilėraščių žmogaus pasiryžimo išsakymas, kai kalbantysis sau nepalieka jokios vilies – kelio kryptis tik viena, mirtis neišvengiama. Tokios literatūros lietuviai dar nebuvo turėję.

PERSKAITYKITE STRAIPSNĮ APIE B. KRIVICKO KŪRYBĄ, PAPILDYKITE KŪRYBOS BRUOŽUS

Didybės ir tragizmo poetas Bronius Krivickas

Poetas Bronius Krivickas, kaip ir jo amžininkai Bernardas Brazdžionis bei Eugenijus Matuzevičius, priklauso ne tik Pasvaliui ar Biržams, bet ir visai Lietuvai.

Gimęs Pasvalio rajone Pervalkų kaime, vaikystėje su tėvais atvažiavęs gyventi Biržų kraštan, į netoli Suosto esantį 80 ha ūkį, literatūrinį talentą atskleidęs Biržų gimnazijoje ir Kauno universitete, tik praėjus daugeliui metų po tragiškos žūties Bronius Krivickas buvo įvertintas, kaip savitas ir talentingas kūrėjas.

Lapkričio 17 dieną jam sueitų 90 metų, tačiau, literatūrologo Virginijaus Gasiliūno žodžiais, „didžiausias Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo sovietinei okupacijai didybės ir tragizmo poetas“ Bronius Krivickas žuvo dar 1952 metų rugsėjį, nesulaukęs nė trisdešimt trečiojo savo gimtadienio.

Likimas jam lėmė gimti ir gyventi tragiškais mūsų tautai metais, kada tūkstančiai lietuvių buvo pasmerkti kančioms, pirmalakei mirčiai. Ir apie Bronių Krivicką ilgus dešimtmečius žinojo tik jo giminaičiai, bendraminčiai, draugai, o daugumai biržiečių ir jo vardas, ir jo kūryba nebuvo girdėti.

Keturiasdešimt metų Broniaus Krivicko vardą gaubė tyla, tačiau prasidėjo tautos atgimimas, dvasinių vertybių perkainojimas, ir jo kūryba, tarsi pasakų stebuklingas paukštis, pakilo iš

užmaršties pelenų, tapo mūsų krašto žmonių pasididžiavimu. Kuomet V. Gasiliūno rūpesčiu 500 egzempliorių tiražu buvo išleistas B. Krivicko „Raštų“ I tomas, pirkti šios knygos ėjo buvę poeto kaimynai, pažįstami, tremtiniai, partizanai. Poeto knyga jau seniai buvo parduota, o jie vis prašė, teiravosi, klausinėjo, ar nebus papildomai išleisti jų širdžiai tokie brangūs Broniaus Krivicko eilėraščiai.

Vienas iš pirmųjų tą 1994 metų rudenį įsigyti šios knygos pas mane atėjo iš Parovėjos į Biržus atvažiavęs Jonas Šernas. Literatas, iki šiol teberašantis eilėraščius, kuriuos yra vertinę ne tik Jonas Mekas, Petras Skodžius, bet ir Bronius Krivickas.

Jonas Šernas prisiminė, kad pirma pažintis nebuvusi labai smagi. Pokario metais dvidešimtmetis vaikas labai norėjęs rašyti, sudėti savo jausmus ir mintis į eilėraščius. Nusiuntė keletą eilėraščių apie Stalino saulę, tarybinę mergaitę, laimingus kolūkius į tuometinį „Biržiečių tarybinį žodį“. 1948 metų gegužės 1 dienos numeryje buvo išspausdintas eilėraštis „Gegužės Pirmoji“, o gegužės 19 dienos laikraščio literatūriniame skyrelyje „Literatūra ir gyvenimas“ pasirodė jo eilėraštis „Tarybinei mergaitei“. Greta buvo išspausdintas literatūrinio skyriaus vedėjo Juozo Strėlčiūno straipsnelis, kuriame rašoma, kad „į rašančių gretas įsijungia nauji jaunuoliai. Drg. J. Šernas parašė keletą eilėraščių šių dienų tematika, iš kurių pažymėtini yra: „Tarybinei mergaitei“, „Penkmetis“, „Darbo keliu“ ir kt., tai parodo, kad drg. Šernas vis labiau pajunta tarybinio gyvenimo tikrovę ir kaskart sparčiau įsijungia į kūrybinį darbą“.

Po eilėraščių buvo nurodytas J. Šerno adresas — Parovėjos valsč. Spalviškių km.

Jonas Šernas pasakojo, kad greitai sulaukęs „svečių“ iš miško. „Tai ką, — sako, — snargliau, rašai? Pasaulyje vyksta klasių kova. Ką tu apie tai supranti?“ Žodžiu, grasino rimtai. Prisiekiau daugiau neberašyti. Nepriklausiau nei partijai, nei komjaunimui. Pasigailėjo. Išeidami pasakė: „Jei jau taip mėgsti literatūrą, atvesim tikrą rašytoją. Jis tave pamokys“.

<http://on.lt/didybes-ir-tragizmo-poetas-bronius-krivickas>

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Apibūdinkite, kokiomis aplinkybėmis parašyti B. Krivicko eilėraščiai.
2. Dėl ko kyla kančia B. Krivicko eilėraščiuose?
3. Remdamiesi B. Krivicko kūryba apibūdinkite jo poezijos lyrinį subjektą.

RAŠINIŲ TEMOS

1. Kokia turi būti dvasiškai laisvo žmogaus laikysena totalitarizmo pasaulyje?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 12 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

B. KRIVICKAS TESTAS

1. B. Krivicko kūryba priskiriama..... tematikai.

- ☐ tremties
- ☐ partizanų ☐ išeivijos

2. Ar tiesa, kad B. Krivicko poezijoje labai ryški žmogaus laikysena totalitarizmo akivaizdoje?

- ☐ Taip ☐ Ne

3. B. Krivicko poeziją galima vadinti

- ☐ romantine
- ☐ egzistencialistine ☐ realistine

4. Svarbiausios B. Krivicko kūrybos temos

- ☐ meilė tėvynei
- ☐ garbinga tėvynės praeitis
- ☐ mirties nuojauta
- ☐ egzistencinis žmogaus trapumas
- ☐ beprasmybės išgyvenimas

5. Kokią žmogaus laikyseną totalitarizmo akivaizdoje siūlo B. Krivickas?

- ☐ Savo gyvybės kaina atpirkti kitų kaltes.
- ☐ Herojišką laikyseną kaip moralinės pergalės įrodymą.
- ☐ Antižmogiškų veiksmų ignoravimą prasmingai dirbant.

6. Kokia tema nauja lietuvių literatūroje?

- ☐ pasiaukojimo dėl kitų
- ☐ priespaudos ignoravimą
- ☐ mirties neišvengiamumo

7. B. Krivickas gimė

- ☐ Pasvalio rajone
- ☐ Vilniaus rajone
- ☐ Kauno rajone

8. Ar B. Krivickas buvo savamokslis poetas?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Kuo baigęs mokslus dirbo B. Krivickas?

- ☐ gydytoju
- ☐ mokytoju
- ☐ kunigu

10. B. Krivicko eilėraštyje „Mano dienos nebūtin pasvirę“ ryški dviejų mirčių paralelė. Su kuo lyginama partizanų mirtis?

☐ laisvės	☐ saulės
☐ dienos	☐ Kristaus

BALYS SRUOGA

(1896-1947)

- ❖ Gimė 1896m. vasario 2d. Baibokų kaime, Biržų apskrityje, ūkininko šeimoje.
- ❖ Mokėsi Panevėžio realinėje gimnazijoje, nuo ketvirtos klasės uždarbiavo privačiomis pamokomis.
- ❖ 1912m. pradėjo spausdinti savo kūrinius „*Aušrinėje*“, „*Rygos Naujienose*“, „*Lietuvos žiniose*“, „*Naujam Take*“, Amerikos lietuvių spaudoje, literatūros žurnale „*Vaivorykštė*“.
- ❖ 1914m. B.Sruoga įstojo į Petrapilio Miškų institutą. Po metų perėjo į Petrapilio Universiteto Istorijos-filologijos fakultetą. Šalia studijų, B.Sruoga domėjosi teatru, dalyvavo lietuviškuose vaidinimuose.
- ❖ 1916m. B.Sruoga perėjo į Maskvos universitetą studijuoti literatūros. Maskvoje B.Sruoga parašė daugumą savo geriausių lyrinių kūrinių.
- ❖ 1918m. B.Sruoga grįžo į Lietuvą. Kurį laiką dirbo mokytoju Vilniuje. Persikėlęs į Kauną, dirbo Spaudos biure, Lietuvos dienraščio redakcijoje, rašė daug publicistinių straipsnių.
- ❖ B.Sruoga buvo vienas iš satyrinio Vilkolakio teatro organizatorių, rašė teatrui scenos veikalus.
- ❖ 1921m. B.Sruoga išvyko į Miuncheno universitetą. Studijavo slavistiką, teatro ir meno istorijas.
- ❖ Grįžęs į Lietuvą, B.Sruoga dėstė Kauno universitete Humanitarinių Mokslų fakultete rusų literatūrą, pasaulinio teatro kursą, įsteigė teatro Seminarą.
- ❖ 1939m. Humanitarinių mokslų fakultetui persikėlus į Vilnių, B.Sruoga tęsė universitetinį darbą.
- ❖ 1943m. B.Sruoga buvo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą prie Dancigo.
- ❖ 1945m. jis grįžo į Lietuvą, kur vėl dėstė Vilniaus universitete.
- ❖ B.Sruoga mirė 1947m. spalio 16d. Vilniuje. Palaidotas Rasų kapinėse.

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=dJ4tO9Lpwps

KONTEKSTAS.

Žinomiausias ir populiariausias rašytojo kūrinys „Dievų miškas“ – tai memuarų apie Štuthofio koncentracijos stovyklą knyga. 1943 m. Lietuvoje buvo paskelbta savanorių registracija į lietuviškąją SS legioną ir įvairias reicho tarnybas, jaunimas slapstėsi kur kas įmanė, prasidėjo suėmimai ir trėmimai į Vokietiją. Kovo 16 - osios naktį rašytojas buvo areštuotas „keletui parų“, kurios nusitęsė į dvejus koncentracijos stovyklos Štuthofe metus.

Kartu su B. Sruoga buvo suimti 46 gana gerai Lietuvoje žinomi žmonės: profesoriai, advokatai, karininkai, pedagogai, valstybinių įstaigų tarnautojai ir kt. Vėliau išaiškėjo, kad lietuviai inteligentai suimti už „pasipriešinimo judėjimą“, kuriame, beje, nė vienas iš suimtųjų nebuvo aktyviai dalyvavęs.

Buvo viena iš daugelio hitlerinių koncentracijos stovyklų, įkurta 1939 m. Ji apibūdinamas kaip „eilinė“, „provincinė“ stovykla, nes turėjo mažiau kalinių, buvo atokiai nuo Berlyno ir aukščiausių SS pareigūnų. Tačiau nuo kitų hitlerinių mirties fabrių ji skyrėsi nebent tik savo dydžiu (per jos krosnis perėjo ne milijonai, kaip Osvencime, Mauthauzene ar Dachau, o „tik“ 80 000 kalinių).

Sunkiomis lagerio sąlygomis jis stengėsi išlikti savimi. Pvz.: demonstratyviai nenešiojo lagerio kepurės („politinis kalinys neprisidengia galva“, „išdidus ir nenešiojantis kepurės“, „vienplaukis, liesas ir aukštas tarsi keršto simbolis“ – toks išlikęs kalinių atmintyje). 1944 m. pavasarį B. Sruoga ėmėsi kūrybos ir pats.

„Aš taip ilgiuosi kūrybinio darbo... Mano dabartinės padėties beprasmiškumas veda į pasiutimą...“ – skundėsi rašytojas.

Kūryba jam tapo savotiška užuovėja nuo lagerio tikrovės, kitu pasauliu, kuriame stengdavosi pamiršti ir aplinką, ir savo nedalią, „vienintelė priemonė neišeiti iš proto“.

Į Vilnių B. Sruoga buvo parvežtas 1945m. gegužę. Rašytojų sąjungos dėka gavęs kelialapį, rašytojas išvyksta gydytis į Birštoną, kur iš karto imasi atsiminimų knygos „Dievų miškas“. Ši knyga jam – ne tik liudytojo žodis ir žuvusių draugų kančios įamžinimas, bet ir savotiškas atsisveikinimas su netolima praeitimi, psichologinis išsivadavimas iš jos gniaužtų, o kartu bandymas surasti save, savo vietą ir prasmę naujoje aplinkoje. Gal dėl to prie rankraščio sėdi ypač daug, po 8-12 valandų per parą. Rudenį darbas buvo baigtas. „Dievų miškas“ sulaukė netikėtos reakcijos: tekstą buvo siūloma taisyti, jis buvo nepagrįstai įvertintas kaip „ciniškas šaipymasis iš vokiškųjų grobikų aukų“.

Knyga pasirodė po rašytojo mirties praėjus 10 metų - 1957 m.

B. Sruoga kūrinio potekstėje svarsto ir ieško atsakymų į svarbius klausimus.

PASVARSTYKITE ir jūs.

1. Kaip ir kodėl fašizmas XX a. viduryje galėjo paversti žmogų žvėrimi?
2. Kaip vieni žmonės pavirto žvėrimis, o kiti iš paskutiniųjų stengėsi išlikti žmonėmis?

KŪRYBA

Memuarinis kūrinys „Dievų miškas“ parašytas remiantis asmeniniais išgyvenimais, patirtais kalint Štuthofio lageryje. Kūrinyje pristatoma lagerinė tikrovė.

Ironiškasis požiūris formuoja itin savitą groteskinį kūrinio pasaulį, kuriame ašaromis atmieštas juokas dengia skausmo grimasą, atveria tragiškąją tikrovės paradoksalumą ir anormalumą, o svarbiausia – žmogaus situacijos tokioje aplinkoje siaubą.

Ironija – tai pastanga nepasiduoti niokojančiam lagerio poveikiui, išlikti žmogumi bet kokiaje situacijoje.

Šiuo metu B. Sruogos knyga – pripažinta memuarinės lietuvių literatūros klasika, apibūdinama kaip „vienas originaliausių veikalų gausioje Europos memuaristikoje apie hitlerinius konclagerius“, „unikalus kūrinys lietuvių prozoje“, „ironiškosios literatūros šedevras“.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Ar galėtumėte „Dievų mišką“ sieti su katastrofizmo literatūros kūriniais, kuriuose plėtojamos civilizacijos žlugimo, žmonijos pabaigos temos?
2. Filmo prodiuseris R. Urbonas sako, kad ir šiandienos pasaulyje žmogus pasijunta lyg koncentracijos stovykloje ir bando iš jos ištrūkti. Ar pritariate šiai minčiai? Kodėl?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Kokia turi būti žmogaus laikysena prievartos pasaulyje?
2. Ar ironija – silpnųjų ginklas?
3. Pokario menininkas Prokrusto varžtuose

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 12 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

B. SRUOGA TESTAS

1. Ar B. Sruogą galima pavadinti poetu simbolistu?

- ☐ taip ☐ ne

2. B. Sruoga dėstė

- ☐ Kauno Vytauto Didžiojo universitete
☐ Vilniaus universitete
☐ Berlyno universitete

3. Ar šie žodžiai taikliai charakterizuoja B. Sruogą? „B. Sruoga buvo ypatinga asmenybė – šakota, kitoniška. Turėjo didelę vidinę energiją, tačiau ne pastovią, o pulsuojančią: čia linksmas, kūrybingas, čia liūdnas, bejėgis. Savo kitoniškumą mėgo pabrėžti ir išvaizda, rūbais.“

- ☐ Taip ☐ Ne

4. B. Sruoga buvo

☐ publicistas	☐ prozininkas
☐ muzikas	☐ literatūros ir tautosakos tyrinėtojas
☐ poetas	☐ teatrologas
☐ vertėjas	☐ dramaturgas

5. Memuarai apie Štuthofio koncentracijos stovyklą

- ☐ „Milžino paunksmėj“
☐ „Dievų miškas“ ☐ „Saulės ir smiltys“

6. Vietovės DIEVŲ MIŠKAS pavadinimas

- ☐ išties egzistavo ☐ rašytojo ironizuojant sugalvota

7. Memuarams „Dievų miškas“ būdinga

☐ ironija	☐ jautrumas
☐ sarkazmas	☐ groteskas

8. Ar tai B. Sruogos slapyvardžiai? Sirakūzinai, Markizas Tigrui Nėrkonori, Padegėlis Kasmatė.

☐ Taip	☐ Ne

9. Ar B. Sruoga grįžęs iš lagerio dar susitiko su žmona ir dukra?

☐ Taip	☐ Ne

10. Kas pastatė filmą „Dievų miškas“?

☐ J. Lapinskaitė	☐ A. Matelis
☐ A. Stonys	☐ A. Puipa

ANTANAS ŠKĖMA

(1911-1961)

- ❖ Gimė 1910m. lapkričio 29d. Lodzėje, Lenkijoje, kur jo tėvas buvo išsiųstas mokytojauti. 1-o pasaulinio karo metais su tėvais gyveno Rusijoje.
- ❖ 1921m. grįžo į Lietuvą. Mokėsi Radviliškio progimnazijoje, Aušros gimnazijoje Kaune.
- ❖ 1929m. įstojo į Lietuvos universiteto medicinos fakultetą, 1931m. perėjo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto teisės fakultetą.
- ❖ 1935m. įstojo į V.Sipavičiaus-Fedoto vadovaujamą dramos studiją. Dar būdamas joje, A.Škėma buvo priimtas į Valstybės teatrą Kaune. 1936-1940m. Valstybės teatro aktorius, 1940-1944m. Vilniaus Valstybės teatro aktorius, vėliau ir režisierius. A.Škėma vaidino beveik visuose tuo metu statytuose spektakliuose.
- ❖ 1944m. A.Škėma išvyko į Vokietiją, kur dirbo įvairiuose lietuvių meniniuose sambūriuose: Augsburgas Dramos teatre, Hanau "Atžalyne", meno ansamblyje "Sietynas", Dainavos meno ansamblyje, Klumpės literatūriniame kabarete.
- ❖ 1949m. atvyko į JAV, aktyviai tęsė teatrinę ir kultūrinę veiklą. Vaidino Čikagos teatre, Bostono dramos sambūrio pastatymuose. 1960-1961m. dirbo "Vienybės" redakcijoje. Skaitė daug paskaitų, rašė ir spausdino straipsnius teatro ir literatūros klausimais įvairiuose leidiniuose.
- ❖ Žuvo 1961m. rugpjūčio 11d. automobilio avarijoje Pensilvanijoje.

PAŽIŪRĖKIM, PAKLAUSYKIM

„Pabudimas“ <http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1381/Spektakliai/page/28>

ANTANAS ŠKĖMA

KONTEKSTAS.

1949 metais rašytojas A. Škėma su šeima emigruoja į JAV. Ten dirba liftininku, dėžių pakuotoju, lifto operatoriumi. Vis dėlto rašyti nenustoja.

KŪRYBA

TRUMPAI

- ❖ Vaizduojama tragiška ir skausminga XX am žmogaus patirtis (karai, praradimai, tradicinių vertybių nuvertėjimas.)
- ❖ Daugelis veikėjų pabėgėliai, išeiviai, kamuojami ilgesio ir nevilties.
- ❖ Škėmos kūryboje priešingybė virsta tai, kuo didžiavosi moderni civilizacija: Protas – naivumu, Revoliucija – smurtu, Miestas – kankinančios vienatvės ir susvetimėjimo erdve.
- ❖ Škėmos žmogų persekioja likimo primesta kaltė, vidinis suskilimas, iš sąmonės išskylantys instinktai, jam sunku užpildyti vidinę tuštumą.
- ❖ Katastrofiška tikrovė perteikiama fragmentiška forma. Dėl to nėra aiškią poziciją turinčio pasakotojo. Tai vadinama „sąmonės srauto“ technika.
- ❖ Kūryboje daug nuorodų į Bibliją, modernistinį meną, filosofiją bei literatūrą.
- ❖ Pasaulėvoka, pabrėžianti žmogaus egzistencinę vienatvę, nerimą, kančią, baimę, atramos ieškanti paties žmogaus vertybiniame apsisprendime, yra būdinga egzistencialistinei filosofijai ir literatūrai.

Romanas „Balta drobulė“⁶

„Balta drobulė“ – tai ir XX a. vidurio lietuvių, europiečių istorinės patirties dokumentas, ir to laikotarpio dvasinės katastrofos apibendrinimas, ir modernaus žmogaus savijautos – vidinio suskilo, vienatvės, pastovių vertybių ilgesio – negailestingai atvira, skausminga išraiška. Tai ir romanas apie kūrėją ir kūrybą, ir romanas apie meilę; ir bene žymiausias XX a. lietuvių miestiškosios prozos kūrinys.

Moto svarba. Apie vaizduojamo žmogaus išskirtinumą ir svarbiausias idėjas byloja net 3 moto. Pirmasis aforizmas- lyg nuoroda į tai, jog laimingas tik tas, kuris nieko netrokšta. Bepročiams artimi menininkai, kurie taip pat nevalingai, nesuinteresuotai gali atsiduoti grožiui, kaip ir pamišėliai savo kuriai nors idee fixe (įkyriai minčiai). Antrajame – kinų filosofo žodžiais nuvertinama išmintis ir gražbylostė, nes pasaulyje vis tiek nieko negalima paaiškinti iki galo. Trečiajame- žmonių pasakojimu apie vargonininką rašytojui svarbu paliudyti mintį, kad menas realizuoja didžiausias žmonių galias.

Temos ir problemos. Būties prasmės, meilės, kūrybos, beprotybės, istorijos temos sudaro romano problematiką. Garšva sprendžia amžinus, prakeiktus klausimus: kokia gyvenimo prasmė? Jei jos

⁶ Remiamasi lietuvių kalbos konspektu A. Škėma.

nėra, kam gyventi? Jei gyvenimo prasmė – pats gyvenimas, kaip jį nugyventi? Kokios yra tikrosios gyvenimo vertybės? Garšva vis iš naujo turi apsispręsti, pasirinkti. Atsakymų jis ieško filosofijoje (dažniausiai remiasi 19 a. I pusės filosofu A. Šopenhaueriu) ir realybėje (savo praeityje bei aplinkinių patirtyje).

Garšva kenčia ne tik dėl **beprasmiško darbo** – lietuvių kalba tebemąstantis personažas išgyvena tam tikrą dvilypumą vien angliškai kalbančioje visuomenėje ir ironiškai save apibūdina kaip lietuvių tautos ambasadorių. Be to, Garšva, kaip poetas, dar stipriau jaučia svetimumą ir priešišumą sumaterialėjusios Amerikos atžvilgiu. Garšva norėtų nusivilkti uniformą, išsivaduoti iš kauko būsenos ir būti tiesiog žmogus, kūrybinė asmenybė, tęsti Mažvydo pradėtą darbą, tačiau jo laisvę negailestingai suvaržo būtinybė užsidirbti pragyvenimui. Kitų galimybių, išskyrus bukinantį keltuvinininko darbą, emigrantas Garšva neturi.

Jautrus ir mąstantis žmogus, **o ypač menininkas**, nereikalingas šiai visuomenei, trokštančiai pinigų, pasilinksminimų ir pigaus blizgesio, – intelektas ir erudicija tik trukdo prisitaikyti prie gyvenimo standartų. Viešbučio patarnautojas turi būti „sąžiningas rato dantis“, tačiau keltuvinininkas Garšva sykiu yra ir poetas, kuris nuolat analizuoja stebimą aplinką ir savo siurrealistišką dvilypumą.

Romano pabaigoje **likimas užklumpa** Garšvą tuo momentu, kai, **regis, pildosi visos žmogiškos ir kūrybinės jo svajonės**. Tokia tragiška romano pabaiga yra susijusi su Škėmos samprata, kad XX – karų ir tremčių -amžiuje pasauliui nebereikia tikrojo meno ir poetas, ieškantis tiesos, nepriimantis abejingos miesčioniškos egzistencijos, galiausiai pats save sunaikina. Tačiau kūryba yra vienas iš būdų sukilti prieš pasaulio absurda, kurio nesuvokiantis žmogus gyvena niekingą gyvenimą.

Pabaigos skyriuje Garšvą aplanko tikroji ramybė, dvasia randa santykį su pasauliu, susidėsto gyvenimo skeveldros ir eilėraščio žodžiai. Pasikeičia personažo požiūris į kūrybos paskirtį, jis atsisako pretenzijų būti originaliam ir vos ne manija virtusio noro palikti savo pėdsaką amžinybėje. Skausmingoje kelionėje į save Garšva supranta, kad gyventi reikia „čia“ ir „dabar“, neužmirštant, kad gyvenimas duotas tik vieną kartą, o žmogus nėra savo likimo šeimininkas. Tačiau ši „vienintelė, apčiuopiama tiesa“ paaiškėja per vėlai, psichika nebeatlaiko nuolatinės įtampos, pernelyg stiprus prisirišimas prie savo kančių ar kūrybinių troškimų veda į pražūtį.

Antanas Škėma – vienas skausmingiausių XX a. lietuvių menininkų. Ne vienam skaitytojui ir kritikui jis atrodė pernelyg nihilistiškas, šokiruojantis, be reikalo peržengiantis gero skonio ribas, demonstruojantis erudiciją. Tačiau jo kūryba – neabejotinai viena talentingiausių XX a. vidurio lietuvių istorinės, kultūrinės ir egzistencinės patirties išraiškų. Įsigilinus patraukia jos tragiškais vaizdais perteiktas humanizmas, aistringas būties tikrumos, patikimų vertybių ieškojimas pusiausvyrą praradusioje visatoje. Šiais bruožais Škėma pritampa prie didžiųjų XX a. modernizmo rašytojų, tokių kaip Kafka, Džoisas, Kamiu; gali būti atrama ir gaire skeptiško ir kritiško dabarties žmogaus dvasiniams ieškojimams.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Apibūdinkite Garšvą kaip menininką, liftininką, emigrantą.
2. Apibūdinkite Garšvos santykį su lietuvybe

RAŠINIŲ TEMOS

1. Emigracija – prapultis ar išsigelbėjimas?
2. Emigruoti – prarasti save?
3. Ar kūryba dovanuoja tik džiaugsmą?
4. Meninko drama romane „Balta drobulė“

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Mačianskaitė L. Antanas Škėma. Vilnius: Šviesa, 2003.
4. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 12 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

A. ŠKĖMA TESTAS

1. Pagal kūrinių tematiką A. Škėma

- ☐ ekspresionistas
- ☐ egzistencialistas
- ☐ siurrealistas

2. Svarbiausia egzistencinės krypties literatūros problema

- ☐ paaiškinti žmogaus vietą pasaulyje
- ☐ paaiškinti žmogaus jausmų gamą
- ☐ paaiškinti pasaulio dėsnių painumą

3. Kaip, pasak A. Škėmos, baudžiami šiuolaikiniai sizifai?

- ☐ nepakeliamomis fizinėmis bausmėmis
- ☐ valstybiniai kalėjimais
- ☐ suvokimu, kad gyvenimas neturi prasmės
- ☐ tremtimi ir emigracija

4. Kuo labiausia nenori būti A. Garšva

☐ poetu	☐ sraigteliu
☐ liftininku	☐ kauku

5. Kieno simboliu „Balta drobulė“ tampa šinšilai?

- ☐ šeimyniškumo
- ☐ naivumo
- ☐ niekingos egzistencijos

6. Kodėl A. Garšva lygina save su Kristumi?

☐ Abu kūrėjai	☐ Abu nesuprasti pasaulio
☐ Abu žodžio meistrai	☐ Abu įrašyti į pasaulio istoriją

7. Kurio kūrinio tema: „Iševio kūrėjo, išgyvenusio vertybių krizę ir neprigijusio svetimoje žemėje, tragedija.“

- ☐ „Pabudimas“
- ☐ „Šventoji Inga“ ☐ „Balta drobulė“

8. Ar tiesa, kad romano pabaigoje A. Garšva jaučiasi supratęs save ir sudėstęs pamirštus gyvenimo gabalus. Tikrumas yra svarbiausia ir paskutinė A. Garšvos vertybė. Prieš išprotėjimą jį aplanko tikroji ramybė, randa santykį su pasauliu.

- ☐ Taip ☐ Ne

9. Ar tai tiesa? Nepaisant liūdnos pabaigos „Balta drobulė“ nėra neviltį skleidžianti knyga. Skausmingoje kelionėje į save pamažu paaiškėja „vienintelė apčiuopama tiesa“: gyventi reikia čia ir dabar, neužmirštant, kad gyvenimas duotas tik kartą. Pernelyg stiprus prisirišimas prie savo kančių ar kūrybinių troškimų gali atvesti į pražūtį, o gyvenimo meilė ir mokėjimas džiaugtis akimirksnių žėrėjimu atveria tikrąją išmintį, be kurios neįmanoma nei meninė kūryba, nei paprasta žmogiška laimė.

- ☐ Taip ☐ Ne

10. Ar A. Garšvai emigracija - išsigelbėjimas?

- ☐ Taip ☐ Ne

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

(1930-2011)

- ❖ Gimė 1930 m. kovo 10 d. Važatkiemyje (Prienų raj.). Mokėsi Alksniakiemio pradžios mokykloje, vėliau Prienų „Žiburio“ gimnazijoje.
- ❖ 1954 m. Vilniaus universitete baigė lituanistikos studijas.
- ❖ Dirbo Genio ir Pergalės redakcijose, 1959–1960 m. Lietuvos rašytojų sąjungos valdyboje. Atgimimo pradžioje buvo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys.
- ❖ Žmona – Genovaitė, dukros: Ramunė ir Jurga.
- ❖ J. Marcinkevičius išleido per šimtą knygų (poemų, eilėraščių, dramų, eseistikos, knygų vaikams ir kt.).
- ❖ Jis yra Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino I ir III laipsnio ordinų kavaliereus, Lietuvos Mokslų akademijos tikrasis narys, Tautos namų garbės pirmininkas, Lietuvos rašytojų sąjungos narys, Vilniaus miesto garbės pilietis, Monsinjoro K. Vasiliausko labdaros fondo, Lietuvai pagražinti draugijos Garbės pirmininkas, F. Šilerio universiteto (Vokietija) kolegijos „Collegium Europaeum“ narys, korespondentas (Kas yra kas Lietuvoje. Vilnius, 2009).
- ❖ Mirė 2011 vasario 16 dieną.

PAŽIŪRĖKIME, PAKLAUSYKIME

Dokumentinis apie rašytoją

„Mažvydas“ <http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/16722>

Pagal poeziją <http://www.lrt.lt/mediateka/temos/1381/Spektakliai/page/13>

Svetainė <http://www.justinasmarcinkevicius.lt/citatos/>

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

KONTEKSTAS.

POEZIJA aktyviau nei kiti menai kovoja prieš „sudaiktėjimą“. Ji gali įkvėpti dvasios daiktui, atgaivinti jį, paversti žmogaus draugu ir pagalbininku. Ji taip pat siekia išlupti daiktą iš žmogaus krūtinės ir jo vietoje vėl įstatyti širdį"

KŪRYBA

Ne vienu atveju jis apskritai atrodo artimas praeities klasikams, ypač keldamas istorijos, tautinio sąmoningumo klausimus, siekdamas aiškumo, suprantamumo, darnos, ryšio su gamta ir liaudies kultūra.

Laikas yra palikęs poeto kūryboje savo žymių, pristabdęs modernesnius ieškojimus.

Svarbiausios kūrybos temos: *tėvynė, gamta, kalba, meilė, pareiga.*

Būdingi keli kalbėjimo tipai: *meditacinis, dainiškasis, retorinis, pasakojamasis, ironizuojantis, minimalistinis.*

Poetinėje draminėje trilogijoje („Mindaugas“, „Mažvydas“, „Katedra“) nėra romantinių praeities vizijų, bet herojų lūpomis (pagrindinė drama vyksta personažų sąmonėje) aiškinamasi gyvenamajam laikui aktualias problemas: ar kilnus tikslas pateisina priemones, koks pareigos ir asmenybės laisvės santykis, kokie idealai gali būti atrama žmogaus gyvenime.

Drama „Mažvydas“

Pagrindinis **konfliktas** – idealo ir tikrovės konfliktas.

Pagrindinis šio kūrinio veikėjas – pirmosios lietuviškos knygos – „Katekizmo“ (1547) - autorius Martynas Mažvydas.

Veiksmas perkeliamas į XVI amžių, į tuos laikus, kai gimė raštija lietuvių kalba. Dramoje yra **du laikai**: „dabarties“ – 1562 ir prisiminimų – 1542 metai. Justino Marcinkevičiaus Mažvydas gyvena ir veikia stiprios draminės įtampos lauke – Ragainėje, jo prisiminimų erdvė – Vilnius. Nemunas savo vaga ryžtingai įsiterpia į dramos erdvę, dalija ją į dvi dalis ir kartu išplečia į tolimus Lietuvos horizontus.

Pagrindinė tema – asmeninė ir visuomeninė pareiga (tėvynei, kalbai, artimam žmogui). Galima skirti kaltės ir atgailos temas

Dramoje iškylančios **problemos**:

etinis ir socialinis tėvynės apvalymas;

gimtosios kalbos išsaugojimas;

raštijos klausimas;

PAMĄSTYKIME

Ką reiškia būti pareigingam?

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kokios svarbiausios Just. Marcinkevičiaus kūrybos temos?
2. Apibūdinkite Just. Marcinkevičiaus poezijos žmogų
3. Charakterizuokite pagrindinį dramos veikėją Mažvydą
4. Kokios problemos sprendžiamos dramoje? Ar jos aktualios šiandien?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Pareiga – tai meilė tam, ką pats sau įsakai. J.V. Gėtė
2. Kilniausia žmogaus paskirtis – tarnauti kitiems žmonėms. Š. Čotopadhajus
3. Žmogus įgyja vertę, tikrai realizuodamas savo kūrybinį ir moralinį turinį. Just. Marcinkevičius

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Kūrybos studijos ir interpretacijos: Justinas Marcinkevičius. Vilnius: Baltos lankos, 2001.
3. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
4. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 12 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011

J. MARCINKEVIČIUS

TESTAS

1. Ar Justinas Marcinkevičius rašė tik eilėraščius?

- ☐ Taip ☐ Ne

2. Ar tai Just. Marcinkevičiaus žodžiai? „*POEZIJA aktyviau nei kiti menai kovoja prieš „sudaiktėjimą“. Ji gali įkvėpti dvasios daiktui, atgaivinti jį, paversti žmogaus draugu ir pagalbininku. Ji taip pat siekia išlupti daiktą iš žmogaus krūtinės ir jo vietoje vėl įstatyti širdį*“

- ☐ Taip ☐ Ne

3. Just. Marcinkevičius gimė tais pačiais metais, kai

- ☐ Lietuva šventė Nepriklausomybės 20 - metį.
☐ Vytauto Didžiojo metus.
☐ Kilo II pasaulinis karas

4. Ar tiesa, kad Just. Marcinkevičius buvo susitikęs su prancūzų egzistencialistu Ž. P. Sartru?

- ☐ Taip ☐ Ne

5. Ką reiškia šie Just. Marcinkevičiaus poezijos įvaizdžiai: varpas, kardas, arklas?

- ☐ muzika, kova, darbas
☐ kultūra, valstybė, žemdirbystė
☐ laisvė, kova, žemė

6. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę Just. Marcinkevičius teigė..... nuostatas.

- ☐ gerumo ☐ kaltinimo praeičiai

7. Iš kokio eilėraščio šios eilutės: „Nes kiekvienas didelis kaip lašas,/ o visi - su saulėm artimi./ Niekada žmogus nebuvo mažas,/ jeigu jis tik buvo savimi.“

- ☐ „Prašau žodžio“ ☐ „Autoanalizė“ ☐ „Liepsnojantis krūmas“

8. Iš kokio eilėraščio: „Diena atrištom akim./ Tauta iš kapo pakilus./ Viešpatie, leisk jai atkimt./ Tebūna jos žodžiai kilnūs.“

- ☐ „Būk ir palaimink“ ☐ „Gimtinė“ ☐ „1989 m. Vasario 16-oji“

9. Dramos „Mažvydas“ konfliktas

- ☐ Asmens ir kunigo
☐ Pareigos ir laimės
☐ Pareigos ir žodžio

10. Iš kokio eilėraščio *Reikia tikėti, reikia labai tikėti,/ Kad iškėlus rankas iš dangaus imtų kristi mana./ Už kiekvieną stebuklą reikia savimi sumokėti -/ Savo gyvenimu, laime, širdim ir daina./*

- ☐ „Devyni broliai“
☐ „Liepsnojantis krūmas“
☐ „Lopšinė gimtinei ir motinai“

MARIUS KATILIŠKIS

(1915-1980)

- ❖ Albinas Marius Vaitkus, vėliau pasivadinęs Marium Katiliškiu, gimė 1915m. rugsėjo 15d. Gruzdžiuose. Mokėsi Žagarėje, dirbo bibliotekoje ir įvairius fizinius darbus.
- ❖ Apsakymus pradėjo spausdinti dar Lietuvoje, 1932m. žurnaluose „Karys“, „Trimitas“, „Naujoji Romuva“. Dirbo Pasvalio bibliotekininku, kur plačiau susipažino su pasauline literatūra.
- ❖ 1944m. M.Katiliškis pasitraukė į Vokietiją. Čia kurį laiką studijavo meną Freiburge. Tais pačiais metais buvo paruošęs spaudai rinkinį "Seno kareivio sugrįžimas", tačiau karo sąmyšyje šis mašinraštis žuvo.
- ❖ 1948m. Vokietijoje išleido pirmąją novelių rinkinį „Prasilenkimo valanda“. 1949m. rašytojas emigravo į JAV ir įsikūrė Čikagoje, kur dirbo įvairiuose fabrikuose. Čikagoje išleistos visos M.Katiliškio knygos: romanai "Užuovėja" (1952), „Miškais ateina ruduo" (1975), novelės „Išėjusiems negrįžti" (1958). M.Katiliškis laimėjo Lietuvių Enciklopedijos leidyklos, Lietuvių rašytojų draugijos ir Santaros-Šviesos kūrybinę premijas.
- ❖ Mirė Čikagoje 1980m. gruodžio 17d.

PAŽIŪRIM, PAKLAUSOM

„Miškais ateina ruduo“ <http://ziurim.lt/filmas/10968-miskais-ateina-ruduo>

MARIUS KATILIŠKIS

KONTEKSTAS.

1952 m. JAV išleistas novelių romanas „Užuovėja“, pasiekęs mus tik po trisdešimt aštuonerių metų.

A. Vaitkus gerai pažįsta „paliktą kaimą ir jo žmones, jų psichologiją, pasaulėjautos gelmenis ir grožį. “(...) Jo novelės savo „gražumą“ semia iš dabar jau pradingusio kaimo vizijos.

1958 m. romanas „Išėjusiems negrįžti“ laikomas „benamio, iš gimtųjų vietų išėjusio, svetur nepritapusio irį savo namus negrįžusio žmogaus odisėja“.

Kažin ar esama kūrinių, kuriuose būtų išsakytas REQUEM, to karo aukoms su tokiu giliu humanišku, tikrumu ir meile. Nėra abejonių, kad šis romanas, o ir visa Katiliškio proza, yra viena aukščiausių viršūnių XXa. atros pusės lietuvių literatūroje.

KŪRYBA

1957m. išsiveržė brandžiausias romanas - „Miškais ateina ruduo“

Žagariečio atmintyje dar išlikę gyvi prototipai, vietovardžiai, praeities scenos.

ŽMOGUS IR GAMTA

Prasidėjęs miško kirtimu pavasarinio polaidžio metu bei pelkių sausinimu, baigiasi tą patį rudenį įvykusi miško gaisru. Ūkio darbai, šiokiadienių ir šventadienių ritualai bei gamtos aprašymai sudaro pusę romano teksto.

Romano ašis - lietuvis ir miškas. Veiksmo erdvė - miškų apsupta vieta kaip Lietuvos ženklas. M. Katiliškis pabrėžia ypatingą savo kuriamo pasaulio uždumą.

Romane kuriamas pasaulis ir **jo žmonės gyvena gamtos laiko** rėmuose. Jų dvasinis gyvenimas plėtojasi ir lemtis pildosi drauge su metų laikų kaita. - nuo pavasario atgimimo iki rudens liepsnos. Žiema yra tik veikėjų nuojautose.

Miško vaizdai yra svarbi kompozicinė kūrinio jungtis. Jie įspūdingiausiai rodo metų laiką, plėtoja romano veiksmą, atskleidžia veikėjus.

Doveikos valdose ypač gražus ir švarus miškas. Bet šeimnininko santykis tik pragmatiškas („Ten žaliavo turtai, lobis, kapitalas...“)

Dramatiški gamtos ir žmonių likimai rodo, per kokią sumaištį ir chaosą kuriasi naujos gyvenimo formos, **kokią didelę kainą tenka mokėti už išėjimą į civilizuotos visuomenės kelią**.

VEIKĖJAI

Tiliui miškas yra namai, kuriuose telpa visas jo gyvenimas. **Tilius yra kryžkelės žmogus**, būdingas tarpukario nepriklausomos Lietuvos, dar jaunos valstybės, nespėjusios įsitvirtinti Europoje, situacijai. Pradėjęs, bet netesėjęs. Išėjęs, bet neparėjęs. Tilius, išėivis iš senojo kaimo, gamtos žmogus, pakliūva į naujas, netradicines socialines aplinkybes.

Tilius taip pat turi šviesių siekimų, bet dėl varganos socialinės padėties ir menko išsilavinimo jaučiasi aplenktas bendraamžių ir paliktas vienas. Neturtas, tėvo netektis, vienišumas išugdė nepasitikėjimą savimi, menkavertiškumo jausmą.

Tiliaus charakteris ir likimas skleidžiasi nuolatinio nerimo ir įtampos situacijose, reikalaujančiose pasirinkimo, apsisprendimo. Tokia yra jau pradinė situacija, nuo kurios rašytojas pradeda vynioti

savo veikėjo gyvenimo kamuolį. Tokios aplinkybės kartu su pasyvia lietuvio prigimtimi ir lėmė herojaus atsidavimą neįveikiamam likimui.

Agnė tiesiog tapatinama su gamtos reiškiniiais. Ji tikra miškų dukra. Agnė jaunatviškai įsimylėjusi Tilių. Vis dėlto Tiliui ją palikus be priekaištų pasitraukia ir pasirenka pasitraukimo kelią. Dėl savo meilės nekovoja.

Monikai gyvenimas tarpmiškėje prilygsta kalėjimui („Ji jautėsi įmesta gilion duobėn, apkalta aklina statinių tvora, neperlipama, neperlendama“). Monika irgi turi savanaudiškų kėslių, sutikdama ištekėti už turtingo senio.

Doveika tampa turtuoliu, apgaule pasiglemžęs senųjų Striūnų ūkį ir visą gyvenimą skriausdamas silpnesnius.

APIBENDRINIMAS. Romane „Miškais ateina ruduo“ gausu tarpukario nepriklausomos Lietuvos laikotarpio ženklų. Knygą galima skaityti kaip išplėstą metaforą apie lietuvių išėjimą iš miško, t. y. iš mitologinės sąmonės į istorinę. Mažas, miškuose užsimetęs Virsnių kaimelis tampa miniatiūriniu visos Lietuvos modeliu.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Romano herojų poelgius vairuoja aplinkybės ir jų pačių charakteriai. Pasvarstykite, kas labiau – likimas ar jie patys lemia savo gyvenimą.
2. Ar romano veikėjai yra žmonės, galintys prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ir gebantys kurti savo likimą?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar charakteris kuria žmogaus likimą?
2. Žmogus – aplinkybių vergas
3. Ar žmogus gali būti laimingas nekurdamas laimės pats?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga I d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. I dalis. Vilnius: LLTI, 2011

M. KATILIŠKIS
TESTAS

1. Ar M. Katiliškis išeivis?

- ☐ Taip ☐ Ne

2. Ar M. Katiliškis lengvai adaptuojasi išeivijoje?

- ☐ Taip ☐ Ne

3. Vienos vasaros įvykius miškų apsuptame modernėjančiame nepriklausomos Lietuvos kaime apima romanas

- ☐ „Išėjusiems negrįžti“
☐ „Miškais ateina ruduo“
☐ „Užuovėja“

4. Ar romane „Miškais ateina ruduo“ miškas padaro žmogų geresnį?

- ☐ Taip ☐ Ne

5. Ar Tilius ir Agnė savarankiškos, už save ir savo gyvenimą galinčios atsakyti asmenybės?

- ☐ Taip ☐ Ne

6. Ar galima šitaip apibūdinti pagrindinį romano „Miškais ateina ruduo“ veikėją? *Tilius yra kryžkelės žmogus, būdingas tarpukario nepriklausomos Lietuvos, dar jaunos valstybės, nespėjusios įsitvirtinti Europoje, situacijai. Pradėjęs, bet netesėjęs. Išėjęs, bet neparėjęs. Tilius, išeivis iš senojo kaimo, gamtos žmogus, pakliūva į naujas, netradicines socialines aplinkybes.*

- ☐ Taip ☐ Ne

7. Tilius.....veikėjas.

- ☐ pasyvus ☐ aktyvus

8. Romano „Miškai ateina ruduo“ problemos

- ☐ Kada žmogus supranta , kad yra silpnas ?
- ☐ Ar žmogus, nuskriaudęs kitą, yra daug pranašesnis?
- ☐ Kas sąlygoje žmogaus nuolankumą?

9. Romano „Miškais ateina ruduo“ temos

☐ meilė	☐ išdavystė
☐ džiaugsmas	☐ patriotiškumas
☐ gamtos grožis	☐ nelaiminga meilė

10. Ar tai gali būti filmo „Miškais ateina ruduo“ anotacija? *Mariaus Katiliškio to paties pavadinimo romano motyvais. Rusų aneksijos išvakarėse besirutuliojanti niūri meilės ir turto drama. Veiksmas nukelia į prieškario Lietuvą ir rodo įvairių socialinių kaimo sluoksnių kasdienybę, buitį, aistras. Jų centre - svajojantis praturtėti ir susipainiojęs santykiuose su keliomis moterimis miško kirtėjas Tilius.*

- ☐ Taip ☐ Ne

JUOZAS APUTIS

(1936-2010)

- ❖ Gimė 1936 metais Raseinių rajone, Balčiuose.
- ❖ 1960 metais VU baigia lietuvių kalbą ir literatūrą.
- ❖ Dirba „Literatūros ir meno“, „Pergalės“ – vėliau „Metų“ redakcijose.
- ❖ Siejamas su novelės atgimimu 7-8 dešimtmetyje.
- ❖ Mirė 2011 m. vasario 28 dieną.

Daugiau galima pamatyti <http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/3626> (Dokumentinis filmas „Žalias kelio vingis“)

Novelių knygos:

- ♦ „Horizonte bėga šernai" (1970),
- ♦ „Sugrįžimas vakarėjančiais laukais" (1977),
- ♦ „Keleivio novelės" (1985),
- ♦ “Gegužė ant nulūžusio beržo” (1986),
- ♦ “Vieškelyje džipai” (2005).

JUOZAS APUTIS

KONTEKSTAS.

„Žmoniškumas kaip pilies akmenys“ (A. Zalatorius)

Sovietmečiu J. Apučio kūryba vertinta prieštaringai, nes neatitiko ideologinių reikalavimų. Debiutavęs pasirinko lyrinės novelės kryptį. Savo kūryboje įtvirtino lyrinę pasaulėjautą prozoje.

KŪRYBA

TEMOS

- ♦ Gimtasis kaimas - svarbiausias žmogiškų vertybių centras.
- ♦ Senojo kaimo nykimas.
- ♦ Jauno žmogaus nesugebėjimas prasmingai gyventi.

PROBLEMINIAI KLAUSIMAI

Ar girdime kitą žmogų?

Ar suprantame jį;?

ar pajėgūs jam padėti?

Ar sušildome savo buvimu aplinkinius ir visą pasaulį?

Kūrinio centre ne įvykis, o įvykio **aidai** žmogaus širdyje.

VEIKĖJAI

Žmogaus vertė matuojama etinėmis kategorijomis: meilė artimam, gerumas, užuojauta, gailestis, moralinė šviesa, teisingumas, sąžinė.

- ♦ Dažniau kaimietis, rečiau miestietis.
- ♦ Jautrios sielos, nepritampantys prie aplinkos, dažnai nesuprasti, neįvertinti, vieniši.
- ♦ Veikėjai mėgsta kamuotis dėl savo gyvenimo prasmės
- ♦ Dažnai nori pasitikrinti, ar dorai, ar teisingai gyvenama.
- ♦ Svarbiausia jų būsena – vidinė kova su blogiu.
- ♦ veikėjas paprastai atsiduria išbandymo situacijoje.

SVARBIAUSIAS KLAUSIMAS: Ką daryti susidūrus akis į akį su niekšybe?

LAIKAS

Vaikystė. Pokaris.

ERDVĖ

Pažįstama kaimo ir svetima, bet viliojanti miesto.

„Dobilė. 1954 naktį“

Martyno brendimo būsenos: Baimina nežinomybę, artėjantys rūpesčiai; Bręsta atsakomybė; Žmogus pasijunta didelis ir reikalingas. **Pagrindinis motyvas** – namų. **Kiti**: motinos meilės, artimo žmogaus ilgesio, gamtos, šviesos ir tamsos.

PASVARSTYKITE

- ❖ Kur mano „dobiliena“ – vaikystės pasaulis, dvasinė atspirtis?
- ❖ Ar aš esu pasirengęs suvokti gyvenimo žaibus?
- ❖ Ar apgyniau ką nors brangaus, ar buvo šalia manęs kam nors gera ir ramu?
- ❖ Ar kada pasijutau esąs labai reikalingas, stiprus, tęsiantis tradicijas?

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. „Nėra taip paprasta, nėra taip lengva atsižadėti namų <...>. Dalį savo namų žmogus <...> išsineša su savim. „Erčia, kur gaivus vanduo“ negali būti bet kur; frazė yra persunkta <...> tautos atminties, patirties. Gaivus vanduo – patirtas, atsimenamas. Erčia – ypatinga vieta, erdvės atskirumas, erdvė tau, tavo keliui ar takeliui, tavo mintims. Namai susiję su atmintim – ar ne su svarbiausia sąmonės galia.“ (Viktorija Daujotytė). Kaip ši mintis susijusi su novele „Erčia, kur gaivus vanduo“?
2. Kaip, anot J. Apučio, patikrinama žmogaus vertė?
3. Kaip apsakymuose suprantama tolerancija ir pagarba žmogui?
4. Kokios egzistencinės problemos sprendžiamos J. Apučio novelėse?
5. Kaip novelėse vaizduojami namai?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Namai žmogaus būties centras
2. Kam žmogui reikalingi namai?
3. Namų motyvas lietuvių literatūroje
4. Kaip jaučiasi žmogus netekęs namų?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Mačianskaitė L. 7-9 dešimtmečio novelė. Vilnius: Baltos lankos, 2001.
4. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011

J. APUTIS TESTAS

1. Svarbiausios J. Apučio kūrybos temos

- ☐ Gimtasis kaimas – svarbiausias žmogiškų vertybių centras.
- ☐ Ironiškas santykis su naujomis XX amžiaus technologijomis ir žmonių elgesiu.

2. Dažniausi J. Apučio kūrybos klausimai:

- ☐ ar reikia dangstyti gerumo kaukėmis?
- ☐ ar girdime kitą žmogų? ☐ ar gebame padėti savo artimam?

3. Kokiomis etinėmis kategorijomis J. Apučio kūryboje matuojama žmogaus vertė?

- ☐ meilė artimam ☐ būti tolerantiškam
- ☐ gebėti būti lanksčiam ☐ būti teisingam
- ☐ būti geram ☐ būti sąžiningam
- ☐ būti užjaučiančiam

4. Svarbiausias novelių įtampos šaltinis –

- ☐ konfliktas tarp miesto ir kaimo vertybių
- ☐ konfliktas tarp žmogiškumo, dvasinio tyrumo ir niekšybės, brutalumo.
- ☐ konfliktas tarp jaunosios ir senosios kartos

5. *Veiksmas vyksta kaime. Pasakojama apie vasaros naktį, kai Martyną ir jo sergančią mamą užklumpa audra, ir, kaip Martynas, per siaučiančią audrą bėga ieškoti dingusių karvės. Apie kokią novelę kalbama?*

- ☐ „Dobilė. 1954 metų naktį”
- ☐ „Praradimų aidai“ ☐ „Horizonte bėga šernai“

6. *Veiksmo vieta paplūdimys. Vienišo žmogaus prisiminimų sfera, kai gulėdamas ant smėlio ir žiūrėdamas į tilto turėklus prisimena vaikystę, kaip jį kas vakarą pasitikdavo brolis. Apie kokią J. Apučio novelę kalbama?*

- ☐ „Dobilė. 1954 m. naktį“ ☐ „Praradimų aidai“

☐ „Šviečiančios vilko akys“

☐ „Įveikti save“

7. *Pasakojama apie jaunystėje patirtus vargus. Pirmuosius praradimus, apie sunkų praradimų ir ilgesio laiką, apie nepamirštamus nuotykius einant į mokyklą tuo pačiu dulkėtu takeliu ir apie pirmąjį skaudų praradimą. Apie kurią J. Apučio novelę kalbama?*

☐ „Įveikti save“

☐ „Autorius ieško išeities“

☐ „Šunelis alksnio viršūnėje“

☐ „Praradimo aidai“

8. *Novelėje pasakojama apie idilišką šeimos gyvenimą, kai viena iš dukterų turi palikti gimtuosius namus, mylinčius tėvus ir mažąją seserį, kad galėtų išvažiuoti mokytis. Besimaudydama vyresnioji duktė apmąsto visą savo gyvenimą nuo mažų dienų iki dabartinių; apmąsto gyvenimo laikinumą. Apie kurią J. Apučio novelę kalbama?*

☐ „Vakarėjant gražios dobilienos“

☐ „Erčia, kur gaivus vanduo“

☐ „Vieniša sodyba“

☐ „Šviečiančios vilko akys“

9. *Novelėje pasakojama apie darbininkų tarpusavio pešynes, kai dėl menko ginčo gali kilti kraujo praliejimas. Tačiau vyrai nenorėjo nusiraminti, net moterų sudrausminimai nesustabdė kylančių neramumų tarp darbininkų. Koks J. Apučio kūrinys čia anotuojamas?*

☐ „Šūvis po Marazyno ąžuolu“

☐ „Autorius ieško išeities“

☐ „Vieniša sodyba“

10. *Iš kurios novelės šie žodžiai? „Kodėl taip dažnai tuos, kurie savo vikšrais negailestingai važiuoja per mūsų nugaras, paliekame nejudinę, priimame juos kaip savaime privalomus, lyg pats Dievas juos tokius mums būtų siuntęs?“*

☐ „Vieniša sodyba“

☐ „Šūvis po Marazyno ąžuolu“

☐ „Autorius ieško išeities“

☐ „Vakarėjant gražios dobilienos“

SIGITAS GEDA

(1943-2008)

- ❖ Gimė 1943 metais Lazdijų rajone.
- ❖ 1966 metais Vilniuje baigia lietuvių kalbos ir literatūros studijas.
- ❖ Dirbo „Kalba Vilnius“ ir „Mūsų gamta“ redaktoriumi.
- ❖ 1988-1990 m. aktyvus Sąjūdžio narys, Seimo narys.
- ❖ Savaitraščio „Šiaurės Atėnai“ literatūros skyriaus redaktorius.
- ❖ Mirė 2008 metais.
- ❖ V. Kernagis dainuoja pagal S. Gedos ir Strazdo eiles

Išleido poezijos rinkinius: *Pėdos* (1966), *26 rudens ir vasaros giesmės* (1972), *Mėnulio žiedai* (1977), *Žydinti slyva Snaigyno ežere* (1981), *Mamutų tėvynė* (1985), *Septynių vasarų giesmės* (1991), *Babilono atstatymas* (1994), *Skrynelė dvasioms pagauti* (1996), *Po aštuoniolikos metų: Atsisveikinimas su Jabaniškėmis* (2003) ir kt., poemą *Strazdas* (1967), dienoraštinės eseistikos (*Žydintys lubinai piliakalnių fone* (1999) ir *Adolėlio kalendoriai*, 2003), eilėraščių ir pjesių vaikams, paskelbė kritikos straipsnių, išvertė *Giesmių giesmę* bei daugelio tautų poezijos.

PAŽIŪRĖKIME, PAKLAUSYKIME

http://www.youtube.com/watch?v=A8mYE_atbzo

http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/5538/kurybos_metas._poetas_s.geda

SIGITAS GEDA

KONTEKSTAS.

Save poetas apibūdina kaip išėjusį „iš labai mažos trobelės ant Teirus ežero kranto“. Jis yra kilęs iš Dzūkijos, iš ežeringojo Veisiejų krašto. Visa matoma tarsi žiūrint nuo Teirus ežero kranto. Ir pats poetas sako: „**Kartais pagalvoju, kad į pirmąją mano knygą sudėti eilėraščiai atsirado dėl to, kad tais ir tais metais mačiau, kaip sprogsta karklai mano gimtinėje, Dzūkijoje, prie Teirus ar Snaigyno ežero. Kad mačiau čia pirmą balsvą geltoną pavasario peteliškę, kuri man pasirodė besanti tokia didelė, jog savo sparnu gali užkloti visą Lietuvą...**“
Apdovanotas Nacionaline kultūros ir meno premija, Gedimino ordinu.

KŪRYBA

Sigitas Geda – savitas dabarties poetas. Jau pirmasis eilėraščių rinkinys „Pėdos“ (1966m.) buvo didelis įvykis lietuvių literatūroje ir parodė, kad poetas žengs savitu, nauju kūrybos keliu. Jo kūryboje susipina tradicijos ir modernumas. Itin stipriai jaučiamas būties pirmapradiškumas. Jo kūrinių gamtovaizdžiai siejami su mitu, su Baltų mitologija, kitų civilizacijų mitais. Sigito **Centre pasaulėvaizdžio centre – žemė, žmogus, visata**. Jie nėra atskirti vienas nuo kito, o susimaišę tarpusavy. Nėra ir vienos laiko linijos, nukreiptos iš praeities į ateitį. Laiko klodai tarsi „užslenka“ vienas ant kito, iš dabarties grįžtama į praeitį, į pirmą pradę būtį ir pan.

Sigito Gedos poetinį pasaulį kuria labai stipri vaizduotė, leidžianti sugrįžti į ledynmetį, į Lietuvos senovę, ar vienu metu būti keliose laiko atkarpose, jaustis žmogum, kartu gyvūnu, žole. Apibrėžtos minties atsisakoma. **Dažnai eilėraštyje jungiasi 2 realybės: įprasta, kasdieniška ir sudvasinta, pridengta paslapties.**

Sigitui Gedai labai artimas **liaudiškasis pasaulėvaizdis**, fantastiškos primityvistų meno formos. Tai ryškiausiai atsispindi poemoje „Strazdas“ (1967m.). Tai kūrinys apie poetą Antaną Strazdą. Poemoje remiamasi paukštinės pavarde ir sukuriama žmogaus – paukščio jungtis, artima seniems miestams. **Žmogui – paukščiui reikia laisvės. Jos reikia ir Lietuvai.**

Sigitai Gedai reikšmingas ir **istorinis pasaulio matmuo**. Sudėtingos vaizdų ir įvykių jungtys, metaforos leidžia sukurti panoraminį Lietuvos vaizdą. Ryškiausias pavyzdys „Eilėraštis apie Dionizą Pošką“. Be minėtųjų kūrinių yra išleidęs ne vieną eilėraščių rinkinį.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kokios svarbiausios S. Gedos eilėraščių temos?
2. Apibūdinkite S. Gedos eilėraščių lyrinį aš. Kuo jis ypatingas?
3. Kaip S. Gedos poezijoje suvokiama kūryba?
4. Kaip S. Gedos poezijoje vaizduojama istorija? Koks žmogaus santykis su ja?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ką reiškia kurti savo Tėvynę?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011

**S. GEDA
TESTAS**

1. Poema pagrindinis veikėjas „Strazdas“ yra

- ☐ paukštis
- ☐ giedotojas
- ☐ poetas

2. Ar tiesa, kad S. Geda apie savo kūrybą pasakė: „Archaizmas mano (gal ir kitų) atveju sutampa su modernizmu“

- ☐ Taip
- ☐ Ne

3. Žodžiai „Jei sutrešo Krėvė ir Maironis, tai kam reikalingas S. Geda?“ reiškia:

- ☐ praeities kūrėjai savotiškai kultūriniai tėvai
- ☐ praeities kūrėjai yra atgyvena ir juos reikia pamiršti

4. Ar S. Gedą galima vadinti XX amžiaus maištininku?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

5. Ar tiesa, kad S. Gedos poezijoje aiškia išsiskiria sacrum ir profanum erdvės?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

6. Ar S. Gedos poezijoje suderinama gamta ir kultūra?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

7. Antano Strazdo įvaizdis poemoje „Strazdas“ -

- ☐ maištingas lietuvninkas
- ☐ maištingas kunigas
- ☐ maištingas žemdirbys

8. Ar S. Geda prisidėjo prie „dainuojamosios revoliucijos“?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Ar tiesa, kad S. Geda buvo siūlytas Nobelio premijai?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

10. Apie kurį eilėraštį pasakyta: „Maironiškas žiūrėjimas į degraduojančią dabartį „.....“ keičiamas kudirkiška nuostata iš praeities semti stiprybę.

- ☐ „Giesmė apie pasaulio medį“
- ☐ „Babilono atstatymas“
- ☐ „Baltojo nieko dainelės“

ČESLOVAS MILOŠAS

(1911-2004)

- ❖ Gimė 1911 Šatenuose. 1921–1937 m. Č. Milošas gyveno Vilniuje. Čia baigęs Žygimanto Augusto gimnaziją, iki 1934 m. mokslus tęsė Stepono Batoro universiteto Teisės ir visuomenės mokslų fakultete.
- ❖ Studijų metais Č. Milošas lankėsi Paryžiuje, susitiko su savo tolimu giminaičiu Oskaru Vladislovu Milašiumi, prancūzų poetu, tuometinės Lietuvos valstybės garbės konsulu.
- ❖ Antrąjį Pasaulinį karą praleidžia Varšuvoje.
- ❖ 1945 m. Lenkijos diplomatinėje tarnyboje Niujorke prasidėjo Č. Milošo diplomatinė karjera. Paskirtas Lenkijos kultūros atašė Vašingtone.
- ❖ 1950 metais Č. Milošas tapo pirmuoju Lenkijos ambasados Paryžiuje sekretoriumi, tačiau jau po metų, 1951m., Č. Milošas nutraukė visus ryšius su sovietų okupuotos Lenkijos vyriausybe ir pasiprašė politinio prieglobsčio Prancūzijoje.
- ❖ 1953m. apdovanotas Europos literatūros premija „Prix Littéraire Européen“.
- ❖ 1961 m. tapo Berklio universiteto slavų ir literatūros katedros profesoriumi.
- ❖ 2004 metais mirė Lenkijoje, kur ir buvo palaidotas greta garbingiausių Lenkijos žmonių Krokuvos panteone, vienuolyne prie Šv. Mykolo bažnyčios, vadinamojoje Skalkoje.

KŪRINIAI

1936 m. eilėraščių rinkinys „Trys žiemos“
1953 m. eseistinė knyga „Pavergtas protas“
1955 m. - autobiografinis romanas „Isos slėnis“
1959 m. - „Gimtoji Europa“
1969 m. – Lenkų literatūros istorija
1977 m. – „Ulro žemė“
1992 – „Tėvynės ieškojimas“
1998, 2001 „Abécélė“

PAŽIŪRĖKIME, PAKLAUSYKIME

http://www.upc.smm.lt/inc/player.php?v=/ugdymas/vidurinis/rekomendacijos/failai/milosz/CMA_1is6.mp4

ČESLOVAS MILOŠAS

KONTEKSTAS.

Gera yra gimti mažoje šalyje, kur gamta yra žmogiško masto, kur per šimtmečius drauge gyveno įvairios kalbos ir religijos. Aš kalbu apie Lietuvą – mitų ir poezijos šalį. Mano šeima jau šešioliktame amžiuje kalbėjo lenkiškai, lygiai kaip daugelis šeimų Suomijoje kalbėjo švediškai, o Airijoje – angliškai; todėl aš esu lenkų, ne lietuvių poetas. Bet Lietuvos gamtovaizdžiai, o gal ir jos dvasios niekada manęs neapleido. Gera nuo vaikystės girdėti lotyniškos liturgijos žodžius, verstį mokykloje Ovidijų, mokytis katalikų dogmatikos ir apologetikos. Tikra palaima, jeigu likimas kam nors lėmė mokytis ir studijuoti tokiame mieste, koks buvo Vilnius, – keisčiausias baroko ir italų architektūros, perkeltos į šiaurės miškus, miestas; istorijos, išpaustos kiekviename akmenyje, keturiasdešimties katalikiškų bažnyčių ir gausių sinagogų miestas, anais laikais vadintas Šiaurės Jeruzale. Tiktai dėstydamas Amerikoje supratau, kiek daug į mane prasismelkė iš tų storų mūsų senojo universiteto mūrų, iš įsimintų romėnų teisės formulų, iš senosios lenkų istorijos ir literatūros, kurios stebina jaunus amerikiečius savo ypatingais bruožais: nuosaikia anarchija, įnirtingus ginčus malšinančiu humoru, organišką bendrystės jautimą, nepasitikėjimą bet kokia centralizuota valdžia. Nobelio premijos laureato paskaita Švedijos karališkojo mokslų akademijoje, Stokholmas, 1980 m. gruodžio 10 d.

KŪRYBA

Savo kūryboje gynė kultūringo, laisvę ir tiesą branginančio žmogaus orumą.
Poezijoje svarbi katastrofiška ateities nuojauta, išreikšta niūriais peizažais ir simbolinėmis vizijomis.
Apmąstomos egzistencinės žmogaus problemos.
Svarbios istorijos ir kintančio laiko temos.
Svarbūs Vilniaus miesto motyvai.
Kūryboje svarbūs gimtojo krašto vaizdai (ypač „Isos slėnis“)

Emigruoti

Sapnuos sugrįžta svetur praleisti metai.
Ir tik tuomet suvokiu, kiek kentėjau.
Mūsų gyvenimas lieka už durų,
Arba už šviežio mūro, šitaip elgiasi bitės,
vašku užlipindamos pažeistas vietas.
Kas pajėgtų gyventi, atminty išsaugodamas
visus mūsų didžiųjų ambicijų pažeminimus
ir atlaidžius žvilgsnius į vargetą,
kuris įsivaizduoja, kad ir čia, nelyg namuose, yra kažko vertas?
Jeigu stočiau prieš jaunimo auditoriją,
nė žodžiu neužsiminčiau apie sėkmę.
Kuri, be jokios abejonės, būna ir yra karti.
Vertė Eugenijus Ališanka

PASAMPROTAUKIME

Tai eilėraštis iš paskutinio poezijos rinkinio, pasirodžiusio Milošui esant gyvam. Kokia kitos erdvės samprata išryškėja šiame eilėraštyje ir kaip su ja susijęs eilėraščio pavadinimas?

„Žirkininko fleita“

Gal ir blogai, kad irsta
Pats pareigos tėvynei supratimas?
(...)
Nedidelis kraštas, gyvenamas mažų žmonių,
Staiga iškilo imperijos per atstumą
Valdomoje provincijoje.
Gal vis dėlto neklydo Žanas Žakas Rousseau,
Kai patarė: prieš išlaisvindamas vergus,
Pirmiau reikia juos išlavinti ir apšviesti.
Kad nevirstų banda paskui ėdalą sekančių
Snukučių, prie kurių prisiartina
Žiurkininkas su savo fleita
Ir vedasi jus, kur panorėjęs.

PASVARSTYKIME

Kaip šio eilėraščio mintis susijusi su vokiečių legenda apie žiurkininką?
Ar pritariate Ž.Ž. Ruso minčiai, kad negalima laisvės suteikti neišsilavinusiems ir nesamprotaujantiems žmonėms? Nuomonę argumentuokite.
Koks pavojus, remiantis šiuo eilėraščiu, gali grėsti Lietuvai? Kodėl?

ROMANAS „Isos slėnis“

Įvairiausios Galiios stebėjo Tomą saulėkaitoj ar tarp žalumynų ir vertino jį pagal tai, ką jos pačios geriausiai išmanė. Tos iš jų, kurioms leista nepaisyti laiko ribų, melancholiškai lingavo permatomas galvas, nes gebėjo suvokti pasekmes tos ekstazės, kurią jis išgyveno. Šioms Galioms gerai žinomi, pavyzdžiui, kompozitorių kūriniai, bandantys išreikšti laimės jausmą, tačiau šios pastangos atrodo apgailėtinos, kai priklaupi prie vaiko lovos, vaiko, kuris nubunda vasaros rytą, o už lango girdėti volungių švilpesys, kvarkimų, kudakavimų ir girsėjų choras, ataidintisiš kiemo, – visi balsai, nutviekti šviesos, kuri niekada neišblės. Laimė yra ir lytėjimas, – basomis kojomis Tomas perbėgdavo nuo glotnių grindų lentelių ant šaltos akmeninės koridoriaus aslos ir apvalių takelio akmenėlių, nuo kurių baigia nudžiūti rasa. Ir, – šitai verta įsidėmėti, – jis buvo vienišas vaikas karalystėje, kuri keisdavosi taip, kaip jis panorėdavo. Kipšai, pastebėję atbėgantį jį, greitai susigūždavo ir sulandžiodavo po lapais – it išgąsdintos vištos, kurios tiesia kaklus ir varto savo kvailas akis.

PAMĄSTYKIME

Kaip šis kūrinys siejasi su Č. Milošo poezija?

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kuo Č. Milošo likimas primena A. Mickevičiaus likimą?
2. Kokias aspektais galime lyginti Č. Milošo romaną „Isos slėnis“ ir Šatrijos Raganos „Sename dvare“?
3. Kas galime laikyti Č. Milošo dvasios namais?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ką Č. Milošui reiškė būti lietuviu?
2. Ką dabar reiškia būti lietuviu?
- 4.

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011

Č. MILOŠAS
TESTAS

1. Ar Č. Milošo „Isos slėnis“ autobiografiškas?

- ☐ Taip ☐ Ne

2. Isos slėnio erdvė

- ☐ Lietuva
☐ Lenkija
☐ Prancūzija

3. „Isos slėnio“ laikas

- ☐ Viduramžiai
☐ Pirmojo pasaulinio karo pabaiga
☐ Antrojo pasaulinio karo pabaiga

4. Romane „Isos slėnis“

- ☐ pasakoja berniuko brandos istorija
☐ berniuko atostogos kaime
☐ pirmojo pasaulinio karo padariniai Tomo tėviškėje

5. Romano „Isos slėnis“ pabaigoje vyraujantis kelio motyvas reiškia

- ☐ berniuko kelią į Lenkiją ir naują gyvenimo pradžią
☐ berniuko kelią į suaugusiojo pasaulį
☐ Lietuvos situaciją permainų laikotarpiu

6. Ar Č. Milošo kūryboje svarbus žmogaus santykis su istorija?

- ☐ Svarbus
- ☐ Nesvarbus
- ☐ Kartais įpinamas

7. Ar Č. Milošo kūrybai darė įtakos pažintis su Albertu Enšteinu?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

8. Ar tiesa, kad Č. Milošas į lenkų kalbą išvertė V. Kudirkos „Tautišką giesmę“?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Kas po 1991 sausio 13 įvykių „The New York Times“ išspausdino viešą pareiškimą „Poetai už Lietuvą“?

- ☐ T. Venclova, Č. Milošas, J. Brodskis
- ☐ Č. Milošas, V. Šimborska, G. Grėsas
- ☐ Č. Milošas, V. Šimborska, J. Brodskis

10. Jonas Sirutis

☐ Č. Milošo prosenelis	☐ Č. Milošo kolega, bendramintis
☐ Č. Milošo slapyvardis	☐ Literatūros personažas

MARCELIJUS MARTINAITIS

(1936-2013)

- ❖ Gimė 1936 m. balandžio 1 d. Paserbentyje (Raseinių r.).
- ❖ 1964 m. baigė Vilniaus universitetą.
- ❖ Dirbo laikraščių ir žurnalų redakcijose.
- ❖ Nuo 1980 m. dėstė Vilniaus Universitete.
- ❖ 1989 m. nuo Sąjūdžio išrinktas SSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatu.
- ❖ 1992-1997 m. Nacionalinių kultūros ir meno premijų komiteto pirmininkas. Nacionalinės premijos laureatas (1998).
- ❖ Nuo 2000 LRT tarybos narys.
- ❖ Mirė 2013 metais.

PAŽIŪRĖKIME, PAKLAUSYKIME

<http://www.youtube.com/watch?v=ioGWwW-Q07s>

http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/5529/kurybos_metas._poetas_m.martinaitis

<http://rugelis.night.lt/martinaitis/>

MARCELIJUS MARTINAITIS

KONTEKSTAS.

Užaugo pokario metu. Priklauso lietuvių rašytojų kartai atėjusiai iš kaimo, iš valstietiškųjų vertybių pasaulio. Išgyveno sovietinio režimo Lietuvoje metus. Aktyviai dalyvavo Sąjūdžio veikloje.

KONTEKSTAS.

TRUMPAI

Tautinės vertybės – Tėvynė, žemė, motina, kalba, žodis

Poezijos kalbantysis susilieja su praeitimi

Nuolat gręžiasi į savo valstietišką kultūrą ir istoriją, mylėdamas, gerbdamas, įsisąmonindamas

Poezijai būdinga pasakos logika, tikroviškumo ir netikroviškumo samplaika.

M. Martinaičio poezijoje nuolat grumiasi priešingi pradai – skausmas ir džiaugsmas, mirtis ir gyvybė

•

DAŽNIAUSI EILĖRAŠČIŲ TIPAI

1.Lyrinis Jis reiškiamas:

elegija („Sugalvok man vakarą su žiburiu“)

sonetu, („Atminčių" ciklas);

2.Epinis tipas Jis reiškiamas

balade („Kukučio baladės").

„Kukučio baladės“

- ❖ Folkloro personažas - žemaitis Kukutis (*Kukučio baladės*, 1977, papildytas leidimas 1986) – yra archajinės sąmonės fenomenas, depersonalizuota keistuolio figūra šiuolaikiniame pasaulyje ir išreiškia dvejopą poeto pasirinkimą: archetipinės išminties ir psichologinio rezervato apsiginti nuo režimo.
- ❖ Kukutis yra savarankiškas veikėjas, kuris neturi žmogiškojo pavidalo. Jis savaip suvokia įvairiausias situacijas, jas dažnai išreiškia pajuokavimais.
- ❖ Kukutį galime vadinti ne veikėju, o kauke, kuri kaskart vis kitokia. Veikėją galime vadinti kvailėliu – išminčiumi.
- ❖ Kukučio poelgiuose kiekvieną kartą nereikia ieškoti perkeltinės prasmės, juos kartais reikia palydėti su šypsena ir vaizduotės išradingumu. Visgi Kukučio kalba – vienas ryškiausių ezopinės kalbos variantų.
- ❖ Paranki komiška kaukė kalbant apie sovietinio gyvenimo idiotizmą.

- ❖ Kukučio kaukė leido lyg rimtai, lyg tarp kitko sakyti teisybę – kvailio kaukė pasakyti tiesą.
- ❖ Kukutis vienu metu ir keistas, ir naivus, ir išmintingas.
- ❖ Paradoksas – būdingiausiai Kukučio jausena.
- ❖ Poetas Kukučio lūpomis šaipėsi iš draudimų kritikuoti santvarką, iš dvigubų moralės standartų, iš daugybės kitų apribojimų.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Koks pasaulis ir kokios vertybės poetizuojamos M. Martinaičio kūryboje?
2. Apibūdinkite M. Martinaičio poezijos lyrinį subjektą.
3. Kuo autoriui svarbus vaikystės kaimas? (remkitės „Mes gyvenome“)

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar šiandien dar aktualu poetizuoti žemdirbio pasaulį?
2. „Kukučio lūpomis sakoma tiesa“ (pagal „Kukučio balades“)
3. Atsisveikinimas su kaimo M. Martinaičio kūryboje

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Studijos ir interpretacijos: M. Martinaitis. Vilnius: Baltos lankos, 2000.

M. MARTINAITIS TESTAS

1. Ar M. Martinaičio kūrybai svarbus vaikystės namų motyvas?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

2. Ar tiesa, kad M. Martinaitis mano, kad iš kaimo reikia išvykti?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

3. Ar M. Martinaitį galime pavadinti nykstančios kaimo kultūros saugotoju?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

4. Koks laikas kritikuojamas „Kukučio baladėse“?

- ☐ Pokario
- ☐ Karo
- ☐ Sovietinis

5. Ar pritariate nuomonei, kad Kukutis žmogus su linksmuolio, keistuolio kauke?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

6. M. Martinaičio nuomone, poeto užduotis - ne kalbėti apie asmeninius išgyvenimus, o būti savotišku mediumu, galinčiu „perrašinėti iš tolimos praeties ateinančias bežodes telegramas ir siųsti tuos tekstus tolyn“. Iš kokios praeties atpažįstame M. Martinaičio poezijos žinutes?

- ☐ Pokario kaimo
- ☐ Sovietmečio
- ☐ II pasaulinio karo

7. Ar M. Martinaičio Kukutį galime lyginti su pasakų trečiuoju broliu?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

8. Ar M. Martinaičio Kukutį galime lyginti su pasakų trečiuoju broliu?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Svarbiausia kūrybos tema

- ☐ Žemdirbių kultūra ir pasaulis
- ☐ Miesto ir kaimo priešprieša
- ☐ Sovietmečio blogybės

10. Ar M. Martinaičio kūrybai būdinga ezopinė kalba?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

JUDITA VAIČIŪNAITĖ

(1947-2001)

“Aš nežinau nieko gražesnio už kasdienybę – ji man yra pati gyvenimo poezija, o ne šventės ar kažkokie ypatingi plunksnos verti objektai. <...> Labai branginu ir gerbiu patį gyvenimą, buvimą, tegu menkiausią, proziškiausią...”

- ❖ Gimė 1937 m. liepos 12 d. Kaune.
- ❖ Augo žymaus gydytojo šeimoje, buvo supama kultūros.
- ❖ Po tėvo mirties ji, sesuo ir motina gyveno sunkiai, persikėlė į Vilnių.
- ❖ Vilniaus universitete baigė lituanistiką.
- ❖ Taip pat mokėsi dainavimo, turėjo ryškių gabumų.
- ❖ Dirbo „Literatūros ir meno“, „Kalba Vilnius“, „Naujojo dienovidžio“ redakcijose.
- ❖ Užaugino dukrą Ūlą, dailininkę, ir dukraitę Kamilę.
- ❖ 1996 m. apdovanota Baltijos Asamblėjos premija.
- ❖ Nepagydomai susirgusi, mirė 2001 m.

JUDITA VAIČIŪNAITĖ

“Aš nežinau nieko gražesnio už kasdienybę – ji man yra pati gyvenimo poezija, o ne šventės ar kažkokie ypatingi plunksnos verti objektai. <...> Labai branginu ir gerbiu patį gyvenimą, buvimą, tegu menkiausia, proziškiausia...”

KONTEKSTAS.

J. Vaičiūnaitės poezija dažnai vadinama elegantiška, nes joje daug grožio.

Pirmajame rinkinyje „Pavasario akvarelės“ (1960) eilėraščiai labai emocionalūs, buitis labai estetiška. Ją tada labai veikė B. Pasternakas.

Vėliau ėmė ryškėti ekspresyvumas, atsirado garsiniai eksperimentai. Pats ekspresyviausias – „Pasikartojimai“ (1971), kuriame sudėti eil. „Lijundra“, „Raudona suknelė“, „Asiūkliai“, „Glukas“, „Speigas“.

J. Vaičiūnaitei būdingas cikliškumas. Ji nupiešė žavių istorinių ir mitinių portretų – „Senos fotografijos“, „Kanonas Barborai Radvilaitei“, „Keturi portretai“ (Kirkė, Kalipsė, Nausikaja, Penelopė), „Kęstutaičiai“. Šie eilėraščiai lakoniški, duodami tik vaizdo fragmentai, žavimasi personažų taurumu, stipriomis aistromis, išdidumu.

KŪRYBA

LYRINIS SUBJEKTAS

- ❖ Lyrinis subjektas yra medituojantis naratorius. Jis miesto žmogus iki gyvo kaulo – kitaip jaučia ir mąsto. Jam nebūdingas švelnumas, sentimentalumas. Lyrinis subjektas mėgsta **romantinę nuotaiką**.
- ❖ Lyrinis subjektas tiesiogiai neišreiškia savo jausmų- išgyvenimai atspindi daiktuose, likimuose, laike. Jis nepasakoja savo asmenybės istorijos, jausmų biografijos, **neišgyvena asmeninės dramos, o piešia objektyvų** paveikslą, kalba apie judėjimą, akciją, veiksmą, greit kintantį laiką. Jis yra nuolatinis lyrikos personažas: „už lango laikas plauks“, „laimingas liūdnas laikas“. Laiko kaita pažadina susimąstymą, elegišką gaudulį.

MENINĖ ERDVĖ

- ❖ J. Vaičiūnaitės lyrikoje meninė erdvė kuriama iš realybės detalių, meno ir kultūros asociacijų, praeities regėjimų. Vizijos, kultūros, istorijos, mito, realybės sandūroje kuriamas vientisas meninis pasaulis, sudvasinantis, humanizuojantis miesto kultūrą.
- ❖ J. Vaičiūnaitė teigia, kad **visi jos eilėraščiai gimsta iš aplinkos, iš kasdienio gyvenimo**. Net ir buičiai suteikiama estetinė erdvė, ji suvokiama kaip kultūros dalis.

PAGRINDINĖS TEMOS

I tema: Vilnius. Vilnius ir Kaunas yra kaip meno kūriniai, o ne kaip baisūs žmogui architektūros kūriniai (plg. Škėmą). J. Vaičiūnaitė kuria Vilniaus miesto epą- atgaivina senąją ir vaizduoja naują buitį, senus namus, prekių stotis, aikštes, turgavietes, miesto cirką, balaganus, skverus, egzotiškus miesto gyventojus, jų papročius ir psichologiją.

II tema: muzika, tapyba. J. Vaičiūnaitė yra parašiusi ciklą pagal Čiurlionį, Botičelį ir Vinčį, jos amžininką A. Stasiulevičių, apie Šopeną. Mėgsta iš renesanso atėjusį perspektyvos dėsni ir todėl jos daiktai ir žmogus visada yra matomi aplinkoje. Muzikinės asociacijos padeda kurti eilėraščių foną, dvasinę atmosferą. Iš praeities ataidi įvairių muzikos instrumentų garsai, minimi muzikos terminai.

III tema: gamta. Nuolat minimi žydintys lauko ir kambariniai augalai. Grynai gamtinės lyrikos nėra dau

IV tema: istorija. J. Vaičiūnaitės kūryboje dažni yra eilėraščiai-vizijos, atgaivinantys istoriją, mitą, kultūrą. Jų vaizdas grynas, menamas, iš sąmonės gelmių išplaukęs, pabrėžiamas pasaulio nematerialumas.

V tema: meilė. Meilė jai ir aistra, pilna grožio, nerimo ir pražūties. Bet ji gali būti ir nuodėminga, ir draustas džiaugsmas, ir viską nuplaunanti liepsna bei praradimo skausmas, vienatvė, tylą. Ir begalinė ištikimybė, laukimas, vaikiškas patiklumas, gaudulys, švelnumas. Kai kurie meilės eilėraščiai- savotiškos lyrinės novelės (“Kanonas Barborai...”)

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kokį miesto vaizdą kuria J. Vaičiūnaitė?
2. Apibūdinkite istorijos sampratą J. Vaičiūnaitės kūryboje.
3. Kaip J. Vaičiūnaitės poezijoje suvokiama kasdienybė?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar kasdienybėje galima rasti džiaugsmo?
2. Miestas ir gamta J. Vaičiūnaitės kūryboje
3. Istorija J. Vaičiūnaitės kūryboje
4. Kasdienybės nekasdieniškumas J. Vaičiūnaitės poezijoje

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 12 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Pateiktys internete.

J. VAIČIŪNAITĖ TESTAS

1. J. Vaičiūnaitė -

- ☐ kaimo poetė
- ☐ miesto poetė

2. Eilėraščių cikle „Senos fotografijos“ rašė apie

- ☐ Žemaitę
- ☐ K. Praniauskaitę
- ☐ Šatrijos Raganą
- ☐ G. Petkevičaitę - Bitę
- ☐ Lazdynų Pelėdą
- ☐ N. Miliauskaitę

3. Ar J. Vaičiūnaitės poezijai būdingas žvilgsnis į praeitį?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

4. Ar J. Vaičiūnaitės esė „Vaikystės veidrody“ leidžia teigti, kad daiktas gali atgaivinti daug praeities prisiminimų?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

5. Ar sutinkate su teiginiu: „Miestas poetės kūryboje - natūrali ir jauki žmogaus aplinka, kaip kitiems poetams gamta“.

- ☐ Taip
- ☐ Ne

6. Ar gamta J. Vaičiūnaitės kūryboje suvokiama kaip miesto priešingybė?

- ☐ Taip ☐ Ne

7. Ar remdamiesi J. Vaičiūnaitės kūryba galime teigti, kad žmogui puikiai gali save atskleisti ir nykioje, buitinėje aplinkoje?

- ☐ Taip ☐ Ne

8. Ar J. Vaičiūnaitės poeziją galime pavadinti romantine?

- ☐ Taip ☐ Ne

9. Ar J. Vaičiūnaitės poeziją galime pavadinti romantine?

- ☐ Taip ☐ Ne

10. J. Vaičiūnaitė ir S. Nėris - poetės, savo poezijoje kalbėjusios apie meilę. Ar meilės raiška eilėraščiuose (lyrinio „aš“ išgyvenimai) panaši?

- ☐ Taip ☐ Ne

JURGIS KUNČINAS

(1947-2002)

- ❖ Gimė 1947.I.13 Alytuje.
- ❖ 1964-1968 m. studijavo VU germanistiką, dirbo įvairių leidinių redakcijose.
- ❖ Nepriklausomybės metais - *Lietuvos aidas*, *Valstiečių laikraščio*, *Šiaurės Atėnų* eseistas ir daugelio leidinių bendradarbis.
- ❖ Už romaną *Tūla* Jurgiui Kunčiniui paskirta Lietuvos rašytojų sąjungos 1994 m. premija.
- ❖ 1996-aisiais už novelių knygą *Laba diena, pone Enrike!* - Vilniaus miesto literatūrinė premija.
- ❖ Jurgio Kunčino kūryba versta į anglų, vokiečių, rusų, estų, baltarusių, švedų, lenkų kalbas. W. Borcherto, H. Böllio, G. Grasso, R. Musilio, H. Fallados, H. Brocho, E. Canetti, I. Bachmann ir daugelio kitų vokiškai rašančių autorių kūrinius Jurgio Kunčino dėka skaitėme lietuviškai, - išėjo daugiau kaip 20 jo verstų knygų.
- ❖ Mirė 2002 m.

PAŽIŪRĖKIME, PAKLAUSYKIME

http://www.lrt.lt/radijas/anonsai/5288/literaturos_akiraciuose_jurgio_kuncino_romanai_tula

http://www.lrt.lt/mediateka/laidos/L/65557/literaturos_akiraciai

JURGIS KUNČINAS

KONTEKSTAS.

J. Kunčinas – sovietmečio bohemos metraštininkas, poetizavęs vidinę individo autonomiją kaip alternatyvą visuomeninio gyvenimo absurdui. Rašė ironiškai, kartais ciniškai, bet drauge jautriai ir įtikinančiai. Pasakojo apie „nevykėlių kartos“ žmones, nemokančius ir nenorinčius prisitaikyti prie gyvenamojo laiko. Rašytojo veikėjai renkasi laisvę, protestuodami prieš melagingas vertybes, bet laisvė tampa ir savęs paties naikinimo keliu. „Rašytojas tikriausia žodžio prasme romantikas maksimalistas, modernizmo reliktas postmodernėjančioje vertybių nuvertinimo erdvėje, savo herojų gyvenimus ir likimus grindęs ir tikrinęs savo paties gyvenimu ir likimu. Buvo pilietis, beviltiškoje situacijoje pasiduodantis bejėgiškam bohemos įniršiui, o laisvės ir demokratijos vilčių įkvėpusioje Lietuvoje tapęs įžvalgiu, ironišku analitiku, neteisybės ar kvailybės triumfo akimirką neprarandančiu blaivaus optimizmo ir tikėjimo“ (Antanas A. Jonynas).

KŪRYBA

Romanas „Tūla“

Vilniaus tematiką savo kūryboje mėgo ne tik R. Gavelis. J. Kunčinos romano herojus, autoriaus *alter ego*, bevardis valkata, girtuoklis, klajojantis po senamiesčio gatveles, Užupį, Onos, Bernardinų bažnyčias. Tai miestas sugeriantis visą jo liūdėsį ir skausmą. Neatsiejama asmenybės dalis, kaip ir meilė Tūlai.

PAGRINDINIS VEIKĖJAS

Kunčino romano „Tūla“ veikėjas **yra psichologiškai silpnas ir nesugeba adekvačiai analizuoti ir priimti tikrovės**. „Tūlos“ veikėjas yra neatsiejamas nuo savo gyvenamojo meto ir asmeninę patirtį pateikia kūrinyje. XX amžiaus kūrėjas yra sukrėstas karo, trėmimų patirties, praradęs tikėjimą Dievu ir savimi. Pagrindinis veikėjas nesijaučia pakankamai stiprus, kad pats gebėtų būti savo gyvenimo šeimininku. Jis trokšta, kad kas nors viską nuspręstų ir padarytų už jį. Bėgdamas į pasąmonės erdvę, jaučiasi saugus, nes tada nereikia mąstyti ir spręsti savo gyvenimo problemų.

J. Kunčino vaizduojamas **personažas nėra visiškai valkata** – jis dar visada išlaiko trūkinėjančius, bet iki galo nenutrūkstančius saitus su sociumu, su tvarkinguoju pasauliu – su tais žmonėmis, kurie turi pagrindą po kojomis ir kurie, daugiau ar mažiau pripažindami jo socialines teises, jam neretai padeda – gelbsti iš sunkių situacijų, nors kartais ir nusigręžia.

Romano „Tūla“ veikėjas nuo postmodernizmo ir magiškojo realizmo atstovų skiriasi tuo, kad suvokęs tikrovės absurdiškumą iš jos nesijuokia, bet bėga į pasąmonės pasaulį ir taip įrodo, kad yra silpnas, bijo gyvenimo.

Pagrindinio veikėjo jausmai ieško gražesnės, šiltesnės ir jaukesnės erdvės, kurios realiame gyvenime nėra. Būtent istorinės aplinkybės ir kūrėjo jaučiama disharmonija lemia kūrinio fantastiškumą. Knyga –psichologinės saviterapijos priemonė, atskleidžianti rašančiojo patirtį ir problemas.

Pagrindinis „Tūlos“ **veikėjas gyvena svajonėse**, vengia keistis pats ir keisti savo gyvenimą, kuris jo netenkina.

POŽIŪRIS Į VISUOMENĘ

Kaip teigė pats J. Kunčinas, „**normalioje visuomenėje žmogus pats atranda savo santykį su Dievu**“. Tačiau romane „Tūla“ vaizduojama tokia visuomenė, kurioje žmogus yra suabejojęs ir Dievu, ir savimi. Dėl to laisvas gyvenimo būdas, paguodą teikianti fantazija yra išeitis, galimybė bent trumpam susigražinti vidinę ramybę.

J. Kunčino romanas „Tūla“ ypatingas tuo, kad tarybinę žmogaus patirtį priima kaip neišvengiamybę, nesmerkia, bet šmaikščiai pasijuokia iš trūkumų

Romane „Tūla“ magiškojo realizmo bruožus lemia postmoderni rašytojo sąmonė. Ji **maištauja prieš esamą tvarką visuomenėje, susvetimėjusius žmones, trypiamas vertybes**. Jautrumu pasižymintys veikėjai fantazuoja, iš realaus gyvenimo bėga į pasąmoninį, įsivaizduojamą gyvenimą. J. Kunčinas supranta, kad „gyvenimo realijos net žiauresnės nei mano klystantys ir besiblaškantys vyrai bei moterys. Vargu ar įmanoma vaizduoti harmoniją, kurios nėra nei išoriniame, nei vidiniame pasaulyje“.

ERDVĖ

Romane pinasi Vilniaus senamiesčio, sovietmečio realijų vaizdai ir intymus žmogiškųjų ryšių pasaulis. Pasakotojas panardina į absoliučiai jaudinantį Vilniaus gyvenimą. Personażas susitapatina su skaitytoju, Vilniaus peizažai labai įdomūs, iš jų matome, kad autoriui tai nepaprastai brangus miestas, bet kartu jame yra labai daug skausmo ir liūdesio.

Kiti miestai: Kaunas, Tula, Kaluga, Minskas, Kijevas, Dnepropetrovskas.

MEILĖ

J. Kunčino romane „Tūla“ **postmoderniai kalbama apiemenininko meilę**. Ji tokia ypatinga, kad ši jausmą tinkamai perteikti padeda šikšnosparnio motyvas. Juo romanas „Tūla“ labai priartėja prie magiškojo realizmo.

Romanas – punktyrinė meilės istorija tarp beverdzio pasakotojo, valkataujančio poeto ir dailininkės Tūlos.

KŪRYBA

Rašymas pagrindiniam veikėjui yra vienas iš geriausių būdų išsakyti save ir taip pasipriešinti gniuždančiai aplinkai.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Charakterizuokite pagrindinį romano veikėją.
2. Kaip romane vertinamas sovietmetis?
3. Apibūdinkite kūrėjo gyvenimą romane.

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar menas padeda gyventi?
2. Meilė – menininko įkvėpimo šaltinis lietuvių literatūroje
3. Išbandymai gyvenimu: žmogiškųjų santykių situacijos lietuvių prozoje

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 12 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Pateiktys internete.

KUNČINAS TESTAS

1. Ar J. Kunčiną galima laikyti pirmuoju vakarietiško tipo rašytoju profesionalu?

- ☐ Taip ☐ Ne

2. Romanas „Tūla“ išleistas

- ☐ 1963
☐ 1993
☐ 2003

3. Pagrindiniai romano „Tūla“ veikėjai

- ☐ valkataujantis inteligentas
☐ dailininkė
☐ psichiatras
☐ policininkas

4. Romano „Tūla“ veiksmas vyksta

- ☐ 5-6 dešimtmečio sandūroje
☐ 7-8 dešimtmečio sandūroje
☐ 8-9 dešimtmečio sandūroje

5. Ar romano „Tūla“ veikėjai savarankiškos asmenybės?

- ☐ Taip ☐ Ne

6. Romane rašymas suvokiamas kaip

- ☐ galimybė priešintis aplinkai
- ☐ galimybė išlikti savimi
- ☐ galimybė užsidirbti išgyvenimui

7. Su bohemišku gyvenimu Paryžiuje siejamas Monmartras, o Vilniuje

- ☐ Antakalnis
- ☐ Užupis
- ☐ Žvėrynas
- ☐ Baltupiai

8. Bohemiškas gyvenimas pagrindiniam veikėjui

- ☐ neišvengiamybė
- ☐ netikėtumas
- ☐ patirtis

9. Ar knygos veikėjai turi prototipus?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

10. Skaitant romaną „Tūla“ labiausiai pristatomas

- ☐ Vilnius
- ☐ Kaunas
- ☐ Palanga

AIDAS MARČĖNAS

KONTEKSTAS.

Debiutavo sovietinio laikotarpio pabaigoje. Kaip menininką formavo Gorkynės (M. Gorkio gatvė) gyvenimas (dabar Pilies ir Didžioji gatvės). Sovietmečiu ten mėgo rinktis įvairių kartų menininkai. Dauguma iš jų įsitraukė į bohemišką gyvenimą.

KŪRYBA

Kalba A. Marčėno poezijoje – visagalė. Jos galiose suvaldyti chaosą.

Poezijos rašymas – aukštesniųjų jėgų nulemtas. Eilėraštis atkuria pasaulį. Poetui svarbu „žudyti“ tikrovę ir kurti naują pasaulį.

Svarbi žmogaus akistata su mirtimi.

Poezijai būdinga dievoieška

Galima įžvelgti šiandieninės Lietuvos netiesioginę ydų kritiką.

PASKAITYKITE INTERVIU SU POETU. APIBŪDINKITE JO POŽIŪRĮ Į KŪRYBĄ IR GYVENIMĄ.

„15 valandų“ su Aidu Marčėnu. Poetui būti poetu – būdas būti žmogumi

Pradėkime nuo oficialių raštų. 1993-iaisiais, stodamas į Rašytojų sąjungą, Aidas Marčėnas pateikė tokią savo biografiją: „Gimiau 1960 metais rugsėjo 24 dieną Kaune. Augau žiemą Kaune, vasarą Maišymuose, nuo 1964 metų gyvenu Vilniuje. Pradėjau ir baigiau Vilniaus 22-ą vidurinę mokyklą, makalavausi Klaipėdos ir Vilniaus konservatorijose. Nuo 1982 metų galutinai apsisprendžiau tapti poetu, ir tada mano gyvenimas pasibaigė.“

Rašytojų sąjungos valdybai poetas yra parašęs ir tokį raštą, 1994-iaisiais publikuotą savaitraštyje „Literatūra ir menas“: „Prašau man dabar išmokėti pinigus, kuriuos Rašytojų sąjunga vis vien turėtų išleisti mano karstui bei būsimoms laidotuvėms, nes po mirties susideginsiu ir išsibarstysiu po Lietuvą. O dabar noriu valgyti.“

Tačiau abiejų raštų egzistavimą prieš kokius penkerius metus paneigė jaunas pankas Lukas, kuris man pasakė, kad tokio poeto nėra. Tąkart viename sostinės rūsijų skaitėme poeziją. „Sveiki,

atsinešiau Marčėną“, – ištariau ir buvau bepradedęs skaityti, bet iš už kampo išgirdau kikenimą. „Gal Mačėrnį?“ – visiems girdint sušuko Lukas.

Tą naktį su juo šiaip taip sutarėme, kad yra ir Mačėrnis, ir Marčėnas, o pastarojo eilėraščio eilutė „juk mirs visi! bet aš vis tiek labiausiai“ Lukui pasirodė „nieko“. Susitikus po metų, Lukas prisiminė šią eilutę. Tiesa, ji neišvengė interpretacijos ir iš jo lūpų suskambo taip: „Aš labai numirsiu.“

Aidas Marčėnas – vienas populiariausių ir produktyviausių dabarties poetų, keliolikos knygų autorius. Jis yra apdovanotas visomis pagrindinėmis literatūros premijomis – Zigmo Gėlės-Gaidamavičiaus, „Poezijos pavasario“, Jotvingių. 2005-aisiais už „klasikinių vertybių ir šiuolaikiškumo dermę“ poetas įvertintas Nacionaline kultūros ir meno premija. Man jo poezija reiškia šiek tiek daugiau nei „nieko“. Bet, Lukai, čia viskas skirta tau.

Šifruojant pašnekovo žodžius, skaitytojui kartais taip pat norima pranešti, ką tas pašnekovas daro. Pavyzdžiui, *šypsosi, nutyla, susimąsto*. Ypač įdomu įsivaizduoti žodį *susimąsto*. Skaitant šį tekstą, skaitytojui teks pačiam spręsti, kada pašnekovas *šypsosi*, o kada – nebe. Be abejo, *susimąstymų* irgi bus.

Aidas Marčėnas yra dirbęs tokius darbus (pateikiama ne pagal svarbą ir atlyginimo dydį): sargu autoservise, apšvietėju Operos ir baleto teatre, gaisrininku Akademiniam dramų teatre, knygų pakuotoju. Be šių patirčių, jis yra sodinęs ir kirtęs medžius, traukiniais lydėjęs karves į Aziją, taip pat dirbęs kūriku Vilniaus universiteto Botanikos sode. Ką veikė kūrikas? „Vasarą „dirbau“ lauko darbininku, sukasdavau lysves, o žiemą kas 40 minučių reikėdavo perjungti katilo kompresorių. Budėdavau visą parą, o tada – trys laisvos.“ Dirbdamas Botanikos sode jis parašė knygą „Angelas“.

– O leisdavote kokiam poetui už jus perjungti tą kompresorių? Vis tiek juk ateidavo naktį bičiuliai aplankyti.

– Poetai turėjo kitų reikalų. Jiems buvo aktualiau, kaip savo panai nuskinti vienintelę visoje Lietuvoje pražydusią orchidėją. Tekdavo kautis su tais poetais.

– Kas tie poetai?

– Vienų jau nebėra, kiti – žymūs.

„Nusprendžiau nebesigėdyti, kad esu poetas.“ Klausiu, kada viskas prasidėjo? Ar pasakė, ar pats suprato? „Poetu tikriausiai buvau visada, bet „pasidariau“ tada, kai mane įvertino artimiausi draugai iš *Gorkynės* – dabartinės Pilies gatvės, kuri jaunystės metais buvo labai svarbi *poetaujančiųjų* gyvenimui ir išgyvenimui. Vėliau, nuvildami *Gorkynės* bičiulius, įvertino ir didieji. Mano didieji, lengvai ir sunkiai mylimiausi: Jonas Strielkūnas, Sigitas Geda. Labai daug reiškė būti pripažintam

Tomo Venclovos, Vytauto Bložės, Marcelijaus Martinaičio, Donaldo Kajoko, Antano A. Jonyno ar Juozo Erlicko. Nepavyks nutylėti jauno ir aršaus Sigitto Parulskio. Ankstyvąsias knygeles yra recenzavusios net lietuvių poezijos klasikės – Judita Vaičiūnaitė, Onė Baliukonytė. Rimtų dalykų nerimtai mokė Edmondas Kelmickas. O rimčiausi mokytojai buvo ir yra T. Venclova bei S. Geda. Vienas – beprotiškai racionalus, kitas – beprotiškai iracionalus. Vis stebiuosi, kaip jiedu gražiai mano sąmonėje sutaria.“

Aido Marčėno knygų redaktorius Valentinas Sventickas 2008-aisiais parašė monografinę studiją „Šitas Aidas, šitas Marčėnas“. Pirmame knygos puslapyje literatūros kritikas klausia, „kas yra Aidas?“ Ir atsako: „Toku vardu pavadintas žmogus, tapęs poetu ir tą savo vardą įprasminęs.“ Valentinas Sventickas rašo apie tai, kad Aidas Marčėnas yra puikiai įvaldęs ir klasikines, ir šiuolaikines poezijos formas. Taip pat jis rašo apie kelnes: „1994-aisiais, pakviestas skaityti Nacionalinio dramos teatro scenoje, Rašytojų sąjungos pirmininkui pasakė neturįs tinkamų kelių. Pirmininkui teko pasirūpinti.“

– **O kaip jūsų tėvai žiūrėjo į sūnų poetą?**

– Labai sudėtingas šitas klausimas... Mama Eglė, muzikologė, priėmė lengviau. Jai buvo svarbiausia, kad sūnus kažką veikia – ne tik valkatauja, bet ir rašinėja. Mama labai daug prisidėjo – pavyzdžiui, darbe perspausdindavo mano eilėraščius mašinėle. Tačiau tai nereiškia, kad ji tikėjo, jog esu kažko vertas poetas. Apie tai jai pasakė draugės. Ir dabar mamai atrodo (labai teisingai), kad būti žmogumi yra didesnė vertybė nei būti poetu. Su šviesaus atminimo tėvu Vaidotu buvo sunkiau.

– **Kodėl?**

– Ir šitas klausimas – sudėtingas... Tėvas – mažų mažiausiai inžinieriumi mane matęs technokratas, baigęs tiksliuosius mokslus, dėstęs Kornelijui Plateliui. Apie kūrybą jis sakydavo paprastai: jeigu žmogus nori, tegul rašo, bet būtų geriau, kad negertų ir susitvarkytų šeimyninį gyvenimą. Jam, Lietuvos karininko vaikui, buvo svarbūs įvertinimai, antpečiai, tad tėvo akyse išsipildžiau tik gavęs Nacionalinę premiją.

2001-ieji. Lietuvos televizijos laida „Kultūros spąstai“. Joje pristatoma Aido Marčėno knyga „Dėvėti“. Laidą vedantis rašytojas Marius Ivaškevičius paklausia, kaip reikėtų skaityti šio rinkinio pavadinimą – ar tai bendratis, ar būdvardžio daugiskaita? Poetas atsako: „Taip, kaip tau patinka.“ O man patiko laidos metu išsakyta poeto, rašytojo Sigitto Parulskio nuomonė: „Aidas yra vienas iš tų paskutinių mohikanų, kurie archajiška forma stengiasi priešintis realybės netobulumui. Jis iš visos tos komandos yra ryškiausias, jeigu kalbėsime apie Aidą kaip apie postsovietinio laikmečio ženklą. Čia – kaip su kosmonautais: ruošia – daug, bet į kosmosą skrenda vienas. Aidas yra mūsų poezijos

Gagarinas.“ Gavęs Nacionalinę pagalvojau ir iki šiol taip manau: jeigu jau ir aš esu geras poetas, tuomet prasti reikalai su mūsų poezija.

– **Bet jūs pats atsistojęs gatvėje neklykiate, kad esate geras.**

– Buvo laikai, kai sakiau, kad esu genijus. Bet tai yra tam tikra „bendravimo“ forma. Iš to, kaip reaguoja aplinkiniai, apie juos galima nemažai sužinoti. Žinoma, ir apie save.

– **O jeigu rimtai.**

– Jeigu rimtai, be įsivaizdavimo, kad esi išskirtinis – ne geresnis, ne blogesnis, o tiesiog kitoks, galintis pamatyti, išgirsti, pajusti kažką savitai, kažką, ko nemato ir negirdi kiti – turbūt nieko nesukursi. Suvoki šią ribinę situaciją? Kažkas tai gali pavadinti didybės manija, bet štai dabar aš sėdžiu ir žiūriu į šitas ramunes ant stalo. Niekas kitas pasaulyje šiuo metu lygiai taip pat į jas nežiūri. Kaip ir niekas kitas neišgyvena tavo žvilgsnio į mane.

– **Bet tai dar nėra poezija.**

– Poetas visa tai gali pakelti į aukštesnį, poetinį, lygmenį, iš asmeniškumo padaryti universaliją. Paradoksas, bet tuomet mane supranta dar mažiau žmonių. Bet su tais, kurie supranta, pasikalbame iš tikrųjų. Eilėraštyje mes, gyvieji ir mirusieji, vieni kitus matome, girdime ir užjaučiame.

Kada nors turėtų pasirodyti „Sakiniai“, antra Aido Marčėno prozos knyga. Pirmąją – prieš ketverius metus išleistą kritinių straipsnių, esė ir pokalbių rinktinę „Būtieji kartiniai“ – autorius pradeda tokiu sakiniu: „Du tūkstančiai septintųjų metų šaltą vasario dieną, dalį bibliotekos iš Vilniaus pergabenus į Palangą, bogindamas į palėpę trečiajame namo aukšte septynioliktą pilną nelabai kam reikalingų knygų lentyną, supratau: knyga yra nuostabus, vienas didžiausių žmonijos išradimų. Vienas idiotiškiausių žmonijos išradimų – knygos.“ Kad ir kaip ten bebūtų, šioje knygoje žvilgsnis nukreiptas į poeziją, kontekstus, žmones, tradicinės ir moderniosios poezijos santykį. Žiūrėdamas į tas ramunes, klausiu, ar rimuoti – atgyvena? Poetas atsako: „Vienam gali rūpėti tik klasikinės formos, kitas sako, kad visa tai – atgyvena, kad jis – avangardistas. Tačiau juos abu į tikrą poeziją išneš ne formos, ne stiliai, ne temos, o talentas. Kiekvienoje kartoje atsiranda talentų, kurie, besikapanodami kalbos okeane, pagaunami likimo bangos ir išnešami į neišvengiamybę.“

Sugrįžtame prie Aido Marčėno mamos nuomonės, kad būti žmogumi yra didesnė vertybė nei būti poetu. Klausiu, kur ir kaip atsiranda nesutarimas, nesutapimas tarp vieno ir kito. „Rašau prozos knygą, kuri turi tokį prierašą: „Subalansuota poetams, bet tinka ir žmonėms.“ Tačiau dabar galvoju, kad yra ir kitas, šiek tiek teisingesnis, požiūris. Galbūt poetui būti poetu ir yra vienintelis tikras būdas būti žmogumi.“ Aidas Marčėnas prisiminė viename eilėraščių rašęs: „*Myliu Vilnių, nes jis/ išskaptuoja iš stuobrio poetą.*“ Dabar jam atrodo, kad tą patį galima pasakyti ir apie žmogų:

„Rašydamas poeziją, tu visų pirma susiduri su asmenybės problema – su žmogaus demonais ir angelais, kurie jį lydi visą gyvenimą. Tokia yra šio gyvenimo dramaturgija. Pirmame veiksme žodį „poetas“ ištardavau ir kaip pasiteisinimą – „esu poetas, galiu sau tą ir tą leisti“. Antrąjį veiksmą praleidau bufete. Trečiame veiksme galvoju kitaip. Anksčiau ar vėliau supranti, kad būti poetu ir yra būti žmogumi, nors į žmogiškąjį lygmenį tave galbūt iškelia ne tavo gyvenimas, o tavo kūryba.“

Pirmasis jūsų čia skaitytas eilėraštis iš pirmosios Aido Marčėno knygos – apie nupjautą klevą. Šių metų gegužės 3-iają, poetui atėjus į Rašytojų sąjungos leidyklą pasiimti naujausios knygos „Ištrupėjusios erdvės“, tuo pat metu buvo pjaunamas čia augęs klevas. Poetas ištare: „Štai iš ko gaminamos poezijos knygos.“ Tą klevą supjaustė ir išvežė. Sakykim, sutapimas. Sakykim, niekas tame kleve nesislėpė.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. Kas formavo A. Marčėno pasaulėžiūrą?
2. Kokios svarbiausios A. Marčėno poezijos temos?
3. Koks poeto požiūris į žodžio galią?

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ar menas gali padėti žmogui?
2. Kasdienybės grožis lietuvių poezijoje
3. Kūrybos samprata A. Marčėno poezijoje
4. Vilnius lietuvių poetų kūryboje

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Literatūros enciklopedija mokyklai. Vilnius, 2011.
4. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 12 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011

A. MARČĖNAS TESTAS

1. A. Marčėnas laikomas šviesiaja.....puse

- ☐ A. A. Jonyno
- ☐ S. Parulskio
- ☐ J. Erlicko

2. Su kokio miesto gyvenimu susijęs poeto posakis „daug laiko praleidau gorkynėje“

- ☐ Maskva
- ☐ Vilnius
- ☐ Minskas

3. Bohemiškas gyvenimas A. Marčėno kartos siejamas su

- ☐ kūrybine laisve
- ☐ savęs išsakymu
- ☐ atsiribojimu nuo sovietinės realybės

4. A. Marčėnas savo kūryboje kritikavo sovietinę sistemą. Koks jo požiūris į dabartinę Lietuvos situaciją?

☐ Pakylėtas	☐ Neutralus
☐ Abejingas	☐ Kritiškas

5. A. Marčėno poezijai būdinga

☐ poetinės transformacijos
☐ paukščių simboliai ☐ angelo motyvas

6. Savo poezijoje A. Marčėnas simboliškai „nužudo“

- ☐ H. Radauską
- ☐ Maironį
- ☐ Just. Marcinkevičių

7. Poeto misija, remiantis A. Marčėno kūryba yra

- ☐ atverti laikiną grožį
- ☐ bandyti išgelbėti pasaulį
- ☐ įtvirtinti tautinę tapatybę

8. Ar A. Marčėnas poetą laiko juokdariu?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Nuolatinė lyrinio „aš“ būseną

- ☐ skausmas
- ☐ ilgesys
- ☐ nuostaba

10. Iš kurio eilėraščio šios eilutės: „Pasaulis baigiasi, todėl/ reikia rašyti eilėraščius“

- ☐ „Pasaulio tvanas“
- ☐ „Ars poetica“
- ☐ „Mirties angelas“

MARIUS IVAŠKEVIČIUS

g. 1973 m.

- ❖ Gimė. 1973 m. Molėtuose .
- ❖ Vilniaus universitete baigė lietuvių filologijos studijas.
- ❖ Dirbo *Respublikos* šeštadienio priedo vyrams *Julius* redaktoriumi.
- ❖ Vėliau bendradarbiavo Lietuvos televizijos laidose *Kultūros spąstai* ir *Kūrybos metas*. Bendradarbiauja su didžiausiu Lenkijos dienraščiu *Gazeta Wyborcza*, kur rašo įvairios tematikos esė.
- ❖ 1996 m. Rašytojų sąjungos leidykloje išleido novelių rinkinį „Kam vaikų“.
- ❖ 1998 m. – romaną „Istorija nuo debesies“. 2001 m. romanas išleistas Lenkijos *Czarne* leidykloje. Novelių yra išversta į lenkų, vokiečių, slovėnų, prancūzų, rusų, baltarusių kalbas.
- ❖ 1998 m. debiutavo kaip dramaturgas. Pjesė „Kaimynas“ laimėjo Naujosios dramos konkursą ir 2000-aisiais buvo pastatyta Vilniaus jaunimo teatre bei Čikagos *Žaltvykslės* JAV lietuvių teatre.
- ❖ 2001 m. liepos mėnesį pjesės skaitymas įvyko Avinjono teatro festivalyje. 2001 metais parašė trečiąją, baigiamąją trilogijos, kuriai priklauso ir dvi ankstesnės pjesės, dalį – pjesę *Malbūš*. Ji eskizo pavidalu buvo paties autoriaus režisuota ir parodyta 2001 m. Naujosios dramos akcijos festivalyje. 2002 m. kovo mėnesį įvyko šio spektaklio premjera Oskaro Koršunovo teatre. Pjesė išversta į lenkų kalbą ir publikuota Lenkijos kultūrinėje periodikoje.
- ❖ Studijoje *A PROPOS* režisavo du dokumentinius filmus: *Einu* (1999) – apie rašytoją Vincą Mykolaitį - Putiną bei *Punsko novelės* (2000) - apie Lenkijos lietuvius.
- ❖ 2002 metais išleido provokuojantį romaną „*Žali*“ apie tragišką Lietuvos istorijos laikotarpį - partizaninį karą prieš rusų okupaciją.

PAŽIŪRĖKIME, PAKLAUSYKIME

„Madagaskaras“ <http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1565>

MARIUS IVAŠKEVIČIUS

KONTEKSTAS.

IŠTRAUKA IŠ INTERVIU SU RAŠYTOJU

. Kodėl svarbu išlaikyti tautinę tapatybę? Ką Jums reiškia ištikimybė Lietuvai?

...Bet asmeniškai man būtų gaila, jei visa mūsų istorija, kultūra nugrimstų į nebūtį. Ir apie tai reikia kalbėti paprastai, dalykiškai, o ne šūkais.

Būti ar nebūti – tas paprastas Hamleto klausimas šiandien yra labai realiai mums iškilęs.

Ir reikia ramiai jį apmąstyti, išdiskutuoti ir apsispręsti. Jei neįmanoma išsaugoti visko, galbūt reikia kažką aukoti.

Pjesė-utopija "Madagaskaras" iš naujo "atranda" garsią prieškario Lietuvos asmenybę - geografa, keliautoją, geopolitiką *Kazį Pakštą*. Nujausdamas Lietuvos likimą, jis numatė perkelti valstybę į kurią nors Afrikos šalį ir sukurti ten "atsarginę" tėvynę.

KŪRYBA

Pjesė „Madagaskaras“

M. Ivaškevičiaus pjesė, pasak vertintojų, išsiskiria intriguojančiu siužetu, išmoningomis situacijomis, kuriose dalyvauja ne tik K. Pakšto, bet ir Salomėjos Nėries, Oskaro Milašiaus, kitų to meto veikėjų prototipai, taip pat meistriškai parašytais dialogais XX amžiaus pirmosios pusės lietuvių kalba.

LAIKAS

"Madagaskaro" veiksmas vyksta 1912–1926 metų Lietuvoje. Čia sukasi idėjų karuselė. Naujieji Lietuvos inteligentai sprendžia, ką veikti su nauja valstybe, kokia kryptimi ją pasukti.

IDĖJA

"Autoironiškai pristatoma Lietuva, mūsų pačių požiūris į save ir pasaulį kaip fenomeną.

ĮVYKIŲ PAGRĮSTUMAS

Pats pjesės pavadinimas nieko bendra neturi su istoriniu Kazio Pakšto asmeniu bei jo idėjomis. Lietuvos perkėlimo į Madagaskarą idėją puoselėjo rašytojas Vincas Pietaris.

Pakštas planinę lietuvių emigraciją siejo su kitais kraštais ir su kitomis istorinėmis sąlygomis.

VEIKĖJAI

K. Pakštas. Visoje XX a. Lietuvos istorijoje turbūt nerastume kito tokio žmogaus, kuris būtų turėjęs tiek kultūrinių, geopolitinių ir visuomeninių idėjų, tiek drąsių projektų ir užmojų. Geografas,

keliautojas, geopolitikas ir visuomenės veikėjas Kazys Pakštas (1893–1960) vadintas "propagandos ministriu be ministerio rango", "laisvos Europos žygiuotoju", „tautos šaukliu", "tautiniu apaštalu", "lietuvių Ciceronu", lygintas su J.A. Herbačiausku, S. Šalkauskiu.

Jau 1928 m. profesorius konstatavo: *"Nėra Europoje antros tautos, kuri būtų tiek išstatyta ištautėjimo ir svetimos kultūros užgožėjimo pavojams, kaip Lietuva, gulinti svarbiųjų Europos arterijų kryžkelėj... Lietuvą reiktų pavadinti kraštu, kuriame labai pavojinga gyventi mažai tautai. Dvi slaviškos tautos veržiasi prie Baltijos tiesiog per mūsų galvas, o gausūs ir galingi germanai per amžius stengiasi ir stengsis išsilaikyti Baltijos pietrytinėje pakrantėje"*.

DRAMOJE Pokštui pažįstamas provincialumas, jis mano, kad nemokėdami mąstyti žmonės leisis valdomi tarsi marionetės. („Tik gili sėbrystė su kokybiškom knygom išaria razumo vagą mūsų smegenyse. O rašto nepažinimas – tai ariamo jaučio suvalgymas.“)

Vvizija perkelti Lietuvą į Madagaskarą tiesiog užvaldžiusi Pokštą, norėjusį savo kraštui tik gero.

„...Atsisukit veidu į jūrą. Pakelkit akis nuo žemės. [...] Veidu į jūrą, ne profiliu“.

Jūra suteikia laisvę, išvaduoja iš bet kokių gniaužtų, įsupa į nesibaigiančią, banguojančią pasaką. Jūra nėra provinciali, ji yra sau, dėl savęs, taip pat ji atveria žmogui naujas erdves. Kas gali būti nuostabiau už tobulą paprastumą. Jūra – gyvenimo pilnatvės, taip pat ir mirties, ano pasaulio simbolis. Prie to, ką davė žmogui prigimtis, buvimas greta jūros prideda antra tiek.

Todėl nenuostabu, kad gyvenimas prie jūros suteikia žmonėms tam tikro polėkio, ragina nesustoti, tobulėti, svajoti.

KITI VEIKĖJAI

Nevisavertiškumo kompleksai kamuoja visus šio kaimo gyventojus – vieni kenčia dėl nesupratimo, nežinojimo, kiti – dėl fizinių trūkumų: Pokštas, taip pat ir Salė su Mile, į jūrą žvelgia kaip į išgelbėtoją, išlaisvintoją. Jūra tokia begalinė, amžina...

Gerbutavičius, Steponas ir Stasys, Oskaras ir Salė, kurių prototipų ryšiai su istoriniu Pakštu buvo beveik nuliniai. Bendra tarp jų gal tik tai, kad visi jie buvo savotiški idealistai ir su savo idėjomis siekė tapti pasaulio piliečiais: – Stasys ir Steponas – tiesė oro kelią per vandenyną, – Salė – veržėsi į Rytus, o Pokštas degė mintimi sukurti antrąją Lietuvą.

Visi, pasak autoriaus, norėjo "perkelti tai, kas dar niekad nebuvo perkelta". Bet labiausiai visus suartina pjesės autorius, parodydamas juos kaip komiškus utopistus, kuriuos kažkokia nematoma jėga nuolat tampo tarp Kauno, Paryžiaus, Maskvos ir Madagaskaro ir verčia pasaulyje gyventi lyg kokiame košmare neturint aiškios vietos.

PROVINCIALUMO TEMA

Provincialumas pradeda triumfuoti tada, kai žmonių mintis ir gyvenimą užvaldo utopijos, vizijos. Utopinė idėja perkelti tėvynę į Madagaskarą – tai paslėptos, neaiškios gyvenimo svajonės realizavimas

APIBENDRINIMAS.

M. Ivaškevičius teigia, kad stereotipinis gigantomaniškas mažos tautos mąstymas išnyks ir teisingas kelias pasirodys tik veidu, ne profiliu žvelgiant į jūrą – mąstant laisvai ir tvirtai, protingai ir savarankiškai.

Kritinis požiūris į lietuvių kultūrą ir istoriją yra būdas gydyti tautą nuo perdėto savęs garbinimo ar niekinimo. Emigracijos ir savo tapatybės ieškojimo temos vienija pjesės veikėjus su XXI amžiaus lietuviais.

KLAUSIMAI SAVIKONTROLEI

1. M. Ivaškevičius vadinamas mitų perkūrėju ir atnaujintoju. Kokius mitus ir kokias tautos kultūros idėjas atpažįstate „Madagaskare“?
2. Koks Lietuvos istorijos paveikslas kuriamas M. Ivaškevičiaus dramoje?
3. Trumpai apibūdinkite pagrindinius dramos veikėjus.

RAŠINIŲ TEMOS

1. Ką reiškia būti patriotiškam?
2. Lietuviškos tapatybės paieškos
3. Ar svarbu suvokti savo tautinę tapatybę?

ŠALTINIAI

1. Autorių kolektyvas (vad. S. Žukas). Literatūros vadovėlis XII kl. Mokinio knyga II d., Vilnius: Baltos lankos, 2011.
2. Lietuvių klasikinės literatūros antologija, internetinė prieiga: www.antologija.lt
3. Martišiūtė-Linartienė A. ir kt. Lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 12 klasei. II dalis. Vilnius: LLTI, 2011
4. Internetinės pateiktys.

M. IVAŠKEVIČIUS
TESTAS

1. M. Ivaškevičius priklauso..... kartai.

- ☐ 1953 -ųjų
- ☐ 1963 -ųjų
- ☐ 1973-ųjų

2. Ar M. Ivaškevičiaus kūryboje svarbi istorijos tema?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

3. Pakštas Lietuvą norėjo perkelti į

- ☐ Ameriką
- ☐ Afriką
- ☐ Australiją

4. Dramos „Madagaskaras“ veiksmo laikas

- ☐ tarpukaris
- ☐ karas
- ☐ pokaris

5. Ar pjesės „Madagaskaras“ personažai yra bendravę realybėje?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

6. Pjesė „Madagaskaras“ atskleidžia..... žmonių gyvenimą.

- ☐ plataus akiračio
- ☐ siauro akiračio

7. Ar M. Ivaškevičių galima vadinti „nacionalinių mitų griovėju“?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

8. Ar pjesei „Madagaskaras“ būdinga ironija?

- ☐ Taip
- ☐ Ne

9. Pjesė „Madagaskaras“

- ☐ istorinė
- ☐ humoristinė
- ☐ nuotykinė

10. Pjesę „Madagaskaras“ scenoje pastatė

- ☐ E. Nekrošius
- ☐ O. Koršunovas
- ☐ R. Tuminas